

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

POLİSİN ZOR KULLANMA YETKİSİ

Mustafa YILMAZ
(G-25859)

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Recep GÜLŞEN

DIYARBAKIR
2007

ÖZET

Bu çalışmada; ülkemizde kamu güvenliğini ve huzurunu korumak ve kollamakla görevli kurumlardan biri olan, Emniyet Teşkilatı mensuplarının kendilerine kanun koyucu tarafından yasalarca tanınmış yetkilerinden birisini oluşturan “Polisin Zor Kullanma Yetkisi” açıklanmıştır.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; genel olarak polis kavramının tanımı yapılarak, tarihsel gelişimi ortaya konulmuş, polisin nitelikleri, sınıflandırılması, görev ve yetkileri açıklanmıştır. İkinci bölümde; zor kullanma kavramı ve kapsamı, zor kullanma yetkisinin şartları ve sınırları, polisin zor kullanabileceği haller, zor kullanma yöntemleri, bir zor kullanma şekli olarak polisin silah kullanma yetkisi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise; polisin zor ve silah kullanma yetkisini aşmasından kaynaklanan sorumluluk halleri ve yargılama usulü açıklanmıştır.

ABSTRACT

In this study, the competence of police in using force which has been one of the competences of the members of the Police Organization, one of the in charge institutions that save the public security and protect and watch for the peace in our country is tried to be explained.

This authority is known by the law constructors through the laws. This study is formed by an introduction and other three parts. In the introduction part, the definition of police concept has been made in general then its historical development has been made defined. In the first part, the qualification of police, the classification of them, their duties and authorities have been explained. In the second part, the concept of using force and its contents, the conditions of the competence of using force and the legal limits and the conditions that police can use force, the methods of using force, the competence of using gun like the way of using force have been explained. In the third part, the conditions of having responsibilities in ultra vires action and using force and the ways of being prosecuted have been explained.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.15.06.2007

Başkan : Doç. Dr. Refik KORKUSUZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Recep GÜLŞEN

Üye :

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2007

.....

ÖNSÖZ

İnsanlar “toplum” halinde yaşar. Toplum olarak bir arada yaşama ihtiyacının temel nedeni ise insanların güvenlik gereksinimidir. Bu nedenle, toplumların oluşmaya başladığı ilk anlardan itibaren, bu ihtiyacı gidermeye yönelik teşkilatlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu gereksinimin sonucunda özellikle güvenliğin sağlanması amacıyla ile kurulan teşkilatlardan birisi de “Polis” teşkilatıdır.

Polis, kamu düzenini ve güvenliğini kollama, koruma, suç ve suçluları bulmak ile görevli, gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan ve kanunlarda verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan bir devlet kuruluşudur. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere polis, her zaman kanunların kendisine vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde görev yapmalıdır. Ancak uygulamada, çoğu zaman polislerin karşılaştıkları olaylarda kendilerine tanınan yetkileri tam olarak bilmedikleri veya eksik bildikleri ve bazı durumlarda olaylar karşısında sıkıntıya girdikleri görülmektedir.

Polisin olaylar anında karşılaştığı ilk tepki kendisine karşı olan bir direnmedir. Bu direnme çoğu zaman karşıdaki kişinin özgürlük alanının kısıllacağı endişesi ile verilen tepkidir. Polisin bir olay anında ne gibi yetkileri olduğunu ve bu yetkilerini nasıl kullanacağını bilmesi bu safhada önem taşımaktadır. Çünkü polis, yasanın öngördüğü sınırlar çerçevesinde zor ve silah kullanma yetkisine sahiptir. Bu çalışmada polisin zor ve silah kullanma yetkisini nasıl kullanacağı, bu yetkisinin sınırlarının neler olduğu, hangi hallerde sorumlu tutulmayacağı, kanuni sınırlar ve düzenlemeler çerçevesinde açıklanmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
--------------	----------

I. BÖLÜM

POLİS KAVRAMI-TARİHSEL GELİŞİMİ-POLİSİN NİTELİKLERİ- SINIFLANDIRILMASI-GÖREVLERİ VE YETKİLERİ

I- POLİS KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	
1. Polis Kavramı	3
2. Polis Kavramının Tarihsel Gelişimi	5
a) Genel Olarak	5
b) Yabancı Ülkelerde Polis Kavramının Tarihsel Gelişimi	7
c) Ülkemizde Polis Kavramının Tarihsel Gelişimi	8
II- POLİSİN NİTELİKLERİ	
1. Genel Olarak	9
2. Polisin Nitelikleri	10
III- POLİSİN SINIFLANDIRILMASI	
1. Genel Kolluk – Özel Kolluk Ayırımı	11
a) Genel Kolluk	11
b) Özel Kolluk	12
c) Kolluk Yetkisi Kullanan Diğer Kamu Görevlileri	14
2. Giyim Kuşamına Göre Polisin Sınıflandırılması	15
3. Hizmet Çeşidine Göre Polisin Sınıflandırılması	16
a) İdari Polis	16
b) Siyasi Polis	16
c) Adli Polis	17

IV- POLİSİN GÖREVLERİ

1. Yasal Temel	18
2. Temel Kavramlar ve Görevin Nitelikleri	19
3. Görev Çeşitleri	24
a) Polisin Suç Öncesi İdari Görevleri	26
b) Polisin Suç Sonrası Adli Görevleri	29
c) Polisin Diğer Görevleri	33
aa. Sosyal Yardım Görevi	33
bb. Devletin Yürütme Gücüne Yardım Etme Görevi	34
cc. Kanunlarla Verilen Diğer Görevler	35

V- POLİSİN YETKİLERİ

1. Yetki Kavramı ve Özellikleri	35
2. Polisin Yetkisinin Sınırları	38
a) Anayasal ve Yasal Sınır	38
b) Amaç Bakımından Sınır	39
c) Ölçülük Yönünden Sınır	39
d) Sebep Bakımından Sınır	39
e) Yer ve Zaman Bakımından Sınır	39
f) Görevli Personel Bakımından Sınır	40
3. Yetki Kullanımında Gereken Şartlar	40
4. Poliste Yetki İlişkisi ve Sorumluluk	41
5. Polisin İdari Yetkileri	42
a) Bazı İşyerlerinin Açılmasında Polisin Yetkisi	42
b) Genel Ahlaka Aykırı Davrananları Men Yetkisi	43
c) Trafikle İlgili Men Yetkisi	43
d) Kanunsuz Toplantı ve Yürüyüşleri Özendirenleri Men Etme Yetkisi	44
e) Oyun, Gösteri ve Temsilleri Men Yetkisi	44
f) Mesken, İşyeri ve Üniversitelere Girme Yetkisi	44
g) Kapatma Yetkisi	45
h) Olay Yeri İnceleme, Bilgi Toplama ve İstihbarat Yetkisi	47
6. Polisin Adli Yetkileri	48

a) Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi	48
b) Arama ve Zapt Etme Yetkisi	50
c) Yakalama, Muhafaza ve Göz Altına Alma Yetkisi	56
d) Karakola Davet Etme Yetkisi	60
e) Durdurma, Kimlik Sorma ve Kimlik Tespit Yetkisi	60
f) İfade Alma Yetkisi	61

II. BÖLÜM

ZOR KULLANMA KAVRAMI VE KAPSAMI-ZOR KULLANMA YETKİSİNİN ŞARTLARI VE YASAL SINIRLARI-POLİSİN ZOR KULLANABİLECEĞİ HALLER-ZOR KULLANMA YÖNTEMLERİ-BİR ZOR KULLANMA ŞEKLİ OLARAK POLİSİN SİLAH KULLANMA YETKİSİ

I- ZOR KULLANMA KAVRAMI VE KAPSAMI	63
II- ZOR KULLANMA YETKİSİNİN SINIRLARI VE ŞARTLARI	
1. Zor Kullanma Yetkisinin Sınırları	66
2. Zor Kullanma Yetkisinin Şartları	68
a) Yetkinin Kanundan Kaynaklanması	68
b) Mecburiyet Şartı	69
c) Denge Şartı	69
d) Zor kullanma Emri	69
III- POLİSİN ZOR KULLANABİLECEĞİ HALLER	
1. Genel Olarak	70
2. Zorla Getirme ve Yakalama Emri Üzerine Zor Kullanma Yetkisi	73
a) Zorla Getirme Emri Üzerine Zor Kullanma Yetkisi	73
b) Yakalama Emri Üzerine Zor Kullanma Yetkisi	76
3. Toplumsal Olaylarda Zor Kullanılması	77

a) Toplumsal Olay Kavramı ve Polise Toplumsal Olaylarda Müdahale Yetkisi Veren Kanunlar	77
b) Polis Çevik Kuvvet Birimi	81
c) Toplumsal Olaylarda Çevik Kuvvetin Güç Kullanımı	82

IV- ZOR KULLANMA YÖNTEMLERİ

1. Genel Olarak	84
2. Düşük Yoğunluklu Kuvvet Uygulaması Yöntemi	87
a) Barışçıl Metotlar Kullanma	88
b) Resmi Sıfatın Kullanılması	88
c) Duruş ve Vücut Dili Kullanma	88
d) Fiziki Mesafenin Kullanılması	88
e) Konuşma Anında Yüz İfadeleri ve El Hareketlerini Kullanma	89
3. Orta Yoğunlukta Kuvvet Uygulaması	90
a) Sesle İkaz	90
b) Kas Gücü ile Müdahale	91
c) Zor Kullanma	94
d) Göz Yaşartıcı Gaz Kullanmak	94
4. Düşük ve Orta Yoğunlukta Kuvvet Kullanımı ile İlgili Örnek Olaylar	95
5. Yüksek Yoğunlukta Kuvvet Uygulaması	96

V- BİR ZOR KULLANMA ŞEKLİ OLARAK POLİSİN SİLAH KULLANMA YETKİSİ

1. Genel Olarak	97
2. Silah Kavramı	98
3. Polisin Silah Kullanma Yetkisinin Sınırları	101
4. Polisin Silah Kullanmasının Genel Şartları ve Bu Hususta Dikkat Edilmesi Gereken Konular	105
5. Polisin Silah Kullanma Yetkisini Kullanabileceği Haller	110

III. BÖLÜM**POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNİ AŞMASINDAN
KAYNAKLANAN SORUMLULUK HALLERİ VE YARGILANMA USULÜ****I- POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNİ AŞMASINDAN
KAYNAKLANAN SORUMLULUK HALLERİ**

1. Genel olarak	118
2. Hukuki Sorumluluk	121
3. Cezai Sorumluluk	123
4. Disiplin Sorumluluğu	135

**II- POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNİ AŞMASINDAN
KAYNAKLANAN SORUMLULUK HALLERİ AÇISINDAN YARGILANMA
USULÜ****138****SONUÇ****143****KAYNAKLAR****145**

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKY	: Adli Kolluk Yönetmeliği
AMBFÖDK	: Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesine Dair Kanun
ASBDAHK	: Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkındaki Kanun
ASLCM	: Asliye Ceza Mahkemesi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
KMTDK	: Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun
MDKGYHKF	: Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hak. K.
OHK	: Olağanüstü Hal Kanunu
SYK	: Sıkı Yönetim Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
YCD	: Yargıtay Ceza Dairesi
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YGAİAY	: Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği

GİRİŞ

İnsanlar, tarih boyunca çeşitli çevresel ve dış etmenlerin etkisi ile toplum olarak bir arada yaşama ihtiyacı duymuşlar, bunun gereği olarak devlet adı verdiğimiz teşkilatlanmalara giderek belirli bir otoritenin altında, toplum oluşturarak yaşamaya başlamışlardır.

Toplum olarak bir arada yaşama ihtiyacının temel nedeni ise insanların güvenlik gereksinimidir. Bu nedendir ki toplumları yöneten otoriteler, vatandaşlarının huzur, refah ve güvenliklerini sağlamak amacı ile her zaman çeşitli teşkilatlara ve yasal düzenlemelere gereksinim duymuşlardır. Bu gereksinimin sonucunda özellikle güvenliğin sağlanması amacı ile kurulan teşkilatlardan birisi de “**POLİS**” teşkilatıdır.

Polis; kamu düzenini ve güvenliğini kollama, koruma, suç ve suçluları bulmak ile görevli, gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan ve kanunlarda verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan bir devlet kuruluşudur. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere polis her zaman kanunların kendisine vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde görev yapmalıdır. Ancak çoğu zaman polislerimizin karşılaştıkları olaylarda kendilerine tanınan yetkileri tam olarak bilmedikleri veya eksik bildikleri ve bazı durumlarda olaylar karşısında sıkıntıya girdiklerini görmekteyiz.

Polisin olaylar anında karşılaştığı ilk tepki kendisine karşı olan bir direnmedir. Bu direnme, çoğu zaman karşıdaki kişinin özgürlük alanının kısıllacağı endişesi ile verilen tepkidir. Polisinin bir olay anında ne gibi yetkileri olduğunu ve bu yetkilerini nasıl kullanacağını bilmesi bu safhada önem taşımaktadır.

Polisin en önemli yetkisinin zor kullanma yetkisi olduğunu görmekteyiz. Polisin yaptığı tüm işlemler bakımından gerek idari gerekse adli olsun belirli şartlarda zor kullanma yetkisi bulunmaktadır. Oysa tüm kamu görevlileri zor kullanma yetkisine sahip değildir. Ancak polis ve jandarma gibi güvenlik güçleri, yasaların öngördüğü şartlarda ve şekillerde zor kullanabilmektedirler.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada, polisin zor kullanma yetkisi incelenmiştir. Bu çalışmayla polisin zor kullanma yetkisi konusunda detaylı bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; polis kavramı, tarihsel gelişimi, polisin nitelikleri, sınıflandırılması, görev ve yetkilerine ana hatları ile değinilmiştir. İkinci bölümde; zor kullanma kavramı ve kapsamı, zor kullanma yetkisinin şartları ve yasal sınırları, polisin zor kullanabileceği haller, zor kullanma yöntemleri, bir zor kullanma şekli olarak polisin silah kullanma yetkisi incelenmiştir. Son bölümde ise; polisin zor ve silah kullanma yetkisini aşmasından kaynaklanan sorumluluk halleri ve yargılanma usulü ele alınmıştır.

I. BÖLÜM

POLİS KAVRAMI-TARİHSEL GELİŞİMİ-POLİSİN NİTELİKLERİ- SINIFLANDIRILMASI-GÖREVLERİ VE YETKİLERİ

I- POLİS KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Polis Kavramı

Kökeni Yunanca ve Latince'ye dayanan polis deyimi, Yunanca "Politeia" ve Latince "Politia" kelimelerinden türemiştir. Eski Yunan'da "Kent" veya "Şehir", Latince'de "Kamusal Yönetim" ve "Siyasi Teşkilat" karşılığı olarak kullanılan "Polis"; daha sonraları "Kent Teşkilatı" ve "Devlet Yönetimi"ni ifade etmek için kullanılmıştır. Bu anlamda polis deyimi, sitenin tüm kamu hizmetlerini genel olarak düzenleme, kurallar koyma, idare etme ve para basma gibi faaliyetleri içine alan bir kavram olarak gelişmiştir.

Avrupa tarihinde polis kelimesi, 18. yüzyıla kadar olan dönemde kontrol anlayışının geniş bir sosyal fonksiyonu olarak kullanılmıştır. Bu geniş kapsamlı yaklaşımın ötesinde, bu kavram Avrupa'da; suç önleme, suç araştırma ve düzeni sağlama gibi özel fonksiyonları içeren bir anlamı ifade etmek üzere ilk defa 18. yüzyılın ortalarında literatürde yer almıştır. Buna paralel olarak, bu günkü anlamda ilk defa John FIELDING tarafından 1758 yılında İngiltere'de literatüre kazandırılmış, resmi ifadesini ise 1800 yılında kurulan "Thames River Police" adlı polis teşkilatıyla birlikte bulmuştur¹.

Polis kavramının günümüzde genel olarak "**Kolluk**" terimi içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Kolluk, terimi "kollamak" mastarının isim şeklidir. Bu kavram, zabıta teriminin karşılığı olarak da kullanılmaktadır. Zabıta, zaptiye ve inzibat hep aynı kökten türetilmiştir. Kolluk terimi, kollama ve koruma görevini yapan kuruluşa bazen de böyle hareket eden kişiye de ad olmaktadır².

¹ GALERİ, Aytekin: Önleyici Polislik, Ankara, 2003, s.21.

² ŞAFAK, Ali: Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis, 2. Baskı, Ankara, 1991, s.98.

Polis kavramı; genel olarak kamu düzenini koruma, kollama, suç ve suçluları tespit etme, yakalama ve bu amaçla ilgili kurum ve kuruluşlara yardımcı olma anlamında kullanılmaktadır. Bu genel tanım esas alındığında kolluk (zabita) kavramı, yukarıda sayılan görevleri yapan teşkilat veya bu teşkilatta çalışan, bu amaçla görevlendirilmiş görevlileri ifade eder³. Polis, “kamu düzenini ve güvenliğini kollama, koruma, suç ve suçluları bulmak ile görevli, gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan ve kanunlarda verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan” bir devlet kuruluşudur. Başka bir deyişle polis, “emniyet ve asayiş sağlayan, kanun ve nizamın verdiği görevleri yapan, yetkiler kullanan icra ve inzibat kuvvetidir⁴.”

Polis kavramı sözlük manası ile “şehir ve kasabalarda emniyet ve asayiş, genel kamu düzenini sağlayan teşkilat ve bu teşkilata mensup memur” anlamında kullanılmaktadır⁵. Polis kavramını açıklarken kullandığımız “asayiş ve emniyet” kelimelerinin anlamları ise şöyledir:

— **Asayiş:** “Hukuka uygun alınması gerekli tedbirlerin uygulanması sonucunda devlete, topluma, kişi can ve mal güvenliğine yönelik bir tehlike, kaza ve sabotajların mevcut bulunmadığı, birlik ve düzenin sağlandığı bir ortamı” ifade eder⁶.

— **Emniyet:** “Kaza, saldırı, soygun gibi herhangi bir tehlikenin ve riskin bulunmadığı haldir. Diğer bir deyişle emniyet; devlete, topluma, kişilere mal ve eşyalara yönelik sabotaj tehlikesi ve kazaları önlemek için alınan hukuka uygun önlemlerin tümünü ve bu önlemlerin alınmış olduğu hali veya kişide ve toplumda namusuna, canına, malına ve özgürlüğüne karşı bir davranış olamayacağı fikrinin, duygusunun ve kanaatinin yerleşmiş bulunduğu durumu” belirtir⁷.

Polis kavramını izah ederken üç temel unsurdan söz etmek gerekmektedir:

1- Teşkilat. (örgüt), 2- Fonksiyon. (görev, hizmet), 3- Personel.

³ DÜNDAR, A.Nihat: Emniyet Teşkilatı ve Hizmetleri, Ankara, 2. Baskı, 1988, s.13–19.

⁴ YENİSEY, Feridun: Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul, 2. Baskı, 1991, s.45.

⁵ ŞAFAK, Ali: Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1992, s.456.

⁶ YENİSEY, s.45.

⁷ YAŞAR, Yılmaz: Açıklamalı Polis Meslek Hukuku, Ankara, 2006, s.45.

Teşkilat olarak polis, asayişini sağlamak ve suçları önlemekle görevli, örgütlenmiş, düzenli ve disiplinli bir güvenlik gücü olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda polis, kurumsal olarak gerekli olan örgütlenmesini sağlamıştır. Bu yapı içerisinde hiyerarşik bir sistem, belirli esaslar üzerine önceden kurulmuş olan bir görev, yetki ve sorumluluklar zincirine dayalı iç örgütlenme yapısı vardır. Sistemin işleyiş şekli, bu çerçevede belirli standartlar, ilkeler ve düzenlemeler ile net bir şekilde ortaya konulmuştur.

Kısaca, polisin icra ettiği fonksiyon, kamu güvenliğinin ve huzurun sağlanmasıdır. Personel olarak incelendiğinde ise polis, görevini meslek olarak seçmiş, profesyonel kişilerden oluşan, eğitilmiş, düzenli ve devamlılık arz eden bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaya konulan bu ve benzeri çok farklı, ama yine de birbiriyle ortak yönleri sahip tanımlamalarda, genelde polisle ilgili olarak;

- Devletin ve sistemin koruyucusu,
- Hukukun uygulanmasını sağlayan güç,
- Gerektiğinde kuvvet kullanma yetkisine sahip organ,
- Yardıma ihtiyaç duyanlara yardım eden hizmet birimi,
- Kişilerin huzurunu sağlayan ve koruyan silahlı güç,
- Özel yetkilerle donatılmış, kamu hizmeti gören örgüt.

şeklindeki yaklaşımlar oldukça yoğun ve genelde üzerinde uzlaşılan tanımlamalar olarak dikkat çekmektedir⁸.

2. Polis Kavramının Tarihsel Gelişimi

a) Genel Olarak

İnsanlar yardımlaşma ve korunma ihtiyacından dolayı, toplu yaşama gereği duymuşlardır⁹. Ancak, birlikte yaşama ihtiyacı, birlikte yaşamayı düzenleyen, işbirliği ve dayanışmayı amaçlayan kurallar konulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunun

⁸ GALERİ, s.22.

⁹ ATAY, Ender Ethem: İdare Hukuku, Ankara, 2006, s.1.

sonucu olarak her insan topluluğu gibi canlı bir varlık olan devletlerin kurulduğu görülmüştür. Devlet; her şeyden önce bir insan topluluğu, bir millet varlığı ve bu insan topluluğunun coğrafi hudutlarla tayin olunmuş bir arazide yerleşmiş olan varlığıdır¹⁰.

Devletlerin temel amaç ve görevi, milletin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, vatandaşların refah, huzur ve mutluluğunu, can ve mal emniyetini sağlamak, kamu düzen ve güvenliğini korumaktır¹¹. Bu amaçla genel adı ile kolluk kuvvetleri olarak adlandırılan teşkilatlar devletler tarafından kurulur. Kurulan bu teşkilatlar; kamu düzenini ve güvenliğini kollama, koruma, suç ve suçluları bulma ile görevli ve gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan, kanunlarla yetki, görev ve sınırları belirlenen devlet kuruluşlarıdır. Fakat bu kuruluşların da kendi içerisinde bir takım sınıflandırmaları mevcuttur. Gerçekten, devletin de bünyesi, bu bünye içinde çeşitli organları ve bu organlarının çeşitli görevleri vardır. Devletin görevlerinden birisi de zararlı maddeleri dışarı atmaktır. İşte o zaman kurallara uymama, başka bir deyimle suç olgusu da ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde kuralları toplum üyeleri adına koruma, kollama ihtiyacı da kendiliğinden doğmuş olduğundan, bu amaçla değişik isimler adı altında teşkilatlar kurulmuştur. İnsan topluluklarındaki zararlıları dışarı atmak, o toplumdaki soyutlamak görevi genel olarak “kolluk” görevlilerine düşmektedir¹².

Kolluk terimi içerisinde yer alan polis tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar topluluklar halinde yaşamaya başladıklarından beri düzenin ve güvenliğin korunması gereğini duymuşlardır. Bu görev, önceleri tüm vatandaşların görevi iken, zamanla devletçe oluşturulan uzmanlaşmış örgütler aracılığıyla sağlanmıştır¹³.

İnsanlar, genellikle iyilikleri elde etme konusunda işbirliği yapar ve yardımlaşır, kötülüklerden korunmak için de “ortak savunma” ve “dayanışma” içine girerler. Bu

¹⁰ CAVİT, Akın: “Toplum Düzeninde Polis ve Önemi”, in: Uluslararası Bilgi Şöleni Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polis Sempozyumu, Ankara, 1996, s.115.

¹¹ YAŞAR, s.44.

¹² DÜNDAR, s.13.

¹³ SOKULLU, Füsün: Polis, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları”, İstanbul, 1990, s.23.

nedence polis, toplum için zararlı olabilecek şeylere karşı halkı uyarmak ve korumakla görevlidir. Bütün dünyada koruma, kurtarma, kollama misyonunu üstlenen polis, bu misyonunu aynı veya benzer polislik yöntemleriyle yerine getirmektedir. Polis, toplumda iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin, doğru ile yanlışın, haklı ile haksızın kesiştiği yol kavşağında duran ve insanları daima iyiye, doğruya, güzele yönlendirmekle görevli kişi ve kuruluşlardır¹⁴.

b) Yabancı Ülkelerde Polis Kavramının Tarihsel Gelişimi

Tarihçiler, polisin binlerce yıl öncesinden beri Babil, Mısır, Bizans ve İslam imparatorluklarında var olduğunu, bunların çoğunun yarı askeri nitelikte olup kralların kişisel muhafızlarından kaynaklandığını belirtmektedirler. Suçları önlemede, bazı medeniyetlerde takip edilen sistem aşağıdaki gibi özetlenebilir:

— Eski Çin’de; suçlu, suçtan zarar gören kişi veya onun akrabaları tarafından takip edilir ve cezalandırılırdı.

— Eski Mısır’da; suçlunun mağdur veya onun ailesi tarafından takip edilmez, yani intikam usulü uygulanmazdı. Suçlular devlet tarafından takip olunurdu. Bu görevi “tati (vezir)” yapmaktaydı.

— Eski Yunanlılarda; Yunan siteleri dağınık bir yapı şeklindeydiler. Bu yüzden Yunanlılar, siteleri karışıklığa sürüklemeyen sitenin varlığını korumak yoluna gitmekteydiler. Yunan düşünürleri, Plato ve Aristo’ya göre, siyasal kurumların ve hukukun doğuşu ile birlikte poliste ortaya çıkmıştır. Yunan hâkimlerinden Periander, “Kusur işleyen cezalandır, fakat kusur işlemek üzere olanlara engel ol.” ilkesini ortaya atarak suçu önlemenin önemini vurgulamıştır.

— Roma’da; ilk dönemlerde tüm yetkiler ile birlikte düzeni sağlama yetkisi de krala aitti. Fakat yıllar geçtikçe, bu idarenin yetersiz kalması ile düzenin sağlanması devletin yönetiminden ayrıldı. Düzeni korumak için Praetor, Questor ve Aediles adı verilen kurumlar ortaya çıktı.

— İngiltere’de; İngiliz polisinin ortaya çıkışı yedinci yüzyıla, Anglo-Saksonların kendini yönetim felsefesinin ortaya çıkması ile aynı tarihe rastlar. İngiliz polis sisteminin kökeninin Danimarkalı Anglo-Sakson istilacılarının kabile geleneklerinde ve

¹⁴ FİNDİKLİ, Remzi: “Polisin Görevleri”, in: Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s.63.

hukukunda olduğu söylenebilir. Güvenliği sağlamak için zamanla Tything'ler, Constable'ler, Hundred'lar, Shire'ler ve en sonunda Sheriff'ler kamu düzeninin sağlanmasında görev almışlardır. Bu dönemin Polis Hukuku açısından önemli bir olayı 1285 tarihli Winchester Kanunudur. Bu kanun 1829 tarihli Metropolitan Polis Kanunu'na kadar yürürlükte kalmıştır. Bu arada 1662 yılında Islahat kanunu ile Londra ve Westminster'de etkili olmak üzere "Scotlandyard Komiserliği" kurulmuştur. Diğer bölgeler için ise bekçilik sistemi oluşturulmuştur. 1829 yılında ise Metropol Polis Kanunu ile Londra Polisi kurulmuştur. 1967 Ulusal Polis Kanunu ile İngiliz tarihinde polis örgütü son halini almıştır.¹⁵

c) Ülkemizde Polis Kavramının Tarihsel Gelişimi

Tarih, Türk milletini dünya kavimleri içerisinde devlet kurucu bir ırk olarak tanımakta ve devletin devamlılığının sağlanabilmesi için de emniyet ve asayiş hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülmesi gerektiğine inanan millet olarak göstermektedir. Tarih boyunca birçok devlet kurmuş olan Türkler, kamu düzen ve güvenliğini ulusal savunma ile birlikte yürütmüşlerdir. Bilinen tarihi dönemlerde, "Polis" kelimesinin karşılığı olarak Moğollarda ve Uygurlarda "Yarkan" terimi kullanılmıştır. Daha sonraları, eski Türklerde kamunun düzen ve güvenliği "Subaşılar" tarafından sağlanmıştır. Subaşı deyimini belirli bir bölgenin asayişini sağlayan kuvvetin başı olarak kullanılmıştır. İslamiyet'in kabulü ile birlikte asayiş hizmetlerinde zabita amiri olarak "Kadı'ları" yardımcıları olarak "Şurta" adı verilen görevlileri görmekteyiz. Osmanlı devletinin kuruluşu ile birlikte kamu düzen ve güvenliğinin sağlanma işlerinin "Sadrazam" vasıtası ile emirlerinde bulunan subaşılar, sipahilere, yeniçerilere yaptırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, sadrazamlar, Türk Polis Teşkilatının ilk en yüksek amirleri olmuşlardır. Zabita hizmetlerinin gelişmesi ile sadrazamların yanında yer alan subaşılar yanlarında, yasakçıları ve gece bekçiliği yapan Asesleri ve bunların bağlı oldukları Asesbaşılar ile birlikte kamu düzen ve güvenliğini sağlamışlardır. Özellikle 1453 yılında İstanbul'un fethi ile birlikte asayiş hizmetlerinde Yeniçerilerin de kullanıldığı görülmektedir. 1826 yılında Yeniçeri Ocağının kaldırılması ile birlikte asayiş hizmetlerinde çok başlılık yaşanmıştır¹⁶.

¹⁵ SOKULLU, s.23-42.

¹⁶ YAŞAR, s.2-18.

Güvenliğin sağlanabilmesi için yeni arayışlara gidilmiş ve bunun neticesinde; batı ülkelerinde askeri kuvvetler dışındaki sivil polis güçleri için kullanılan “POLİS” kelimesi ülkemizde ilk defa 10 Nisan 1845 yılında yayımlanan Polis Nizamnamesi ile resmi dilde kullanılmıştır. Bu nizamname 1 Temmuz 1800 tarihli “Paris Emniyet Müdürünün Görevlerini Düzenleyen Kararname” esas alınarak hazırlanmıştır. Bu anlamda Tazminat dönemi eserdir. Bu düzenleme ile Türk polis sisteminde Fransız modeli örnek alınmıştır. Polis Nizamnamesi ile ayrıca, İstanbul için bir polis teşkilatı kurulmuştur¹⁷.

Emniyet Teşkilatımızın görevleri, 30 Haziran 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile yapısı ise, 4 Haziran 1937 tarihinde çıkartılan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanunun 1. maddesinde, ülkenin genel güvenliğinden ve asayişinden İçişleri Bakanı sorumlu tutulmuş, dolayısıyla Emniyet Teşkilatı İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır¹⁸.

Ülkemizde polis, 30 Haziran 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ve 4 Haziran 1937 tarihinde çıkartılan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa göre görev yapan, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabii Emniyet Hizmeti sınıfına mensup devlet memurudur.

II- POLİSİN NİTELİKLERİ

1. Genel Olarak

Polis, toplum içinde iyi ve yararlı olan şeyleri korumak, zararlı olan şeyleri düzeltmekle görevli kişi ve kurumdur. Polis bunu, yasa ve kuralları doğru bir şekilde uygulayarak yapar ve kanunları temsil eder. Bu nedenle polis gerek özel, gerekse meslek yaşantısında kanunlara sıkı sıkıya bağlı olmak zorundadır. Bu rol ve fonksiyonlara sahip, profesyonel bir güvenlik görevlisi olan polisten; kendisini sadece yasal düzenlemelerle sınırlamayan, görevi süresince analitik olan, vizyonu geniş, neden

¹⁷ GALERİ, s.22.

¹⁸ YAŞAR, s.16–17.

ve sonuçlar üzerinde düşünen, değerlendirici ve üretken bir çalışma hayatını kendine ilke edinen ve bu çerçevede hizmet sunduğu insanları peşinden sürükleyebilen bir lokomotif olması beklenmektedir.

Emniyet Teşkilatı Kanununun 4. maddesinde polisin, silahlı icra ve inzibat kuvveti olduğu belirtilmiştir. Polisin görevini ifa ederken her zaman belirli niteliklere haiz davranışlarda bulunması gerekir. Polis, kanunların ve kamu düzeninin korunması, kollanması ve kanunların uygulamada işlerlik kazanması hususunda diğer vatandaşların dışında ve üzerinde, farklı birçok yetki ile donatılmıştır. Aynı zamanda, faaliyetleri esnasında herhangi bir hata veya suç işlemeleri durumunda, kanunlar çerçevesinde adli ve idari yönden de sorumludur. Bütün bu nitelik, yetki ve sorumluluklar polise has, özel ve belirlidir¹⁹. Bu davranışlar polisin başarısını artıracak kadar görevi esnasında hizmet ettiği topluluğun yardımını da almasını sağlar.

2. Polisin Nitelikleri

Polisin nitelikleri genel olarak şunlardır:

- a) Polis tarafsız olmalıdır.
- b) Polis saygı ve hoşgörü kuralları çerçevesinde davranmalıdır.
- c) Polis halkın güvenini kazanmalıdır.
- d) Polis her zaman halkla iç içe olmalı ve halka yardım etmelidir.
- e) Polis nazik olmalıdır²⁰.

Yukarıda belirttiğimiz niteliklere haiz polis, hizmetleri düzenli ve kesintisiz yürütür. Bu hizmetleri yürütürken polisin tarafsız ve objektif olması gerekir. Bu hizmetler devlet kontrolü altındadır. Ayrıca polis, eylemlerine ve işlemlerine uyulmadığı zamanlarda zor kullanma niteliğine sahiptir²¹.

¹⁹ GALERİ, s.24.

²⁰ GALERİ, s.56.

²¹ İÇLİ, Gülşen Tülin: "Güç Kullanma Yetkisi ve Bunun Kullanımında Polisin Çelişkisi", in: Polis Bilimleri Dergisi, Sayı: 1, 1998, s.69.

III- POLİSİN SINIFLANDIRILMASI

1. Genel Kolluk-Özel Kolluk Ayırımı

Kolluk kuvvetleri “Genel” ve “Özel” kolluk olarak ikiye ayrılır. Bunların dışında ayrıca “Kolluk Yetkisi Kullanan Diğer Kamu Görevlileri” başlığı altında toplayabileceğimiz görevliler de mevcuttur²².

a) Genel Kolluk

Genel emniyet ve asayiş, kamu düzenini, genel ahlakı, iç güvenliği, huzur ve sükûnu sağlamak ve korumakla görevli silahlı kuvvetlere verilen isimdir. Polis, Jandarma ve Çarşı ve Mahalle Bekçileri olarak üçe ayrılır²³.

— **Polis:** Polis, kamu düzenini ve güvenliğini koruma, kollama, suç ve suçluları bulma ile görevli gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip, kanunla verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan devlet kuruluşudur²⁴.

— **Jandarma:** Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanunu 5. maddesinde; “Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı, görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir.

Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınır. Ancak hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde teşkilatlanma da göz önünde bulundurulur.” hükmü ile jandarmanın kuruluşu düzenlenmiştir.

²² YAŞAR, s.21.

²³ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, Evren Yayıncılık, Ankara, 1997, s.302–303.

²⁴ YENİSEY, s.47.

Aynı kanunun 7. maddesine göre, jandarmanın görevleri genel olarak şunlardır:

a) Mülki görevleri:

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak,

b) Adli görevleri:

İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek.

c) Askeri görevleri:

Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmak.

d) Diğer görevleri:

Yukarıda belirtilen görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevleri yapmak.

— **Çarşı ve Mahalle Bekçileri:** Görev sırasında silahlı olup, yönetim açısından en büyük mülki amirin emri altındadırlar. Bu görevliler, polisin yardımcılarıdır. 1966 tarih ve 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu 3. maddesinde çarşı ve mahalle bekçilerinin görev ve yetkileri düzenlenmiştir²⁵.

b) Özel Kolluk

Genel kolluk dışında kalan ve özel kanunlara göre kurulan, görev ve yetkileri belirlenmiş kolluk kuvvetleridir. Bunlar şunlardır:

— **Trafik Polisi:** 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu 5. maddesinde belirtildiği üzere devlet karayolları üzerindeki trafiğin tanzimi ve denetlenmesi görevi Emniyet Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Kanunun 6. maddesinde ise, trafik polisinin görev ve yetkileri belirtilmiştir²⁶. Trafik polisi gerektiği hallerde emniyet ve asayiş teminle görevlendirilebilirler²⁷.

²⁵ ŞAFAK, s.103.

²⁶ YENİSEY, s.50.

²⁷ ŞAFAK, s.102.

— **Polis Çevik Kuvvet Birimi:** Çevik Kuvvet Birimi, Emniyet Teşkilatı Kanununa 7 ek madde eklenmesi neticesinde 2696 sayılı kanun ile kurulmuştur. Nitekim Emniyet Teşkilatı Kanununun ek 12. maddesinde; “İçişleri Bakanlığınca gerekli görülen il merkezlerinde emniyet müdürlüklerine, ilçelerde emniyet amirliklerine bağlı olarak emniyet teşkilatı bünyesinde, kadroları içinde özel timler de bulunan Polis Çevik Kuvvet Birimi kurulur.” hükmü mevcuttur. Çevik Kuvvet Biriminde görevlendirilen personel emniyet teşkilatının başka hizmet ve birimlerinde kullanılamaz²⁸.

— **Köy Koruyucuları ve Köy Bekçileri:** 442 sayılı Köy Kanununun 68. maddesinde; “köy sınırları içinde mal, can ve ırzın korunması için, köy koruyucularının bulundurulacağını açıklamıştır.” Bu kanunun 72. maddesine göre, köy koruyucuları, köy muhtarının emri altında olup silahlıdır²⁹.

— **Kır Bekçileri:** Kır bekçileri, jandarma eri derecesinde önleyici ve adli zabıta görevi ile yükümlü olup, köyde güvenlik ve asayişin sağlanmasında görev yaparlar. Kır bekçileri, ihtiyar kurulları tarafından seçilir ve yapılacak soruşturma üzerine atamaları illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından onaylanır³⁰.

— **Özel Güvenlik Teşkilatı:** 1986 yılında yürürlüğe giren 2495 sayılı, “Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkındaki Kanun” ile kurulmuştur. Aynı kanunun 8. maddesine göre; özel güvenlik teşkilatı, bağlı bulunduğu kuruluşu, güvenlik açısından korumak amacı ile sınırlı yetkilere sahip bulunan bir güvenlik organıdır. Görev alanı içerisinde olan, işlenmiş veya işlenmekte olan suçların sanıklarını yakalamak ve durumu genel kolluğa bildirmek gibi görev ve yetkisi vardır. Bunların, delilleri korumak için tedbir almak, silah taşımak ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda belirtilen hükümler doğrultusunda silah kullanma yetkisi de bulunmaktadır³¹.

²⁸ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.304.

²⁹ YENİSEY, s.56.

³⁰ YAŞAR, s.37.

³¹ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.305.

— **Gümrük ve Tekel Zabıtası:** Maliye ve Gümrük Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun hükmündeki Kararnamenin, 2. maddesinin (k) bendinde, Maliye ve Gümrük Bakanlığına, kara hudutlarındaki gümrük kapılarında, hava ve deniz limanlarında, gümrük kapılarında gümrük muhafaza görevleriyle, kaçakçılığı men ve takip görevi verilmiştir. Gümrük ve tekel zabıtasının özel bir kolluk olarak arama, el koyma ve yakalama yetkisi vardır³².

— **Limn Kolluğu:** 618 sayılı Limn Kanunu'na ve ona dayalı olarak çıkartılan Limnlar Tüzüğü'ne göre kurulmuş bir kolluk teşkilatıdır. Limnda emniyet ve asayiş sağlamak, limndaki diğer görevlerle ilgili yükümlüdürler³³.

— **Orman Kolluğu:** Orman Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Kuvvetindeki Kararname hükümlerine göre ormanların korunması görevi orman zabıtasına verilmiştir. Ormanda yapılan usulsüz müdahaleleri ve bu fiilleri yapan kişiler hakkındaki kovuşturma orman kolluğu tarafından gerçekleştirilir³⁴.

— **Sahil Güvenlik Komutanlığı:** Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın görevleri, Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4. maddesinde belirtilmiştir. Ayrıca aynı kanunun 5/1. maddesi gereğince, Sahil Güvenlik Komutanlığı görevlileri gerektiğinde silah kullanma yetkisine ve diğer kolluk kuvvetlerine verilmiş olan yetkilere sahiptir³⁵.

c) Kolluk Yetkisi Kullanan Diğer Kamu Görevlileri

Kolluk yetkisi kullanan diğer kamu görevlileri şunlardır:

— **Gemi Kaptanları:** Türk Ticaret Kanununun 1472. maddesine göre, gemi yabancı bir memlekette veya denizde bulunduğu sırada gemide suç işlenmesi halinde, kaptanın seçeceği bir kişi, suçun ispatına yarayacak bütün delilleri doğru ve tam olarak

³² YENİSEY, s.57.

³³ YAŞAR, s.38.

³⁴ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.305.

³⁵ YAŞAR, s.26.

tespit etmek, arama yapmak ve ifade almak yetkisine sahiptir. Kaçma veya delilleri yok etme tehlikesi varsa, kaptan sanığı gözaltına alabilir. Kaptan silah taşıyabilir³⁶.

— **Devlet Demir Yolları İşletmeleri Personeli:** 28.10.1983 tarih ve 18205 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkındaki 119 sayılı, Kanun hükmünde kararnamenin 22. maddesi bu personelin kolluk yetkisini düzenlemiştir³⁷.

— **Olağanüstü Hallerde Kolluk Yetkisi Kullanan Søjeler:** Devletin silahlı kuvvetlerine olağan üstü durumlarda kolluk yetkisi verilmiştir. (1961/211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanunu madde 86). Sıkıyönetim Komutanının genel güvenlik ve kamu düzenini korumak amacı ile ne gibi tedbirler alabileceği, 1402 sayılı kanunun 3. maddesinde gösterilmiştir³⁸.

2. Giyim Kuşamına Göre Polisin Sınıflandırılması

Emniyet Teşkilatı Kanunu 4. maddesinde; “silahlı icra ve inzibat kuvveti” olarak tanımlanan polis, kendi içerisinde giyim, kuşamına göre, resmi ve sivil polis olarak ikiye ayrılır.

Resmi Polis, polisin resmi kıyafetle görev yapan kısmıdır. Resmi polis Emniyet Teşkilatı Kanunu 5. maddesinde belirtildiği üzere, kendi içerisinde; “vasıtalı ve vasıtasız” olarak iki kısma ayrılır: **Vasıtalı Polis,** atlı, arabalı, bisikletli, motorlu, arabalı, canlı, cansız diğer araçlarla donatılan kısmıdır. **Vasıtasız Polis** ise, yaya olarak görev ifa eden personeli kapsar³⁹.

Sivil Polis, Emniyet Teşkilatı Kanununun 6. maddesinde, “her nevi emniyet hizmetinde üniformasız çalıştırılan kısım” olarak tanımlanmıştır. Bazı hallerde polisin resmi kıyafetle kendisinden beklenen önleme ve suçun aydınlatılması görevini yerine

³⁶ YENİSEY, s.57.

³⁷ YAŞAR, s.39.

³⁸ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.302–306.

³⁹ YAŞAR, s.46.

getirebilmesi için, kendisini gizlemesi gerekebilir. Polisin kendisini gizlemesindeki amaç, suçluların polisi görmeden, polisin suçluları fark etmesi ve yakalamasıdır. Sivil polislerin yetki ve sorumlulukları resmi polislerle aynıdır⁴⁰.

3. Hizmet Çeşidine Göre Polisin Sınıflandırılması

Emniyet Teşkilatı Kanununun 8. maddesindeki; “İdari, siyasi ve adli kısımlara ayrılır.” hükmü gereğince polisin, yaptığı hizmet çeşidine göre üçe ayrıldığını görmekteyiz.

a) İdari Polis

Emniyet Teşkilatı Kanununun 9/a. maddesinde; “İdari polis, içtimai ve umumi intizamı temin etmekle mükellef olan kısımdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Her toplumda polisin ilk görevi, suç oluşmadan önce suçu önlemektir⁴¹. Bu polis, kamu düzenini ve kamunun güvenliğini temin etmekle görevli olan polistir⁴².

Bu görev yerine getirilirken, önleyici ve koruyucu tedbirler alınır. İdari polis; olayın meydana gelmesi muhtemel yerlerde karakollar kurarak, yaya ve motorize devriyeler gezdirerek, nokta kurarak asayiş ve emniyetin, kamu düzeni ve güvenliğinin devamını sağlar⁴³. Diğer bir ifade ile idari polis, toplum düzenini sağlar⁴⁴.

b) Siyasi Polis

Emniyet Teşkilatı Kanununun 9/b. maddesine göre, siyasi polis, devletin umumi emniyetine taalluk eden işlerle mükellef olan kısımdır. Devletimizin umumi emniyetine yani ülkemizin milli bütünlük ve beraberliğine anayasal düzenine ve genel güvenliğine ilişkin, önleyici ve koruyucu görevleri yerine getirmekten sorumludur⁴⁵. Siyasi polis

⁴⁰ YENİSEY, s.49-50.

⁴¹ YAŞAR, s.47.

⁴² YENİSEY, s.50.

⁴³ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.307.

⁴⁴ ŞAFAK, s.100.

⁴⁵ YAŞAR, s.47-48.

siyasi bu tür olayların meydana gelmesini önlemek için kurulmuş olup⁴⁶, genelde devletin emniyetini koruyan polistir⁴⁷.

Siyasi polisin görevlerini dört ana bölümde inceleyebiliriz.

- Devlet güvenliğinin korunması ile ilgili konular.
- Devlet kuvvetlerine karşı işlenen suçlarla ilgili konular.
- Hak ve hürriyetin korunması ile ilgili konular.
- Yabancılara ait işlemler⁴⁸.

c) Adli Polis

Emniyet Teşkilatı Kanunu 9/c. maddesinde; adli polis; “asgari tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde, adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Umum Müdürlüğü’nce kadrodan ayrılan bir kısımdır. Tam teşekküllü bir kadrodan daha az kuvvette olan polis teşekküllerinin tamamı veya bir kısmı adli polis olarak tefrik edilebilir.” olarak belirtilmiştir.

Suç işlenmesi üzerine olaya el koyan ve suçun iz ve delillerini tespit eden, Cumhuriyet Savcılarının talimatları ile soruşturmayı yürüterek şüpheli ile suç delillerini adli mercilere gönderen polise, adli polis denir. Adli hizmetler yönünden adli otoritelere bağlı olmakla birlikte adli soruşturma vazifeleri dışında kendi birimlerine bağlı olarak hizmet yürütürler⁴⁹.

Nitekim Emniyet Teşkilatı Kanunu 10. maddesinde; “adli polis toplu olarak veya muntakalara ihtiyaç nispetinde tevzi edilmiş bir halde bulundurulur. Adli polis, adli tahkikat vazifeleri haricindeki hizmetlerde, amirlerinin emrindedir.” denilmektedir.

⁴⁶ YENİSEY, s.50.

⁴⁷ ŞAFAK, s.100.

⁴⁸ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.307.

⁴⁹ YENİSEY, s.49–50.

IV- POLİSİN GÖREVLERİ

1. Yasal Temel

Polise görev veren Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler genel olarak şunlardır:

- 2709 sayılı 1982 Anayasası.
- 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu.
- 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu.
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu.
- 1481 sayılı Asayişe Müessir bazı fiillerin önlenmesine dair Kanun.
- 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile diğer aletler Hakkındaki Kanun.
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.
- 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu.
- 5385 sayılı Çocuk Koruma Kanunu.
- 5253 sayılı Dernekler Kanunu.
- 3152 sayılı İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname.
- 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu.
- 5326 sayılı Kabahatler Kanunu.
- 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu.
- 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu.
- 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu.
- 2918 sayılı Karayolu Trafik Kanunu.
- 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu.
- 5682 sayılı Pasaport Kanunu.
- 5680 sayılı Basın Kanunu.
- 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun.
- 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu.
- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu.

- 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkındaki Kanun.
- 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun.
- 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun.
- 5681 sayılı Matbaalar Kanunu.
- 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu.
- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu.

Polise verilen görevler yukarıda özet olarak verilen kanunlardan da anlaşılacağı üzere çok çeşitlilik göstermektedir. Öyle ki, günlük hayatta polisin görev alanına girmeyen veya polisi ilgilendirmeyen hemen hemen hiçbir konu yok gibidir. Bunun nedeni ise, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 1.maddesindeki; “polis; asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerinin kendisine verdiği vazifeleri yapar.” hükmüdür. Polisin genel amacı, ülkenin güvenliğinin, düzeninin ve asayişinin sağlanarak toplumda güven duygusunun oluşturulmasıdır⁵⁰.

2. Temel Kavramlar ve Görevin Nitelikleri

Polisin görevlerini açıklamadan önce kısaca **görev, hizmet, emir, ast, üst** ve suçla alakalı bazı kavramların tanımlarını yapmak gerekir.

Polis; en genel anlamıyla kişi güvenliğinden mülkiyetin korunmasına, halkın ahlakından, beşeri toplulukların esenliğinin sağlanmasına kadar olan alanı kontrol eden, bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekanizmanın işleminin temel esası ise kanunluktur. Polisin kanun dışında, kanundan doğmayan bir yetkisi ve görevi olamaz⁵¹.

⁵⁰ FINDIKLI, s.65.

⁵¹ HAFIZOĞLU, Zeki: “Polisin Zor Kullanma Görev ve Yetkisi”, in: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi: 2, Ankara, 1996, s.71.

Her hukuk devletinde olduğu gibi ülkemizde de görevin hukuki bir dayanağının olması, yani Anayasaya dayalı olarak çıkartılan Kanun, Tüzük veya Yönetmeliklerde bulunması veya belirlediği sınırlar içinde yetkili olanlara, “emir” olarak verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda görev; kanun, tüzük ve yönetmeliklerin, görev olarak belirlediği işin veya yetkililerce verilen emir doğrultusunda istenen işin yapılmasıdır⁵².

Başka bir ifade ile görev; hizmetin gerektirdiği işleri yapmak, yasakladığı işleri yapmamaktır⁵³. Görev, kamu güvenliği ve kamu düzeni ile ilgilidir. Görevin lügat anlamı ise, “vazife, bir kimsenin yapması gereken veya yaptığı iştir⁵⁴.”

— **Kamu:** Bir ülkede yaşayanların tamamı, toplum anlamındadır.

— **Güvenlik:** Güvenlik kavramının karşılığı olarak “emniyet”, “amme emniyeti” veya “emniyet ve asayiş” terimleri de kullanılmaktadır. En genel anlamı ile güvenlik, umumi veya umuma açık yerlerde kişilerin can ve mallarının saldırılara ve kazalara karşı korunması, kişilerde bu anlamda saldırı, tehdit ve tehlikelerin bulunmadığı inancına sahip olmasıdır⁵⁵.

— **Kamu Güvenliği:** Yetkili makamlarca emniyet ve asayiş sağlamaya yönelik olarak yasalar uyarınca alınacak tedbir ve verilecek emirle sağlanacak ortamdır.

— **Kamu Düzeni:** Bir devlette güvenliğin ve diğer kamu hizmetlerinin düzgün bir biçimde sürdürülmesini, devletin, emniyet ve asayiş ile fertler arasındaki ilişkilerde huzur ve ahlak kurallarına uygunluğu sağlamaya yarayan kuruluş ve kaidelerin tümünü ifade eder⁵⁶.

Kamu hizmetleri yönünden bir mevzuata dayanılarak verilen emirle görev ortaya çıkar. Mevzuata dayanmadıkça bir görevin istenmesi veya yapılması söz konusu

⁵² DÜNDAR, s.133.

⁵³ FINDIKLI, s.63.

⁵⁴ ŞAFAK, Hukuk Terimleri Sözlüğü, s.149.

⁵⁵ ATAY, s.521.

⁵⁶ YAŞAR, s.132.

olamaz. Ancak bazı durumlarda mevzuatta açıkça yer almamış olmasına rağmen, Anayasa ve Yasa hükümlerine aykırı olmamak kaydı ile idare, kendi memurlarına görev verebilir. Ancak bu konuların mutlaka kamu hizmetine ait olması gerekir. Devletin ve dolayısı ile idarenin fonksiyonu, kamu görevi ve kamu hizmeti şeklinde ortaya çıkar.

Kamu Görevi: Kamu yararı için zorunlu olan ve vazgeçilemeyen işlerdir. Bu işler, başta devletin kendisi olmak üzere vatandaşın, ortak ve zorunlu ihtiyacına cevap veren faaliyet şeklindedir⁵⁷.

Kamu Hizmeti: Hukuk normlarının yapılmasını veya yapılmamasını öngördüğü hususlardan, amir tarafından emredilen veya yasaklanan işe verilen isimdir. Hizmet mutlaka görevle ilgilidir⁵⁸.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere görevin yerine getirilmesi için;

- Görevin yapılmasını isteyen bir **emir**,
- Emri veren bir **amir**,
- Emri uygulayacak olan bir **memur** veya **ast** gerekmektedir.

Emir, yapılması istenen hizmetin amir tarafından yazı veya sözle ifadesidir⁵⁹.

Emrin özellikleri ise şunlardır:

- Kısa açık ve net olmalıdır.
- Hizmete ilişkin olmalıdır.
- Sınırları belirtilmelidir.
- Emir konusu suç olmamalıdır.
- Yetkili kişi tarafından verilmelidir⁶⁰.

Emir, başta Anayasamız olmak üzere 657 sayılı DMK, 2559 sayılı Polis Vazife Salahiyet Kanunu ve benzeri kanunlarda düzenlenmiştir. Anayasamızın 137. maddesinde; “kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse,

⁵⁷ YAŞAR, s.121.

⁵⁸ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.316.

⁵⁹ YENİSEY, s.58.

⁶⁰ DÜNDAR, s.133.

üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.” denilmektedir.

Nitekim DMK 11. maddesinde de devlet memurları; “kanun, tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü ve görevlerinin iyi ve doğru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumludurlar. Devlet memuru amirinden aldığı emri, Anayasa, Kanun, Tüzük ve Yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, memur bu emri yapmağa mecburdur. Ancak emrin yerine getirilmesinden doğacak sorumluluk, emri verene aittir. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez, yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.” hükmü mevcuttur.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 2. maddesinde ise; “yetkili amir tarafından verilecek sözlü emirler derhal yerine getirilir. Bu emirlerin yazılı olarak verilmesi istenilemez. Bu hallerde emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk emri verene aittir.” denilmektedir.

Özetle, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanmasına ilişkin konularda verilen emirlerin derhal yerine getirilmesinin kanun gereği olduğu, bu konularda yazılı emir verilmesinin istenmesinin söz konusu olmadığı söylenebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere emir, emir vermeye yetkili kişilerce verilmelidir. Bu anlamda yetkili kişi ve bu emirleri uygulayanlar şunlardır:

Amir: Makam ve memuriyet itibari ile emretme yetkisine sahip olan kimsedir. **Üst** ise, aynı meslek içerisinde rütbece ve kıdemce daha büyük olan kişiyi ifade eder. Üst deyimini “mafevk” kelimesi ile ifade edilebilmektedir. Her üst amir değildir. Genelde amir ve üst deyimleri farklı oldukları halde bazı durumlarda karıştırıldıkları görülmektedir.

Emniyet teşkilatı hiyerarşik olarak örgütlenmiştir. Emniyet teşkilatında da amir ve memurlar vardır. Emniyet teşkilatının en üst sorumlusu İçişleri Bakanı'dır⁶¹. 5442 sayılı İl özel İdaresi kanununun 11/A maddesinde; “Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür.” hükmü ile Valinin kolluğun amiri olduğu, suçu önlemek için Vali tarafından verilen emirlerin kolluk tarafından derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yani bir vilayet sınırları dâhilinde suçun önlenmesi görevi ve yükümlülüğü valindir. Vali bu görevi genel ve özel kolluk vasıtası ile yerine getirir⁶².

3518 sayılı Kanunun 7. maddesindeki hükme göre; emniyet makamları, bir diğer ifade ile polisin kendi teşkilat yapısındaki amirleri; İl Emniyet Müdürleri, İlçe Emniyet Amirleri veya Emniyet Komiserleri şeklindeydi. Günümüzde polisin tezkiye amiri durumundaki her rütbeli kişi amir haline gelmiştir⁶³.

Ast kavramı ise; rütbe ve kıdemce daha alt basamakta veya görevde bulunan kişiyi ifade etmektedir⁶⁴.

Emniyet Hizmetlerinin diğer mesleklere göre ayrı bir özelliği vardır. Üniformalı bir teşkilat olan emniyet hizmetlerinde rütbe esastır. Bu itibarla ast, üst, amir ve memur ilişkileri daha değişiktir. Görevlerin yapılmasında “emir” başta gelen husustur. Kamu hizmetleri yönünden bir mevzuata dayanılarak verilen emirle görev ortaya çıkar. Mevzuatlara dayanmadıkça bir görevin yapılması söz konusu olamaz. İdare belirtilen kanuni çerçevede memurlarına görev verebilir⁶⁵.

⁶¹ YAŞAR, s.122.

⁶² GÜZEL İdris: Kolluk Rehberi, Ankara, 2006, s.23.

⁶³ ŞAFAK, Ali/ BIÇAK Vahit: Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis, Ankara, 3. Baskı, 1999, s.77.

⁶⁴ DÜNDAR, s.133.

⁶⁵ YAŞAR, s.128.

Yukarıda belirtilen kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere; görevin yerine getirilmesi, o işle görevlendirilmiş memur tarafından kanun ve diğer mevzuatın tayin ve tespit ettiği hüküm ve çerçevesinde veya amir tarafından verilecek yazılı veya sözlü emirlerle hizmetin yapılmasıdır. Konusu suç teşkil eden yerine getirilmez. Getirilmesi durumunda görevli memurun karşılaştacağı durumlar daha sonraki bölümlerde açıklanacaktır.

Genel olarak Emniyet Teşkilatında görevin niteliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- **Görev Zamanı Kapsar:** Yani günün 24 saati kesintisiz görev ifa edilir. Bu nedenle görev süreklilik gösterir.

2- **Görev Mekân Kapsar:** Görevin tüm alanlarda yerine getirilmesi ile daha güvenli ve huzurlu ortamdaki bahsetmek mümkün olabilecektir.

3- **Zor Kullanma Yetkisi:** Bu görevleri yapan kişiler yasalarda belirtilen şekil ve şartların doğması halinde yine yasaların belirlediği şekilde zor kullanabilirler.

4- **Silah Taşıma ve Kullanma Yetkisi:** Zor kullanma yetkisinin tabii bir sonucu olarak bu hizmeti verenler yasaların belirttiği esaslar dâhilinde silah taşıyabilir ve şartların doğması halinde silah kullanabilirler.

5- **Resmi Üniforma:** Toplum içinde ayırt edilebilir olması gereği, üniforma giyerler⁶⁶.

3. Görev Çeşitleri

Her insan toplumu, ortak yaşamını sürdürebilmek için belli bir düzene ve disipline gereksinim gösterir. Bu nedenle, en ilkelinden en gelişmişine kadar bütün toplumlarda idarenin en birincil ve yaygın görevi, toplum düzenini korumak ve böylece bireylerin ve toplulukların güvenlik ve huzur içinde yaşamalarını sağlamaktır. İşte idarenin kamu düzenini korumak ve sağlamak için giriştiği tüm faaliyetler polisin yapmış olduğu görevlerdir⁶⁷.

⁶⁶ YAŞAR, s.20.

⁶⁷ GÜNDAY, Metin: İdare Hukuku, Ankara, 2004, 9. Baskı, s.257.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 2. maddesinde, polisin görevleri ile ilgili genel bir ayırım yapılmıştır. Buna göre, polisin genel emniyetle ilgili görevleri;

a) Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce, bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak.

b) İşlenmiş olan bir suç hakkında CMK ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak.” olarak iki bölüme ayrılmıştır.

Polisin, asayiş ile ilgili görevleri: **Suç Öncesi** ve **Suç Sonrası** olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Polisin **suç öncesi görevleri**, suç işlenmeden önce suça engel olmak için alınan tüm tedbirleri içerir. **Suç sonrası polisin görevleri** ise, suç işlendikten sonra suçun tespiti, şüphelilerin yakalanması ve o suçla ilgili her türlü maddi belge ve delillerin araştırılıp adli makamlara sunulmasını kapsar⁶⁸.

Polisin görevi suçla ilgilidir. Gerçek potansiyel hedef kitlesinin çok geniş bir kesimini oluşturması nedeni ile suçun kimi, ne zaman ve nerede mağdur edeceğini önceden tam olarak bilmek ve buna göre kesin tedbirler almak çok zor ve imkânsızdır. Suçun gerçekleşmesi için üç unsurun aynı anda hazır bulunması, bir araya gelmesi gerekir:

— Hedef/Mağdur: Kişi, bina, kurum, eşya

— Suçlu: Suçu işleyen kişi

— Durum/Fırsat: Suçlu ve hedefin bir araya geldiği koşullar, ortam ve yer. Bu unsurlardan birinin bile olmaması suçun oluşumunu engellemekte veya geciktirmektedir⁶⁹.

Polisin görevleri; polisin idari (suç öncesi, önleme) görevleri, polisin adli (suç sonrası) görevleri ve polisin diğer görevleri olarak sınıflandırmak mümkündür.

⁶⁸ FINDIKLI, s.65.

⁶⁹ GALERİ, s.26.

a) Polisin Suç Öncesi İdari Görevleri

Polis, idarece kendisine verilen görevleri yerine getirirken, bireylerin ve toplulukların toplum içerisindeki tutum ve davranışlarını, uğraş ve faaliyetlerini denetlemekte ve onların temel hak ve özgürlüklerini gerektiğinde sınırlandırabilmektedir. Bir başka anlatımla, idare, kamu düzenini bireylere ve topluluklarına yönelik bir takım emir ve yasaklarla korumakta ve sağlamaktadır. Bu nedenle, idari kolluk faaliyetleri bireyler ve toplulukları ile idareyi temel hak ve özgürlükler konusunda karşı karşıya getiren bir idari faaliyet türüdür⁷⁰.

Polisin idari görevlerinin amacı, emniyet ve asayişin sağlanmasıdır. Yani kamu düzeninin korunması ve sağlanmasıdır. Daha önceden de belirttiğimiz üzere; emniyet, ülkede can ve mal güvenliğinin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması; asayiş ise, bütün tedbirlere rağmen suç işlenmesi halinde işlenen suçların sanık ve delilleri ile birlikte yargı önüne çıkarılarak cezalandırılmalarının sağlanmasıdır. İdari polisin görevini polisin önleme görevi olarak da değerlendirilebilir⁷¹. Zira bir ülkede suçun işlenmesini önlemek “idari polisin” görevidir⁷².

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 2. maddesinde, polisin önleme görevi; “kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak” şeklinde tanımlanmıştır. Polisin önleme ve koruma görevi, idari bir görev olup, ileriye yöneliktir. Önleme görevinin amacı, genellikle ileriye yönelik muhtemel tehlikelerin ortadan kalkmasıdır. Polisin önleyici görevinin temelinde, bir tehlikeyi önleme görevi yatar⁷³.

Suçun önlenmesi, suç riskinin önceden sezilmesi, görülmesi, tanınması, değerlendirilmesi ve bunu ortadan kaldırmak veya azaltmak amacıyla gerekli girişim ve

⁷⁰ GÜNDAY, s.258.

⁷¹ TAŞKIN, Ercan Ozan: “Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri”, in: Ceza Muhakemesi Hukuku, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005, s.35.

⁷² ERDENER, Yurtcan: Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul, 1986, s.114.

⁷³ GALERİ, s.22.

hareketlerin başlatılmasıdır⁷⁴. Bu itibarla polisin, suçu önleme görevi suç işleninceye kadar olan safhalardan oluşur⁷⁵. Polisin önleme görevlerinin bir kısmı, doğrudan doğruya konusu suç teşkil eden eylem ve hareketlere karşı tedbirlerden oluşurken, diğer bir kısmı ise, konusu suç teşkil etmediği halde, kamu düzeninin ve asayişin teminine yönelik tedbirlerdir. Bu görevler sürekli olabildikleri gibi, belli zamanlarda yerine getirilen görevler de olabilir⁷⁶.

Suçların önlenmesi, suç öncesi polislik yaklaşımının en önemli hedeflerindedir. Suçların çeşidi ve yapısal özellikleri dikkate alınarak, önceden tedbirler almak sureti ile suçların önüne geçilebilir. Suç öncesi polislik yaklaşımının temel amaçları ve hedefleri, bir anlamda da fonksiyonlarını, aşağıdaki altı başlıkta değerlendirebiliriz.

- Suçları önlemek.
- Olaylara müdahale etmek.
- Vatandaşların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak.
- Kamu düzenini sağlamak.
- Polis-halk ilişkilerini geliştirmek.
- Bilgi toplamak.

Suç öncesi polisliğin uygulama alanı içerisine giren başlıca konular şunlardır.

- Devriye Hizmetleri.
- Önleyici Polis Tedbirleri.(Durdurma, Arama ve Yakalama)
- Çeşitli Faaliyetlerde Önleyici Güvenlik Görevleri.
- Olaylara Müdahale Edilmesi⁷⁷.

Polisin yukarıda belirtmiş olduğumuz idari görevlerine ek olarak ayrıca Koruma ve Bastırma görevlerini de ekleyebiliriz. Buna göre,

⁷⁴ GALERİ, s.46.

⁷⁵ FİNDİKLİ, s.67.

⁷⁶ YENİSEY, s.60.

⁷⁷ GALERİ, s.46.

— **Koruma Görevi:** Polis, önleme ve koruma hizmetlerini yürütmek amacı ile belirli noktalarda sürekli bekleme (nokta tesisi sureti ile), devriye gezme, kuşkulu kimseleri izleme, denetleme ve haber alma işlemlerinde bulunur. Kamu düzenini devam ettirmek bakımından korunması gerekli kişi, eşya ve tesislere yapılabilecek her türlü saldırı ve bunlara karşı işleme olanağı bulunan her türlü suç niteliğindeki eylem ve işlemlere karşı koruyucu tedbirleri alma polisin görevlerindedir.

— **Bastırma Görevi:** Polisin, önleme görevi çerçevesinde bütün tedbirleri almış olmasına rağmen olaylar meydana gelebilir. Polisin olayların genişlememesi, büyük boyutlara ulaşmaması ve sanıkların yakalanması için hadiseye zamanında ve doğru biçimde müdahale etmesi gerekir. İşte bu görev, polisin bastırıcı görevidir. Örneğin maçlarda, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde aniden patlak veren olayların önlenmesi polisin bastırıcı görevlerindedir⁷⁸.

Polisin bütün görevlerinde olduğu gibi idari görevlerinde de uyması gereken kanuni sınırlar vardır. Ancak belirli şartların oluşması halinde, bazı durumlarda polis anayasa teminatı altında bulunan hayat, vücut bütünlüğü, özgürlük, konut dokunulmazlığı gibi hakları, yasalara uygun olarak sınırlandırabilir.

Bu yetki Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğü'nün 24. maddesinde; “polis suçlara karşı tedbir alırken kişilerin anayasa teminatı altında bulunan hayat, vücut bütünlüğü, özgürlük, konut dokunulmazlığı gibi haklarını, yasalara uygun olarak sınırlandırabilir.” şeklinde düzenlenmektedir.

Polis, kişileri ve toplumu tehlikelerden koruma görevine sahip bulunduğu için, tehlikeyi önlemek amacı ile bir kişiyi geçici olarak belli bir yerden uzaklaştırabilir. Belli bir yere girmesini yasaklayabilir⁷⁹. Suç öncesi polisin amiri, kendi amirleri olmaktadır⁸⁰.

⁷⁸ YAŞAR, s.139–141.

⁷⁹ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.318.

⁸⁰ ŞAFAK/ BIÇAK, s.87.

b) Polisin Suç Sonrası Adli Görevleri

Suç sonrası polisin görevi, suçun işlendiği anda başlar⁸¹. Suç öncesi polis, suç işlenmeden önce önleme görevi ile hareket ettiği halde, suç işlendikten sonra yaptığı işlemlerde adli polis olarak görev yapar⁸².

CMK'nin 164. maddesine göre adlî kolluk, 4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu 8, 9 ve 12. maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanununun 7. maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8. maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4.maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder. Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet Savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adlî kolluğa yaptırılır. Adlî kolluk görevlileri, Cumhuriyet Savcısının adlî görevlere ilişkin emirlerini yerine getirir. Adlî kolluk, adlî görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir.

Adli Kolluk Yönetmeliğinin 5. maddesine göre, adlî polisle ilgili esaslar şunlardır:

a) Cumhuriyet Savcıları, adlî görevlere ilişkin emir ve talimatlarını öncelikle adlî kolluk sorumlularına veya adlî kolluk görevi ifa eden diğer birim âmirlerine verir.

b) Adlî kolluk, bağlı bulunduğu kolluk teşkilâtının bir parçası olup, öncelikli görevi, karşılaştığı suçun işlenmesini önlemektir.

c) Cumhuriyet Savcılarınca, adlî görevler ile ilgili emir ve talimatlar zorunluluk bulunmadıkça, kolluk birimlerinin aralarındaki işbölümü ile kolluk teşkilâtlarının görev ve yetki alanları gözetilerek verilir.

d) Adlî kolluk, adlî görevlerin haricindeki hizmetlerde üstlerinin emrindedir.

e) Adlî kolluk görevlilerine, adlî görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimat verilemez. Yönetmeliğin 7. maddesi hükümleri saklıdır.

⁸¹ FINDIKLI, s.67.

⁸² POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.317.

f) Adlî kolluk görevlileri, kadrolarında yer aldıkları birimlere mevzuatla verilmiş ve adlî görev kapsamı dışında kalan diğer görev ve hizmetleri de yerine getirirler.

g) Adlî kolluk görevlilerinin özlük hakları, bağlı oldukları teşkilât tarafından yürütülür.

Bu yönetmeliğin 6. maddesi uyarınca soruşturma işlemleri, Cumhuriyet Savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adlî kolluğa yaptırılır. Adlî kolluk görevlileri Cumhuriyet Savcısının adlî görevlere ilişkin emirlerini gecikmeksizin yerine getirir. Adlî kolluk görevlileri, kendilerine yapılan bir suça ilişkin ihbar veya şikâyetleri; el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhâl Cumhuriyet Savcısına bildirir ve Cumhuriyet Savcısının emri doğrultusunda işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerine başlar. Bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir durumun varlığı veya ölünün kimliğinin belirlenememesi hâlinde; kolluk görevlisi, durumu derhâl Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmek ve Cumhuriyet Savcısının emri doğrultusunda soruşturma işlemlerine başlamak zorundadır. Cumhuriyet Savcısı, adlî kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hâllerde, sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı hâle dönüştürülerek mümkün olması hâlinde en seri iletişim vasıtasıyla ilgili kolluğa bildirir; aksi hâlde ilgili kolluk görevlilerince alınmasına hazır edilir. Ancak, kolluk görevlisi emrin yazılı hâle getirilmesini beklemeden sözlü emrin gereğini yerine getirir. Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet Savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet Savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir. Bu durumda adlî kolluk görevlileri, Sulh Ceza Hâkimi tarafından emredilen tedbirleri alır ve araştırmaları yerine getirir. Adlî kolluk görevlileri, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, Cumhuriyet Savcısının emirleri doğrultusunda şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri, kanunda ön görülen koşullara uyarak toplamak, muhafaza altına almak ve bunları bir fezleke ile Cumhuriyet Savcısına sunmakla yükümlüdür. Hukuka aykırı delil elde edildiğinin tespiti hâlinde, fezleke de bu hususa da yer verilir. Adlî kolluk görevlileri diğer soruşturma işlemlerini de aynı titizlikle yerine getirir. Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adlî kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya

kadar önce sözlü olarak ikaz eder; uyulmaması hâlinde zor kullanarak olay yerinden uzaklaştırır. İlgilinin ısrarı hâlinde yakalama işlemi uygulanır.

Bu yönetmeliğin 7. maddesinde de diğer kolluk birimlerinin adlî kolluk görevi ise, “gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısının talebi hâlinde, diğer kolluk birimleri de adlî kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adlî görevleri dolayısıyla CMK hükümleri uygulanır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Adli kolluğun görevlerini kısaca;

- Suça ilişkin ihbar ve şikâyetleri almak (CMK Madde 158).
- Soruşturma işlemlerini Cumhuriyet Savcısının emir ve talimatları doğrultusunda yürütmek (CMK Madde 131/2, 164/2).
- Olay yerini koruma altına almak (CMK Madde 168)⁸³. Şeklinde özetleyebiliriz.

Suçun soruşturması görevi yukarıda belirttiğimiz üzere temelde Savcıya aittir. Savcı, soruşturma evresini yürüten ve kamu adına iddiada bulunan makamdır⁸⁴. Ancak, Savcı bu işi çoğu kez polise yaptırır. Onların yardımı ile soruşturmayı yürütür. Zira polis gündelik olayların içindedir. Polis suçu haber alır almaz harekete geçer, gerekli araştırmayı doğrudan doğruya yapar ve hazırladığı evrakı savcılığa ulaştırır⁸⁵. Nitekim Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 2. maddesi b fıkrasında polise; “işlenmiş olan bir suç hakkında CMK ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak.” görevi verilmiştir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, polisin adli görevinin dayanağı CMK’dır⁸⁶.

Polisin adli görevleri, 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 5. maddesi ile Polis Vazife ve Salahiyet

⁸³ CEZA YARGILAMASINDA İŞBİRLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ SEMİNER NOTLARI VE İLGİLİ MEVZUAT, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayınları, No: 11, Ankara, 2005, s.20

⁸⁴ TAŞKIN, s.36.

⁸⁵ ŞAFAK/ BIÇAK, s.87.

⁸⁶ YAŞAR, s.140.

Kanununu ek-6. maddesinde aşağıdaki şekilde dzenlenmiştir. Bu madde hkmne gre polisin adli grevleri;

“Polis, bu maddede yazılı grevlerinin yanında, CMK ve diğer mevzuatta yazılı soruşturma işlemlerine ilişkin grevleri de yerine getirir. Polis, bir suća ilişkin olarak kendisine yapılan sızlı ihbar ve şikâyetleri ve grevi sırasında öğrendiği suća ilişkin bilgileri yazılı hale getirir. Edinilen bilgi veya alınan ihbar veya şikâyet üzerine veya kendiliğinden bir suća karşılaşan polis, olay yerinde kişilerin ve toplumun sağlığına, vucut bütünlüğüne veya malvarlığına zarar gelmemesi ve suçun delillerinin kaybolmaması ya da bozulmaması için derhal gerekli tedbirleri alır.

Bir suç işlendiği veya işlenmekte olduğu bilgisini edinen polis, olay yerinin korunması, delillerin tespiti, kaybolmaması ya da bozulmaması için acele tedbirleri aldıktan sonra el koyduğu olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet Savcısına bildirir ve Cumhuriyet Savcısının emri doğrultusunda işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerini yapar. Yapılacak araştırma sonunda edinilen bilginin bir kabahate ilişkin olduğu hallerde, konu araştırılarak gerekli yasal işlem yapılır veya yapılması sağlanır. Olay yerinde grevine ait işlemlere başlayan polis, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder.

Polis, suçun delillerini tespit etmek amacıyla, Cumhuriyet Savcısının emriyle olay yerinde gerekli inceleme ve teknik araştırmaları yapar, delilleri tespit eder, muhafaza altına alır ve incelenmek üzere ilgili yerlere gönderir. Olay yeri dışında kalan ve o suća ilişkin delil elde edilebileceği yönünde kuvvetli şüphe sebebi bulunan konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda yapılacak işlemler için CMK'nın arama ve el koymaya ilişkin hükümleri uygulanır.” şeklinde dzenlenmiştir.

Genelde suç öncesi kolluk ile suç sonrası kolluk birbirine karıştırılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere bir suç olmadan önce suçun önlenmesine yönelik faaliyetler suç öncesi grevlerdir. Suçun işlenmesinden sonra suçlunun yakalanması,

delilerin toplanması, suç aletlerine el konulması ise suç sonrası polisin görevidir. Trafik polisini örnek alırsak, trafik polisinin kendi görevini ifası suç öncesi görev olup, düzenleyici, önleyici bir görevdir. Ama bu görevi ifa sırasında bir suçun meydana gelmesi ve trafik polisinin sanığın peşine düşüp, delileri koruma amacına yönelik önlemler alması polisin bir suç sonrası görevidir⁸⁷.

c) Polisin Diğer Görevleri

Polisin görevleri yalnız asayiş ve emniyetini sağlanması ile sınırlı tutulamaz. Nitekim kanun koyucu yukarıda da bahsettiğimiz üzere birçok kanunla polise başka görevlerde vermiştir. Bu görevleri üç ana başlıkta toplayabiliriz.

aa. Sosyal Yardım Görevi

Polis sadece asayişi sağlamakla görevli olmayıp, aynı zamanda bir sosyal hizmet görevlisidir. Polisin yardıma muhtaç kişilere yardım etmesinin toplum hayatımızda büyük bir önemi vardır⁸⁸. Polis yardım isteyenlere, yardıma muhtaç olan çocuklara ve engellilere yardım eder⁸⁹.

Nitekim Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesinin 2. maddesinde;

“a) Polis, aşağıda yazılı olan ve buna benzeyen hallerde halka yardım eder. Yolda hastalanarak veya bir kaza vesaire bir arızaya duçar olarak düşüp kalan ve yerine gitmeye muktedir olamayan kimseleri munasip nakliye vasıtalarıyla oturdukları yere göndermeye ve acele tedaviye muhtaç olanları mevcut olan yerlerde ilk tıbbi yardım ve imdat merkezlerine, hastaneye veya en yakın eczaneye, doktor muayenehanesine veya işin göstereceği ihtiyaca göre kabine muayenehanelerine ve emsali müesseselere götürerek tedavi ettirmeye ve bu gibi hallerde acele olarak en yakın ailelerine haber vermeye ve görülecek lüzum üzerine beraberinde gitmeye veya yanlarına birer memur tefrik etmeye çalışır.

Bunlardan başka çocuk doğurmak gibi müstacel haller sebebiyle vuku bulacak talepleri ve zaruretleri derhal nazarı dikkate alarak en yakın yerlerde bulunan doktor, kabile ve diğer lüzum görülen vasıtaları tedarik ve temin eder.

⁸⁷ ŞAFAK, s.138.

⁸⁸ FİNDİKLİ, s.66.

⁸⁹ TAŞKIN, s.36.

b) Polis, bir yerde vapur, şimendifer gibi nakil vasıtalarına yetişememek veyahut bu vasıtaların hareket edememesi yüzünden yolundan geri kalan ve gideceği yeri olmayan ve bunu tedarikten aciz bulunan kimseleri münasip mahallerde barındırmak çarelerine tevessül eder.

c) Polis, sokaklarda dolaşan ve oturduğu yeri haber vermekten aciz bulunan kimseleri ve çocuklarla acizlerin kanuni mümessillerini tahkik ederek kendilerine tevdi eder. Kanuni mümessilleri bulunmadığı takdirde buluncaya kadar teşkilatı olan mahallerde içtimai muavenet müesseselerine veya mahalli belediyesine teslim eder.

ç) Yukarıdaki fıkrada yazılı çocuklarla acizlerin kanuni mümessilleri bulunup bunları tesellümden imtina ederse keyfiyet zabıt varakasıyla tespit edilir ve haklarında kanuni takibat yapılır. Bu gibi hallerde muhakeme neticesine kadar bunlar "C" fıkrasında gösterilen yerlerde ibate ve iaşe olunurlar.

d) Polis, şurada burada serseri gibi dolaşan ve kimsesiz oldukları tahakkuk eden çocukları ve çalışmaya kudreti olmayan acizleri "c" fıkrasında yazılı yerlere sevk ve teslim eder.

e) Polis, bir yer veya yol sormak için müracaat edenlere lazım gelen malumatı verir ve yolculara nakil vasıtası tedarikinde yardım eder.” denilmekle polisin sosyal hizmet görevi açıklanmıştır.

Yukarıda belirtilen tüzük maddesinden de anlaşılacağı üzere, bir yardım isteği ile karşılaşan polis, istenen yardımın önemini iyi takdir etmeli, bir zorunluluk var ise, mevzuatta bir açıklık bulunmasa dahi, istenen yardım görevini yapmaktan çekinmemelidir⁹⁰.

bb. Devletin Yürütme Gücüne Yardım Etme Görevi

Doğrudan doğruya kuvvet kullanılması gereken hallerde, devletin diğer makamları yeterli güce sahip değilseler, bir kararın yerine getirilebilmesi için polis onlara yardım eder.

Bu şekilde bir yardım gerekirse ilgili makam polisten yazılı olarak istekte bulunmalıdır. İstekte, uygulanması gereken tedbirin sebebi ve hukuki dayanağını da belirtilmelidir. Kolluğun böyle bir yardımda bulunması, kişi özgürlüğünü kısıtlayan bir

⁹⁰ YAŞAR, s.137.

işlem yapılmasını gerektirirse, özgürlük kısıtlanmasının hukuka uygun olduğuna dair bir hâkim kararı da alınmalıdır.

Kolluğun görevleri arasında yer alan ve araştırma işlemi sayılmayan, infaza yardım şeklindeki görevleri de vardır. Hükümlü ve tutukluların duruşmaya sevk ve nakilleri, çalıştırılmaları, icra memurlarına yardım etme ve hapsen tazyik kararlarının infazı sırasında, polis devlet organlarına yardımcı olur. Ayrıca iş kanununa göre, iş yerlerini teftiş ve denetleme yetkisine sahip bulunan makamların isteği üzerine polis kendilerine yardım etmek mecburiyetindedir⁹¹.

cc. Kanunlarda Verilen Diğer Görevler

5682 Sayılı Pasaport Kanununa göre pasaport verilmesi ve 6136 Sayılı ASBDAHK uyarınca, silah taşıma ve bulundurma belgeleri ile ruhsat verilmesi polise ait bir görevdir. Yine 7201 Sayılı Tebligat Kanunu ile resmi bildirimde bulunma görevi Posta Telefon Telgraf işletmesine verilmiştir. Ancak bazı resmi tebligatlar polis tarafından yapılmaktadır. Aynı şekilde 2980 Sayılı KTK uyarınca araçların tescil ve tecil işlemleri, sürücü belgesi verilmesi görevleri polise verilmiştir⁹².

V- POLİSİN YETKİLERİ

1. Yetki Kavramı ve Özellikleri

Toplumu çepeçevre kuşatan pasiflik ve ona bağlı olarak suç ve suçluluğun boyut değiştirerek artış kaydetmesi karşısında polis, yetki bakımından gözle görünür biçimde yetersiz kalmıştır. Bunun neticesinde daha önce kısıtlı sayıdaki suç karşısında başarılı olan polisin yeni şartlar karşısında başarılı olabilmesi için bazı görev, yetki ve sorumluluklarla donatılması gerekliliği ortaya çıkmıştır⁹³. Zira görev, yetki ve sorumluluk birbirinden ayrılmaz bir üçlüdür. Günlük hayatta hukuku uygulamaya

⁹¹ YENİSEY, s.59–60.

⁹² YAŞAR, s.138.

⁹³ ŞAHİN, Eyüp: “Türk Polisine Silah Kullanma Yetkisinin Verilmesi,” in: Çağın Polisi, Aylık Fikir ve Araştırma Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 52, 2006, s.35–39.

çalışan polisin değişen koşullar karşısında, kanunlarla kendisine verilen çeşitli görev ve sorumlulukları yerine getirebilmesi için bir takım yetkilerle donatılması kaçınılmazdır⁹⁴.

Bu bakımdan, pek çok kanun polise görev vermiş bulunmaktadır. Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için polisin yetkili kılınması da gerekmektedir. İdare hukukunun görevlilere tanıdığı yetki, özel hukuktaki gibi mutlak bir kişisel hak niteliğinde olmayıp, birçok kural ve şartlara bağlı, bu bakımdan da “objektif” bir kudrettir.

Bu koşullar makama, göreve, görevin yeri ve zamanına giderek yapılacak işe ilişkin olabilir. Yetki; bir idari işlemin en önemli unsurudur. Yetki yönünden ilk kural; tüm idari işlemlerde olduğu gibi “önceden yayımlanmış bir hukuk kuralına” dayanmasıdır⁹⁵. Bu anlamda “yetki”; hukuka dayalı bir görevin, hukuka dayalı gücü anlamındadır. Bu uygulama, yetkisiz görev-görevsiz yetki olmaz kuralının doğal bir sonucudur. Yetki; görevin nasıl, ne biçimde, kiminle yapılacağını ifade eder⁹⁶.

Yetkiyi; “kanun, tüzük ve yönetmeliklerin, idari makam ve organlara tanıdığı karar alabilme ve muamele yapabilme, güç ve yeteneği.” olarak tanımlayabiliriz⁹⁷. Yetkinin sözlük anlamı ise; “bir vazifeyi, bir işi belli şartlar altında yapıp yapmama veya bir karara bağlama konusunda sahip bulunan kanuni hak, salahiyettir⁹⁸”. Yetki; bir işe karışma, bir işi yapma veya bir harekette bulunmaya hakkı değildir. Yetki; hukuk normlarının yapılmasını istediği hizmetleri yapabilme kudretidir. Yetkinin kaynağı ve sınırı vardır. Yetki Anayasa ve kanunlardan kaynaklanır⁹⁹.

Poliste yetki, kısaca bir işi ya da hizmeti yapabilme gücü olarak anlaşılır. Yetki, görev ve hesap verme anlamında sorumluluğu da beraberinde getirir. Yetkisiz görev ve sorumluluk ile görevsiz yetkinin olamayacağı İdare Hukuku'nun temel

⁹⁴ FINDIKLI, s.77.

⁹⁵ ÖZAY İl Han: Gün ışığında Yönetim, İstanbul, 2004, s.481.

⁹⁶ DÜNDAR, s.197.

⁹⁷ FINDIKLI, s.79.

⁹⁸ YAŞAR, s.160.

⁹⁹ YENİSEY, s.58.

kurallarındandır¹⁰⁰. Polisin görev ve yetkisinin temel esası kanuniliktir. Polisin kanun dışında, kanundan doğmayan bir yetkisi ve görevi olamaz. Polisin görev ve yetkisi sadece kanundan doğar¹⁰¹. Görevin sona ermesi ile yetki sona erer¹⁰². Yetki, “takdir yetkisi ve bağlı yetki”, olmak üzere ikiye ayrılır.

— **Takdir Yetkisi:** İdare, değişen ve gelişen teknik gereksinimlere ayak uyduramaz. Sadece hukuk kurallarının saptadığı ayrıntılarla hareket eder ve bu kapsamda işlemler ve eylemler yapar. Ancak idareyi bir makineye döndürmemek için, durumun gereklerine göre, kendisine bir takdir yetkisi (serbest bir alan) tanımak ve ona kimi girişimlerde bulunma olanakları vermek gerekir. Başka bir anlatımla, hukuk kuralları, idareye yer, zaman ve durumun gerektirdiği bir serbestlik, bir serbest alan bırakır. İdari etkinliklerin tümünün mevzuat tarafından eksiksiz düzenlenmesi düşünülemez. Onun için idareye serbest bir alan bırakmak gerekir. Bu serbest alana “idarenin takdir yetkisi”, adı verilir. Kısaca takdir yetkisi, uygulayıcıya bir tercih ve seçim hakkı tanır¹⁰³. Ancak kullanılan takdir yetkisinin kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun olması gerekmektedir¹⁰⁴.

— **Bağlı Yetki:** Mevzuatın görevliye bir seçme ve tercih hakkı tanımadığı bir yetki türüdür. Polisin yetkisi daha çok bir bağlı yetkiye girmektedir. Polis istisnai olarak takdir yetkisi kullanabilmekle birlikte, bunu kanunen tam açık olmayan bazı durumlarda kullanabilir¹⁰⁵.

Yetkinin kendine özgü özellikleri mevcuttur.

— Yetkinin kaynağı kanundur.

— Yetki geneldir. (Ülkenin her yerinde aynıdır, değişmez.)

¹⁰⁰ AYDIN, Hamdi: “Polis Politika ve Uygulamalarında Uzlaşma veya Zor Kullanma”, in: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi: 2, Ankara, 1996, s.189.

¹⁰¹ HAFIZOĞLU, s.70.

¹⁰² POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.316.

¹⁰³ GİRİTLİ, İsmail/ BİLGİN, Pertev/ AKGÜNER, Tayfun: İdare Hukuku, İstanbul, 2001, s.69.

¹⁰⁴ DURMUŞ, Tezcan/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ SANCAKTAR, Oğuz/ ÖNOK, Rıfat Murat: İnsan Hakları El Kitabı, Ankara, 2006, s.84–85.

¹⁰⁵ FINDIKLI, s.79.

- Yetki bir hak değil, mükellefiyettir.
- Yetki görevle başlar, görevle biter.
- Yetki bağlayıcıdır. Yetkiyi alan o yetkisini kullanmak zorundadır.

Kullanılmadığı zaman sorumluluktan kaçamaz. Yetkinin yanlış kullanılması da suçtur.

— Yetki devredilebilir. Ancak, kanunda aksine bir kayıt olmamalıdır. Yetki sahibi, sahip olduğu yetkilerin bir kısmını veya tamamını, hizmetin gereği olarak ve hizmette verimi artırmak amacı ile kendisinden daha ast olanlara devredebilir. Ancak yetki devri mutlaka yazılı yapılır.

— Yetki, kamu yararına, kamu hizmetlerinin daha iyi yürütülmesi için verilmiştir.

— Yetki, görevle ilgili şartlar oluştuğunda ve kanuni sınırlar dâhilinde sahibine zor kullanma yetkisi verir.

— Bazı yetkilerin kullanılması için mahkeme kararı alınması gerekir¹⁰⁶.

Polis, sahip olduğu yetkiyi kullanırken tamamen özgür değildir. Bu yetkisini sınırlayan yasalar mevcuttur. Zaten esas olarak polisin yetkisi görevle sınırlıdır. Kendisine araştırılmak üzere bir olay verilmiş ise, görev bu olay ile sınırlıdır. Kanunen kendisine verilmiş olan husus dışında bir işlem yapmak isteyen polis yetkisizdir¹⁰⁷.

2. Polisin Yetkisinin Sınırları

Polisin, yetkilerinin kaynağı yasal düzenlemeler olduğuna göre, onların da sınırını Anayasa oluşturmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle polisin yetkilerinin Anayasal sınırı üzerinde durmak gerekmektedir. Polis yetkisinin çeşitli sınırları bulunmaktadır.

a) Anayasal ve Yasal Sınır

Anayasamızın 13. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin hangi nedenlerle yasa ile sınırlandırılacağı gösterilmiştir. Dolayısıyla, yasa koyucunun anayasada gösterilen nedenlerle (kamu düzeni, genel ahlak ve asayişin korunması) getireceği sınırlamalar çerçevesinde polis yetkilerini kullanmaktadır.

¹⁰⁶ YAŞAR, s.161–162.

¹⁰⁷ YENİSEY, s.60.

Ancak, yasa koyucu da temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirme konusunda tam bir serbestîye sahip değildir. Anayasa sınırlamanın da sınırını göstermiş ve yasa koyucunun anayasada öngörülen nedenlerle de olsa, getireceği sınırlamaların “demokratik toplum gereklerine” aykırı olamayacağını öngörmüştür¹⁰⁸.

b) Amaç Bakımından Sınır

Bilindiği gibi polise sağlanan yetkilerin amacı kamu yararını gerçekleştirmektir. Dolayısıyla, polisin yetkilerini kamu düzeni ve kamu yararı dışında kullanması, amaç bakımından “yetkilerin saptırılması anlamına” gelir. Bu şekilde yapılan işlemler amaç bakımından hukuka aykırıdır¹⁰⁹.

c) Ölçülük Yönünden Sınır

Polisin yetkilerini kullanırken, sınırlarını aşarak, karşısındaki üçüncü şahıslara fiziki veya manevi olarak zarar vermeleri mevzuatlarla sınırlanarak yaptırım altına alınmıştır¹¹⁰. Polisin olaylar karşısında alacağı önlemler ve kullanacağı araçlar, önlenmek istenen hadisenin boyutuyla orantılı olmalıdır. Burada polisin takdir yetkisi ortaya çıkmaktadır. Polisin bu yetkisini kullanırken çok dikkatli olması gerekmektedir¹¹¹.

d) Sebep Bakımından Sınır

Kural olarak polisin yetkisi, umuma açık yerlerde ve yollarda geniş, buna karşın meskûn alanlarda ve konutlarda dardır. Nitekim polis, umuma açık yerlere her zaman girip denetleme yapabildiği halde, konutlara izinsiz olarak girmeye yetkili değildir.

e) Yer ve Zaman Bakımından Sınır

Polisin yetkileri ve almış olduğu tedbirler, ancak kamu düzenini bozan veya bozacak nitelikte olan, gerçek bir sebep veya tehlikelerin ortaya çıkması halinde meşrudur.

¹⁰⁸ GÖZÜBÜYÜK, Şeref / TAN, Turgut: İdare Hukuku, Ankara, 2006, 4. Baskı, s.770.

¹⁰⁹ FINDIKLI, s.82.

¹¹⁰ ÜZÜLMEZ, İlhan: “Zor Kullanma Yetkisine Dair Sınırın Aşılması Suçu”, in: Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 6, Mayıs, 2006, s.205.

¹¹¹ YAŞAR, s.168.

f) Görevli Personel Bakımından Sınır

Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu ek 4. maddesine göre, polis, görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve suç delillerini tespit, muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkilidir.

Bu madde hükmü gereğince, bir suça müdahale eden polise karşı işlenen suçlar görevli memura karşı işlenmiş suç; müdahalede bulunan polisin işlediği suçlar ise görevli memurun işlediği suç sayılır. Bu itibarla polis, günün 24 saati görevli sayılır. Polisin bu şekilde görevli sayılması için, tanıtma karnesini yanında bulundurması yeterlidir¹¹².

Kamu düzenini koruma görevi çerçevesinde, polis, kamu düzeni ve emniyetini tehlikeye düşüren veya ihlal eden bir olay meydana geldiğinde, normal durumu yeniden sağlamak için her şeyi yapmak mecburiyetindedir. Ancak bu görevi yerine getirirken kurallara uymak zorundadır. Yetkili olmalı, takdir yetkisinin sınırları içerisinde kalmalı ve keyfi davranmamalıdır¹¹³.

3. Yetki Kullanımında Gereken Şartlar

Kamu düzenini bozucu hareketlerin önlenmesinde, yetkisini kullanırken gözetmesi gereken genel şartlar şunlardır:

a) Tehlike Şartı

Kolluğun yetkisini kullanarak harekete geçebilmesi için, her şeyden evvel bir tehlike mevcut olmalıdır¹¹⁴. Aksi takdirde kolluk harekete geçemez.

¹¹² FINDIKLI, s.83.

¹¹³ YENİSEY, s.61.

¹¹⁴ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.318.

b) Zorunluluk Şartı

Polis. Mevzuatın verdiği görevleri yerine getirirken yani “kanunun hükmünü icra ederken” bazı durumlarda kuvvet, zor kullanmak durumunda kalabilir¹¹⁵. Bunun için mevcut olan tehlikenin ya da kamu düzeninin bozulmasına neden olan durumun başka türlü düzeltilmesi imkânı bulunmaması ve polisin yetkisini kullanmasının zorunlu hale gelmesi gerekir. Polis ancak başka türlü bertaraf edemeyeceği bir durum karşısında aşırıya kaçmadan kanuni şartlarda zor kullanma yetkisini kullanabilir.

c) Orantılılık Şartı

Polis, kamu düzeninin korunması için yeterli olan tedbirlerin alınması açısından yetkilidir. Örneğin, toplumsal bir olayda veya bir statda maç izleyen seyirciler arasında olay çıkmaması için önleyici tedbirlerin alınması veya kalabalık bir çarşıda yaya devriyelerin görevlendirilmesi bu görevlerden sayılabilir. Ancak, bu tedbirler alınırken güç kullanımı veya kuvvet kaydırımı orantılı olmalıdır¹¹⁶.

4. Poliste Yetki İlişkisi ve Sorumluluk

Polisin kendi içerisinde yetki dağılımı açısından bir hiyerarşi mevcuttur. Üç tür olarak kabul edilen bu sistemde görevliler “Polis Makamları, Üstler, Personel (memurlar)” den oluşur. Ülkemizde genel asayiş ve emniyetin sağlanmasından birinci derecede İçişleri Bakanı sorumludur. Teşkilat içerisinde bu sorumluluk Emniyet Genel Müdüründen başlayarak en alttaki amir sınıfı personele kadar inmektedir.

Yetki ve sorumluluk arasında çok yakın bir ilişki vardır. Yetki bir anlamda sorumluluk demektir. Sorumluluğu; “görev ve yapmakla yükümlü olmak, yetkinin kullanımı sonucunda mesul olma, hesap verme” anlamında tanımlamak mümkündür. Yetki ve sorumluluk ilişkisinde esas olan sorumluluk, yapılan işin sonucu ile ilgili hesap verme durumudur.

¹¹⁵ DÖNMEZER, Sulhi: “Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi ve İnsan Hakları”, in: DÖNMEZER, Sulhi/ YENİSEY, Feridun, Ceza Hukukunun Güncel Kaynakları, İstanbul, 2004, s.100.

¹¹⁶ YENİSEY, s.62.

Hukuk devletinde idare, eylem ve işlemlerinden doğan zararlardan sorumludur. Sorumluluk ve hesap verme, kişinin hem ceza alma hem de maddi tazminat ödemesi şeklinde olmaktadır. Bu sorumluluk kusur sayılan veya sayılmayan zararlardan doğabilir. Genellikle riskli işlerle uğraşan polis, görevi sırasında kişi ve kuruluşlara maddi veya manevi zarar verebilir. Böyle durumlarda polis kusurlu olmakla beraber idare, bu zararları ödemekle sorumludur¹¹⁷.

5. Polisin İdari Yetkileri

Polisin genel olarak idari yetkileri zor ve silah kullanma yetkisi hariç aşağıda açıklanmıştır. Polisin zor ve silah kullanma yetkisi ana konumuzu oluşturduğundan dolayı bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

a) Bazı İşyerlerinin Açılmasında Polisin Yetkisi

Bu yerlerin nereleri olduğu ve bu yerlerin açılmasında polisin görev ve yetkilerinin neler olduğu ve uyulması gereken hususlar Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 7. maddesinde belirtilmiştir. Bu madde hükmüne göre; kişilerin tek tek veya toplu olarak eğlenmesi, dinlenmesi veya konaklaması için açılan otel, motel, pansiyon, kamping ve benzeri konaklama yerleri; gazino, pavyon, meyhane, bar, birahane, içkili lokanta, taverna ve benzeri içkili yerler; sinema, kahvehane ve kıraathane; kumar ve kazanç kastı olmamak şartıyla adı ne olursa olsun bilgi ve maharet artırıcı veya zekâ geliştirici nitelikteki elektronik oyun alet ve makinelerinin, video ve televizyon oyunlarının içerisinde bulunduğu elektronik oyun yerleri; İnternet kâfeler ve benzeri yerler ile sabit veya seyyar olarak kullanılan kara, deniz, hava ve her çeşit taşıma araçlarında, birinci fıkrada belirtilen faaliyetlerin icrası durumunda, olan yerler umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılır. Bu yerlerinin ruhsatı bağlı olduğu kolluk kuvvetinin görüşü alındıktan sonra belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanların dışında il özel idareleri tarafından verilir. İzin alınmadan açılan umuma açık istirahat ve eğlence yerleri kapatılır.

¹¹⁷ FINDIKLI, s.80.

Bu iş yerlerinin faaliyet göstereceği alanları belirlemeye veya mevcut umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin bu amaç için ayrılan yerlerde toplanmasına, belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanlar dışında il özel idareleri yetkilidir.

Umuma açık istirahat ve eğlence yerleri için düzenlenen iş yeri açma ve çalışma ruhsatlarının bir örneği yetkili kolluk kuvvetine gönderilir. Bu iş yerleri Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 7. maddesine göre, genel güvenlik ve asayiş yönünden genel kolluk tarafından denetlenir.

b) Genel Ahlaka Aykırı Davrananları Men Yetkisi

Polisin, genel ahlaka aykırı davrananları men yetkisi Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 11. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre polis;

a) Genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak; utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar ile bu nitelikte söz, şarkı, müzik veya benzeri gösteri yapanları,

b) Çocuklar, kız ve kadınlar ile genç erkeklere sözle veya herhangi bir şekilde sarkıntılık edenleri, kötü alışkanlıklara ve her türlü ahlaksızlığa yönelten ve teşvik edenleri,

c) Genel ahlâk ve edebe aykırı mahiyette her türlü sesli ve görüntülü eserleri, kaydedildiği materyale bakılmaksızın üreten ve satanları, herhangi bir müracaat veya şikâyet olmasa bile engeller, davranışlarının devamını durdurarak yasaklar, sanıklar hakkında tanzim olunacak evrakı derhal şikâyete bağlı suçlar hakkındaki evrakı da şikâyet ve müracaat vuku bulduğu takdirde adliyeye tevdi eder.

c) Trafikle İlgili Men Yetkisi

Polisin, trafikle ilgili olan yetkisi Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre polis; “sokak, meydan ve umuma mahsus yerlerde intizamı temin ve Seyrüsefer Talimatnamesindeki vasıflara uygun olmayan nakil vasıtalarını işletmekten ve bu vasıtaları sarhoş olarak veya seyrüseferin intizam ve selametini bozacak surette idare edenleri çalışmaktan men eder.”

d) Kanunsuz Toplantı ve Yürüyüşleri Özendirenleri Men Etme Yetkisi

Polisin, kanunsuz toplantı ve yürüyüşleri özendirenleri men etme yetkisi TGYK 27. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre, halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten her-hangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kâğıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak yasaktır. Bu hareketlerde bulunanlar güvenlik kuvvetlerince derhal men edilir.

e) Oyun, Gösteri ve Temsilleri Men Yetkisi

Oyun, Gösteri ve Temsilleri Men Yetkisi 16.06.1985 tarihli 3233 sayılı kanunla Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa eklenen ek 1. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca; umumî veya umuma açık yerler ile umuma açık yer niteliğindeki ulaşım araçlarında, gerçek kişi veya topluluklar, mahallin en büyük mülkî amirine, en az kırk sekiz saat önceden yazılı bildirimde bulunmak suretiyle, oyun ve temsil verebilir veya çeşitli şekillerde gösteri düzenleyebilir. Ancak, kanun maddesi hükmünde de belirtildiği üzere yapılacak olan oyun, gösteri ve temsilin yönetici ve diğer kişilerin kimlik, ikametgâh ve tabiiyetleri kırk sekiz saat içerisinde polise bildirilmelidir.

Oyun, Gösteri ve Temsillerden, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzene veya genel ahlâka aykırı olduğu tespit edilenler hakkında mahallin en büyük mülkî amiri tarafından derhal Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur.

f) Mesken, İşyeri ve Üniversitelere Girme Yetkisi

Mesken, İşyeri ve Üniversitelere Girme Yetkisi Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 20. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre polis, imdat istenmesi veya yangın, su baskını ve boğulma gibi büyük tehlikelerin haber verilmesi veya görülmesi halleri ile ağır cezalı bir suçun işlenmesine veya yapılmakta devam olunmasına mani olmak için konutlara, iş yerlerine ve eklentilerine girebilir. Yine polis;

a) Üniversite binaları veya ekleri içinde, kurumun imkânlarıyla önlenmesi mümkün görülmeyen olayların çıkması ihtimali karşısında rektör, acele hallerde de dekan veya bağlı kuruluş yetkililerinin zabıttan yardım talep etmeleri halinde,

b) Herhangi bir davet veya izne bağlı olmaksızın suç ve suçluların kovuşturulması için her zaman, bağımsız fakülte veya üniversiteye bağlı kurumların binalarına veya bunların eklerine girebilir.

g) Kapatma Yetkisi

Polise 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 7,8 ve ek-8. maddelerinde ilerde suç işlenmesi veya herhangi bir tehlikeyi önlemek amacı ile kapatma yetkisi verilmiştir. **Kapatma**, mesken, hususi ve umumi işyerlerinin belirli bir süre veya devamlı olarak istifadeden veya işletilmeden alıkonulmasıdır. Diğer bir ifade ile kapatma, umuma açık yerler ile faaliyetleri neticesinde umuma açık yer haline dönüşen kişiliğe haiz kurum ve kuruluşların yerel ve benzeri yerlerin yasal olmayan faaliyetlerinden dolayı belirli bir süre veya devamlı olarak işletilmeden alıkonulması veya icraatlarının durdurulmasıdır.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 8.maddesinde; “polisçe kati delil elde edilmesi halinde;

a) Kumar oynanan umumî ve umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmi kurum ve kuruluşlara ait lokaller,

b) Mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan, kullanılan, bulundurulan yerler,

c) Mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evler ve yerler,

d) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlâka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya videobant gösterilen yerler ile İnternet üzerinden yapılan yayınlara izin verilen yerler,

e) Derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum ve kuruluşlara ait ve yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtarla rağmen, iç

yönetmeliğine aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenler,

Mahallin en büyük mülkî amiri tarafından otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men edilir. Bu maddede yazılı fiiller sebebiyle bir yıl içinde üç defa faaliyetten men edilen işyerlerinde, bu fiiller tekrar işlendiği takdirde, işyeri açma ve çalışma ruhsatları, mahallin en büyük mülkî amirinin bildirimine üzerine, belediye veya il özel idaresi tarafından beş iş günü içinde iptal edilir.” denilmiştir.

Ancak Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun bu hükmüne paralel olarak düzenlenen İşyeri Açma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmeliğinin, geçici süreyle men ve idari para cezası başlıklı 39. maddesi; “2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 8. maddesinde sayılan hususların tespiti halinde belirtilen işyerleri otuz günü geçmemek üzere, mahallin en büyük mülki idare amiri tarafından geçici süreyle faaliyetten men edilir. Faaliyetten men’e ilişkin onay uygulanmak üzere yetkili idareye bildirilir. Yetkili idare en geç üç işgünü içinde faaliyetten men’e ilişkin kararı işyerini mühürlemek sureti ile uygulayarak buna ilişkin tutanağın bir suretini ilgili mülki makama gönderir. Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 6. maddesinde belirtilen hususların tespiti halinde, yetkili idare tarafından mezkûr maddede belirtilen usule göre idari para cezası uygulanır.” hükmünü içermektedir.

Her iki madde metninin incelenmesinde de görüleceği üzere, kolluk, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 8. maddede belirtilen hususların meydana geldiğini tespit etmesi durumunda, iş yerleriyle ilgili olarak geçici süreyle “faaliyetten men’e” ilişkin onay yazısını hazırlayarak mahallin en büyük mülki amirinin onayına sunacaktır. Aldığı onay yazısını uygulamak üzere yetkili idareye bildirecektir.

Yetkili idare en geç üç gün içinde faaliyetten men’e ilişkin kararı, işyerini mühürlemek suretiyle uygulayacaktır. Buna ilişkin düzenlediği tutanağın bir örneğini mülki makama gönderecektir. Yetkili idare faaliyetten men edilen yerin açılmasında,

açma ve teslim tutanağı düzenleyip bunun da bir suretini mülki amirliğe gönderecektir. Bu tutanağa açma tarihi ve saati yazılacaktır¹¹⁸.

h) Olay Yeri İnceleme, Bilgi Toplama ve İstihbarat Yetkisi

Devletin esas görevi, ülkede yaşamakta olan insanların can ve mal güvenliği ile özgürlüklerinin sağlanmasıdır. Bunu sağlayabilmek için polisin suç meydana gelmeden önce araştırma görevi bulunmaktadır. Birçok defalar suç meydana gelmeden önce polis yapmış olduğu araştırma işlemleriyle, suç işlemek için hazırlık yapan şahısları izler ve henüz suç işlemeden önce yakalanmalarını sağlar. Bu görev, polisin idari (önleme) görevlerine girer.

İleride delil olabilecek şeylerin ve delil kaynaklarının araştırılması demek, ipuçlarını aramak, onlar vasıtası ile suçu işlediğinden hakikaten şüphelenilecek kimseyi bulmak demektir ki bu da kolluğun işidir. Kanun bunu genel olarak polisin de içinde bulunduğu kolluk kuvvetlerine vermiştir¹¹⁹.

Şüpheli bir durum sonrası veya işlenmiş bir suç sonrası olay yerine intikal eden ilk görevliler genelde delil toplama açısından görevli olmayan genel polis kuvvetleridir. Bu kuvvetler suç yerinde gerekli çevre güvenliğini alarak Olay Yeri İnceleme Uzmanlarını çağırırlar. Bu birimde görevli personel, gerekli kursları almış ve suçla ilgili bütün delilleri toplayabilecek teknik donanıma sahip olan personeldir. Suçla ilgili zapt edilmesi gerekli olan materyaller olursa polis bu materyalleri yetkili yerlerden almış olduğu izinle zapt edip el koyar.

Suçla ilgili delillerin tümüne ulaşabilmek için polisin istihbarat faaliyetlerinde bulunma yetkisi vardır. İstihbarat, genel anlamı ile devletlerin ve özellikle hasım ve hasım olması muhtemel devletlerin gücüne, etkinliklerine olası hareket tarzlarına ilişkin haber alma, alınan haberlerin birleştirilip değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir. Polis açısından istihbarat ise; esasları anayasada gösterilen devlet düzenine veya kişilerin

¹¹⁸ YAŞAR, s.202.

¹¹⁹ GÜZEL, s.114.

güvenliğine kast eden faaliyetlerin icraya konmadan önce, hukuka uygun çeşitli yol ve imkânlarla haber alınmasıdır¹²⁰.

İdari bilgi toplama ve istihbarat yetkisi, suç işlenmeden önceki polisin yapmış olduğu faaliyetlerdir. Polisin bilgi toplama ve istihbarat hizmetlerini Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek-7. maddesinde düzenlendiğini görmekteyiz.

Buradaki hükümde; “polis, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere, ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar.” denilmektedir.

Ayrıca yine Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa ek-9. maddesinde polisin bu yetkisini kullanma metotları belirtilmiştir. Bu maddede; “1481 sayılı AMBFÖHK’ye göre, sanık ve hükümlülerden ilan edilmek suretiyle arananların buldukları yerleri bildiren ve yakalanmalarına yardımcı olanlara para ödülü verilebilir. Verilecek ödülün miktarı ile bu fıkranın uygulanmasına dair diğer hususlar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte gösterilir. Para ödülüne ait giderler Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine konulacak ödenekten karşılanır. Ödül verilen kişilerin kimlikleri, rızaları olmadıkça hiçbir şekilde açıklanamaz.” hükmü mevcuttur.

6. Polisin Adli Yetkileri

a) Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi

Parmak izi alma yetkisi daha önce polisin idari bir yetkisiydi. Ancak değiştirilerek çıkartılan 5271 sayılı yeni CMK’nın 81. maddesinde, polisin parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi idari yetkilerinden alınarak adli yetkileri arasına konmuştur¹²¹.

¹²⁰ YAŞAR, s.367.

¹²¹ ERYILMAZ, Bedri Mesut: “Yakalama ve Göz Altına Alma Yetkisi”, in: Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s.190.

Bu maddede fizik kimliğin tespiti başlığı altında şu düzenleme yapılmıştır: Üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın, kimliğinin teşhisi için gerekli olması halinde, Cumhuriyet Savcısının emriyle fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulur. Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde söz konusu kayıtlar Cumhuriyet Savcısının huzurunda derhâl yok edilir ve bu husus tutanağa geçirilir. Bu düzenleme ile polisin fotoğraf ve parmak izi alma yetkisi Cumhuriyet Savcısının emrine bağlanmıştır.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda ise parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin 5. maddede düzenlendiğini görmekteyiz. 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 2. maddesiyle aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenen bu madde hükmüne göre polis;

- a) Gönüllü,
- b) Her çeşit silah ruhsatı, sürücü belgesi, pasaport veya pasaport yerine geçen belge almak için başvuruda bulunan,
- c) Başta polis olmak üzere, genel veya özel kolluk görevlisi ya da özel güvenlik görevlisi olarak istihdam edilen,
- ç) Türk vatandaşlığına başvuruda bulunan,
- d) Sığınma talebinde bulunan veya gerekli görülmesi halinde, ülkeye giriş yapan sair yabancı,
- e) Gözaltına alınan, kişilerin parmak izini alır.

Birinci fıkraya göre alınan parmak izi, ait olduğu kişinin kimlik bilgileri ile birlikte, ne zaman ve kim tarafından alındığı belirtilmek suretiyle, bu amaca özgü sisteme kaydedilerek saklanır. Ancak, parmak izinin hangi sebeple alındığı sisteme kaydedilmez. Ayrıca 5271 sayılı CMK'nın 81. maddesi ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 21. maddesi hükümlerine göre alınan parmak izleri de bu sisteme kaydedilir.

b) Arama ve Zapt Etme Yetkisi

Polisin sahip olduğu arama yetkisi, ceza adalet sisteminin hem önleme hem de soruşturma aşamasında söz konusu olabilir. Arama, işlemi, ortada olmayan, saklı ve gizli olan nesnelere ortaya çıkarma faaliyetidir. Beş duyu ile açıkça tespit edilebilen şeylere ulaşılması arama kapsamına girmez. Arama çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir. Kişilerin üzerlerinin, eşyalarının, araçlarının, konutlarının ve işyerlerinin, umumi ve umuma açık yerlerin aranması işlemi söz konusu olabilir.

Arama işlemi, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı gibi temel hak ve özgürlüklere bir müdahale oluşturmaktadır. Bu temel hak ve özgürlükler ile milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın korunması, genel ahlakın korunması, başkaların hak ve özgürlüklerinin korunması gibi toplumsal ihtiyaçlar arasında bir denge oluşturulması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak, hukuk sistemi arama işlemine ancak çeşitli güvencelerle birlikte izin vermiştir¹²².

Arama işlemi, anayasal düzenlemeye konu olmuştur. Özel hayatın gizliliğini düzenleyen Anayasamızın 20. maddesi, kişilerin üstünün, özel kâğıtlarının ve eşyasının arama işlemine konu olabilmesine imkân sağlamıştır. Konut dokunulmazlığını düzenleyen Anayasamızın 21. maddesi de konutlara girerek yapılacak arama işleminin yapıla bilmesini bazı şartlara bağlamıştır. Özel hayatın gizliliğine ve konut dokunulmazlığına müdahale oluşturan bu tür arama işlemi yapılabilmesinin bazı şartları yine anayasa tarafından öngörülmüştür.

Aramanın belirli koşulları mevcuttur. Bunlar kısaca şunlardır:

1. Aramada makul sebep veya makul şüphe bulunmalıdır.
2. Aramanın neden yapıldığının bilinmesi yani belirlilik ilkesinin bulunması gerekir. Aramada belirlenen neden dışına çıkılmamalıdır.
3. Arama kararı belirli bir süre geçerlidir. Prensip olarak hâkim kararı veya yazılı emir olmadan arama yapılmamalıdır.

¹²² BIÇAK, Vahit: "Arama, Men Etme ve Kapatma Yetkisi", in: Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s.89.

Burada dikkat edilmesi gerekli bir nokta da, aramanın yapılabilmesi için polise belirli şartlar getirilmiş olmasına rağmen, polisin yetkili mercilerden almış oldukları arama iznine binaen arama yapması sırasında CMK 168 uyarınca, aramayla görevlendirilen polis memurlarının arama yapmalarına karşı konulması halinde, durumun zorunlu kıldığı ölçüde güç kullanarak direnci ortadan kaldırabilme yetkisine sahip olmasıdır¹²³.

Arama, önleme ve adli arama olarak ikiye ayrılır:

1. Önleme araması:

— Milli güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması

— Suç işlenmesinin önlenmesi

— Taşınması veya bulundurulması yasak her türlü silah, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti, amacı ile hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amirin yazılı emri ile kanun ve yönetmeliklerde belirtilen yerlerde, kişilerin üzerinde, araçlarında, özel kâğıtlarında ve eşyalarında yapılan arama işlemidir.

2. Adli arama:

Bir suç işlemek veya buna iştirak ve yahut yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın veya yükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare veya delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, işyerinde, kendisine ait diğer yerlerde, üzerinde, özel kâğıtlarında, eşyasında ve aracında yapılan arama işlemidir¹²⁴.

CMK’de Arama ve El Koyma 4. bölümde düzenlenmiştir. CMK’nın 119. maddesinde;

“(1) Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet Savcısının, Cumhuriyet Savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. Ancak, konutta, işyerinde

¹²³ AKSOY, Şemsettin: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Uluslararası Yargı ve Yargıtay Kararları Işığında Önleme ve Koruma Tedbiri Olarak Arama, Ankara, 2007, s.125.

¹²⁴ GÜZEL, s.130–131.

ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile yapılabilir. Kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilir.

(2) Arama karar veya emrinde;

a) Aramanın nedenini oluşturan fiil,

b) Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya,

c) Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi, açıkça gösterilir.

(3) Arama tutanağına işlemi yapanların açık kimlikleri yazılır.

(4) Cumhuriyet Savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur.” hükmü mevcuttur.

Arama sırasında kimlerin aramada bulunabileceği CMK 120. maddede düzenlenmiştir. Bu madde hükmün göre, aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir. Kendisi bulunmazsa temsilcisi veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur. 117. maddenin birinci fıkrasında gösterilen hâllerde zilyet ve bulunmazsa yerine çağrılacak kişiye, aramaya başlamadan önce aramanın amacı hakkında bilgi verilir. Kişinin avukatının aramada hazır bulunmasına engel olunamaz. Burada bazı durumla polise aramayla ilgili bir bilgilendirme yapma görevi verilmiştir. Ancak bilgilendirme yapılmasına ve ihtarla rağmen aramaya izin verilmez ise polis zorla arama yapılacak yere girip arama yapabilir¹²⁵.

Aramanın sonunda hakkında arama işlemi uygulanan kimseye istemi üzerine aramanın 116. ve 117.maddelere göre yapıldığını ve 116.maddede gösterilen durumda soruşturma veya kovuşturma konusu fiilin niteliğini belirten bir belge ve istemi üzerine el konulan veya koruma altına alınan eşyanın listesini içeren bir defter ve eğer şüpheliyi haklı kılan bir şey elde edilmemiş ise bunu belirten bir belge verilir. (CMK m.121/1) Söz konusu bu belgelerde, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin, el konulan

¹²⁵ AKSOY, s.126.

eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialarına da yer verilir. Koruma altına alınan veya el konulan eşyanın tam bir defteri yapılır ve bu eşya resmî mühürle mühürlenir veya bir işaret konulur. (CMK madde 121/2.3) Görüldüğü üzere, madde metinde açıkça, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin, el konulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialarına yer verilmesinin öngörülmesi dolayısıyla kişinin kendisini savunma hakkı benimsenmiştir. Zira bir kişinin el konulan eşyanın kendisine ait olmadığını veya başkasına ait olduğunu belirtmesi, savunma hakkının kapsamı içinde değerlendirilmektedir¹²⁶.

Arama neticesi, suça teşebbüs sonrası veya suç sonrası, suç unsuru delillere ulaşırsa bunlar zapt edilir. Mevzuatımızda zapt olarak adı geçen ve suçlarla ilgili soruşturmalarda, suçu tespit etmeye yarayacak eşyaya el koyma anlamına gelen zapt; ceza muhakemesinde son kararın isabetle verilebilmesi ya da kararın uygulanabilmesi amacı ile verilir¹²⁷.

Kuşkusuz arama ya şüpheli veya sanığın yakalanması için olabilir veyahut da suç delillerinin ele geçirilmesi için olabilir. Bu ikisi ele geçirildiği takdirde, örneğin polis, bir suç aletini ele geçirmek için bir eve arama kararı veya emriyle giriyorsa sonuçta o suç deliline rastlamışsa, buna artık el koyma diyemeyiz. Bunun adına, koruma altına alma diyoruz. Zira el koyma, CMK'nın 127. madde hükmünde; “hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet Savcısının, Cumhuriyet Savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri, el koyma işlemini gerçekleştirebilir.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu nedenle kolluğun eşyaya el koymasını, koruma altına alma diye ifade edebiliriz. Aslında bu özü itibarıyla aynı şeydir. İster koruma altına alma diyelim, ister el koyma diyelim sonuçta bu işlem geçici bir durumdur, ele geçirilen eşya müsadere edilecektir ya da suç delili olabilecektir, asıl önemli olan adli mercilerce bunun değerlendirilmesidir¹²⁸.

¹²⁶ GÜLŞEN, Recep: “Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Arama”, in: Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 3, Nisan, 2005, s.95.

¹²⁷ GÜZEL, s.147.

¹²⁸ GÜLŞEN, Recep: “Arama”, in: Ceza ve Adalet Sistemi Semineri, A.Gaffar Okkan Polis Meslek Yüksek Okulu Müşterek Yayını, Hukuk Serisi: 14, 2006, s.35.

El koyma, eşya üzerinde sahibinin veya zilyedinin sahip olduğu tasarruf yetkisinin, rızası olmamasına rağmen kaldırılmasıdır. El koyma, bir zorlama tedbiridir¹²⁹. Başka bir ifade ile zapt; “suçla ilgili eşyanın ya da suçla ilgili olmasa bile bir başka suçla ilgili olduğu sanılan eşyanın veya yapılması, satılması, bulundurulması suç olan veya müsadereye tabii eşyanın muhafaza ve emniyet altına alınmasıdır¹³⁰ .

El konulan malzemelerin, iade edilmesi ise CMK'nın 131. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; şüpheliye, sanığa veya üçüncü kişilere ait el konulmuş eşyanın, soruşturma ve kovuşturma bakımından muhafazasına gerek kalmaması veya müsadereye tabi tutulmayacağıının anlaşılması halinde, resen veya istem üzerine geri verilmesine Cumhuriyet Savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından karar verilir.

Arama ve Zapt Etme Yetkisi Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda ise 9. maddede düzenlenmiştir. 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 3. maddesiyle yeniden düzenlenen bu madde hükmüne göre polis;

“Tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usulüne göre verilmiş Sulh Ceza Hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle; kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delillerini koruma altına alarak 5271 sayılı CMK hükümlerine göre gerekli işlemleri yapar. Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir.

Arama kararında veya emrinde;

- a) Aramanın sebebi,
- b) Aramanın konusu ve kapsamı,
- c) Aramanın yapılacağı yer,
- ç) Aramanın yapılacağı zaman ve geçerli olacağı süre, belirtilir.

¹²⁹ TOROSLU, Nevzat: Ceza Muhakemesi Hukuku, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No: 821, 2004, s.173.

¹³⁰ YAŞAR, s.237.

Önleme araması aşağıdaki yerlerde yapılabilir:

a) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde.

b) Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde.

c) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde.

ç) Eğitim ve öğretim özgürlüğünün sağlanması için her derecede eğitim ve öğretim kurumlarının idarecilerinin talebiyle ve 20. maddenin ikinci fıkrasının (A) bendindeki koşula uygun olarak girilecek yüksek öğretim kurumlarının içinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkışlarında.

d) Umumî veya umuma açık yerlerde.

e) Her türlü toplu taşıma araçlarında, seyreden taşıtlarda.

Konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz. Spor karşılaşması, miting, konser, festival, toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği veya aniden toplulukların oluştuğu hallerde gecikmesinde sakınca bulunan hal var sayılır.

Polis, tehlikenin önlenmesi veya bertaraf edilmesi amacıyla güvenliğini sağladığı bina ve tesislere gelenlerin; herhangi bir emir veya karar olmasına bakılmaksızın, üstünü, aracını ve eşyasını teknik cihazlarla, gerektiğinde el ile kontrol etmeye ve aramaya yetkilidir. Bu yerlere girmek isteyenler kimliklerini sorulmaksızın ibraz etmek zorundadırlar. Milletlerarası anlaşmalar hükümleri saklıdır. Önleme aramasının sonucu, arama kararı veya emri veren merci veya makama bir tutanakla bildirilir."

CMK ile diğer kanunlara göre suç iz, eser, emare veya delillerinin tespiti veya faillerinin yakalanması amacıyla polis tarafından yapılacak aramalar için de usulüne göre verilmiş hâkim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, diğer kanunlarda yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmalıdır.

Aramanın usulüne uygun bir biçimde yapılmaması ve yetkili menceinin iznine dayalı olmayan aramanın yapılması durumunda görevlilerin ne gibi bir yaptırıma maruz kalacakları TCK 120. maddede düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre, hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisine üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

c) Yakalama, Muhafaza ve Gözaltına Alma Yetkisi

Yakalama, muhafaza ve gözaltına alma yetkisinin kullanılması, kişilerin özgürlüğüne bir müdahaleyi gerektirir. Polis, bir suç sonrası olay yeri incelemesi, bilgi alma, arama, el koyma gibi yetkilerini kullanarak şüphelerin belli kişiler üzerinde yoğunlaşmasını sağlar. Hakkında kuvvetli suç şüphesi olan kişiler mahkeme huzuruna çıkarılmak amacı ile yakalanır. Yakalanan kişi, hakkında bir suç isnat edilerek iddianamenin kabulüyle kamu davası açılıncaya kadar şüpheli olarak tanımlanır. Şüpheli, mahkeme önüne çıkarılmadan önce elde edilen deliller hakkında savunması alınmak, lehine veya aleyhine eksik deliller olup olmadığını tespit etmek ve ifadesine başvurulmak üzere bir süre gözaltında tutulur¹³¹.

Yakalama, suç işlediği şüphesi altında olan kişinin gözaltına alma işleminden önce hâkim kararı olmaksızın, geçici ve fiilen özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Gözaltına alma ise Cumhuriyet Savcılığınca, yakalama işlemine son verilmeyip bir başka deyişle yakalanan kişi serbest bırakılmayıp yakalananın, soruşturmanın tamamlanması amacıyla kanunda öngörülen süreler içinde, özgürlüğünün hâkim önüne çıkarılıncaya kadar kısıtlanması olarak karşımıza çıkmaktadır¹³².

Yakalamanın tanımı kısaca Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4. maddesinde yapılmaktadır. **Yakalama:** Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz,

¹³¹ YOKUŞ, Sevik Handan: “5271 Sayılı CMK’da Koruma Tedbirleri Olarak Yakalama ve Gözaltı”, in: Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 3, Nisan, 2005, s.64; ERYILMAZ, s.153.

¹³² YOKUŞ, Sevik Handan: “Yakalama”, in: Ceza ve Adalet Sistemi Semineri, A.Gaffar Okkan Polis Meslek Yüksek Okulu Müşterek Yayını, Hukuk Serisi: 14, 2006, s.25.

eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasını, ifade eder.

Yakalamanın çeşitleri ise şunlardır:

— **Önleme Yakalaması:** Polisin yakalama sonrası yapmış olduğu işlem gözaltına alma yetkisinin kullanılması değildir. Bu takdirde polis yakalama işleminden sonra muhafaza altına alma yetkisini kullanır. Zira yakalamadan sonra yapılan işlem bir tutanağa bağlanır. Polisin bu aşamada yapmış olduğu işlem, şüpheliyi muhafaza altında tutmaktır.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4.maddesine göre **muhafaza altına alma;** “kanunun yetki verdiği hâllerde yetkili merci önüne çıkarılması gereken kişilerin ilgili kurumlar veya kişilerce teslim alınana kadar sağlıklarına zarar vermeyecek şekilde ve zorunlu olduğu ölçüde özgürlüklerinin kısıtlanıp alıkonulmasını,” ifade etmektedir.

Muhafaza sonrası yakalama ile ilgili işlemler tamamlanınca CMK'nın 90/5. maddesine istinaden polis yakalamayı ve niçin yakalamanın yapıldığını derhal Cumhuriyet Savcısına bildirir. Cumhuriyet Savcısı, yakalananın serbest bırakılmasına karar verebileceği gibi; soruşturmanın tamamlanması için yakalananın gözaltına alınmasına da karar verebilir¹³³.

— **Adli Amaçlı Yakalama:** Adli amaçlı yakalama, kişilerin hâkim önüne çıkartılarak mahkûm edilmesini sağlama amacına hizmet eden bir araçtır. Burada işlenen bir suç vardır ve fail çoğu zaman kolluğun uzun araştırmaları sonucunda belirlenmiştir. Bu kişi veya kişilerin cezalandırılması için hâkim önüne çıkarılması gerekir¹³⁴. Polis yakalama yetkisini, hâkim kararı veya Cumhuriyet Savcısının emriyle veya doğrudan suçüstü hâlinde kullanabilir.

¹³³ OKAN, Neval: “Koruma Tedbirleri”, in: Ceza Muhakemesi Kanunu, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005, s.170.

¹³⁴ ERYILMAZ, s.158.

Yakalama, muhafaza ve gözaltına alma işlemleri esnasında ve sonrasında neler yapılacağı Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde açıkça belirtilmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesinde **gözaltına alma**: “Kanunun verdiği yetkiye göre, yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar geçen kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulması” şeklinde ifade edilmiştir. Polisçe muhafaza altına alınan kişi Savcının emirleri doğrultusunda serbest bırakılabilir veya gözaltına alınabilir.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda yakalama ve gözaltına alma yetkisi 13 ve 17. maddelerde düzenlenmiştir. 13. maddeye göre; “polis;

a) Suçüstü hâlinde veya gecikmesinde sakınca bulunan diğer hâllerde suç işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair haklarında kuvvetli iz, eser, emare veya delil bulunan şüphelileri,

b) Haklarında yetkili mercilerce verilen yakalama veya tutuklama kararı bulunanları,

c) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk hâlinde başkalarına saldıranları, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenler ile başkalarına saldırmaya yeltenenleri ve kavga edenleri,

d) Usulüne aykırı şekilde ülkeye giren ya da haklarında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınanları,

e) Polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri,

f) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri,

g) Haklarında gözetim altında ıslahına veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçükleri, yakalar ve gerekli kanunî işlemleri yapar.” Yakalanan kişilerin kaçması veya saldırıda bulunmasının önlenmesi bakımından kişinin sağlığına zarar vermeyecek şekilde her türlü tedbir alınır.

Ayrıca, bu kanunun 17.maddesinde; “polis, kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik ve ittihaz eylediği tedbirlere riayetsizlik edenleri, vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadıyla polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerinde devam etmeleri melhuz bulunan şahısları, karakola götürüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verir.” hükmü bulunmaktadır. Bu yetkinin kullanılmasında önemli olan, polis tarafından kendisine tanınmış olan yasal yetkilerinin sınırlarının aşılmasıdır. Zira yakalama şartları oluşmadan yakalama yapılması veya yakalama esnasında kanunun belirlediği sınırların aşılması halinde TCK 109. maddesinde düzenlenmiş bulunan hürriyeti tahdit suçu oluşur. Bu takdirde yakalamayı gerçekleştiren görevlilere, kamu görevinin gerektirdiği nüfuzu kötüyü kullanmak suretiyle bu suç işlendiği için TCK 109/3. d bendi uyarınca verilecek cezada artırımı gidilir¹³⁵.

Yakalama, sadece kaçı engelleme yetkisini veren bir koruma tedbiridir. Bu amaçla ancak, yakalananın direnmesi veya saldırıda bulunmasının önlenmesi bakımından, polis kanunlarda belirtilmiş olan zor kullanma yetkisini kullanması mümkündür¹³⁶.

Yakalamanın sonucunda polisçe yakalaması yapılan kişinin, gerekli soruşturma işlemlerinin yapılabilmesi için, polisin görevinin gereği olan ve mevzuattan kaynaklanan talimatlarına uygun davranması gerekir. Ancak kendisine verilen talimatlara aykırı davranan kişinin örneğin hâkim veya savcı huzuruna çıkarılmamak için direnmesi halinde, polis zor kullanarak bu kişiyi hâkim veya savcı huzuruna çıkarabilir. Burada kullanılan zorun, suç şüphesi altında bulunan kişinin hâkim veya savcı huzuruna çıkmamak konusundaki direncini kırmaya yetecek ölçüde olması gerekir¹³⁷.

¹³⁵ Bu konuda bkz.GÜLŞEN, Recep: Hürriyeti Tahdit Suçları, Ankara, 2002, s.145.

¹³⁶ CENTEL, Nur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama, İstanbul, 1992, s.191.

¹³⁷ YALVAÇ, Gürsel: Yeni Türk Ceza Kanunu, Kasım, 2006, s.240.

d) Karakola Davet Etme Yetkisi

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda karakola davet etme yetkisi 15 ve 17. maddelerde düzenlenmiştir. Buna göre, 15. madde uyarınca polis, yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerine lüzumu olan şeyleri sorar. Ayrıca yukarıda belirtmiş olduğumuz 17. madde hükmünde de polisin karakola davet etme yetkisinden bahsedilmektedir.

e) Durdurma, Kimlik Sorma ve Kimlik Tespit Yetkisi

Polisin; durdurma, kimlik sorma ve kimlik tespit yetkisi, 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1. maddesiyle Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 4. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki 4/A maddesinin eklenmesiyle Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda düzenlenmiştir. Bu madde hükmünde;

Polis, kişileri ve araçları;

- a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek,
- b) Suç işlendikten sonra kaçan failerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek,
- c) Hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek,
- ç) Kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek, amacıyla durdurabilir.

Durdurma yetkisinin kullanılabilmesi için polisin tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebin bulunması gerekir. Süreklilik arz edecek, fiilî durum ve keyfilik oluşturacak şekilde durdurma işlemi yapılamaz. Polis, durdurduğu kişiye durdurma sebebini bildirir ve durdurma sebebine ilişkin sorular sorabilir; kimliğini veya bulundurulması gerekli diğer belgelerin ibraz edilmesini isteyebilir. Durdurma süresi, durdurma sebebine esas teşkil eden işlemin gerçekleştirilmesi için zorunlu olan süreden fazla olamaz. Durdurma sebebini ortadan kalkması halinde kişilerin ve araçların ayrılmasına izin verilir.

Polis, durdurduğu kişi üzerinde veya aracında silah veya tehlike oluşturan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda yeterli şüphenin varlığı halinde, kendisine veya başkalarına zarar verilmesini önlemek amacıyla yönelik gerekli tedbirleri alabilir. Ancak bu amaçla kişinin üzerindeki elbisenin çıkarılması veya aracın, dışarıdan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerinin açılması istenemez.

Bu kanun ve diğer kanunların verdiği görevlerin yerine getirilmesi sırasında, polis tarafından gerekli işlemler için durdurulan kişiler ve araçlarla ilgili hükümler saklıdır. Polis, görevini yerine getirirken, kendisinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra, kişilere kimliğini sorabilir. Bu kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylık gösterilir. Belgesinin bulunmaması, açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla ya da sair surette kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet Savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılınca kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından 5271 sayılı CMK hükümleri uygulanır.

Kimliğinin tespiti amacıyla tutulan kişiye, kimliği tespit edildikten sonra ve talepte bulunması halinde, bu amaçla tutulduğuna ve tutulma süresine dair bir belge verilir. Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir. Nüfusa kayıtlı olmadığı için kimliği tespit edilemeyen kişilerin nüfusa kayıtlarının temini için gerekli işlemler yapıldıktan sonra, 5. maddeye göre fotoğraf ve parmak izi tespit edilerek kayda alınır. Kimliği tespit edilemeyen kişinin yabancı olduğunun anlaşılması halinde, 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümlerine göre işlem yapılır." denilmektedir.

f) İfade Alma Yetkisi

İfade alma, şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesidir. Suçla ilgili bilgi toplamak amacı ile alınan ifadeye, **araştırma ifadesi** denilmektedir. İlk ifadeden sonra bu ifadedeki

yanlışları bulmak veya ilk ifadeyle karşılaştırma yapmak üzere tespit edilen ikinci ifadeye ise **doğrulatma ifadesi** denir.

Kanunda açıkça belirtilen istisnalar dışında Cumhuriyet Savcısı, ifade tespiti görevini kolluğa verebileceği gibi; kendisi de üstlenebilir. şüpheli, ifadesinin alacak olan organı seçme hakkına sahip değildir. Belirtelim ki, bir kere kolluk tarafından ifade alındıktan sonra şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılabilir.(CMK madde 161)

Bir suçun tespiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak, müşteki ve suçtan zarar gören ile suç işleme şüphesi altında bulunmayan diğer kişilerin dinlenmesine ve tutanağa geçirilmesine ise, **bilgi alma** denir. İfade ve sorgu, şüpheli ve sanık hakkında yapılan işlemlerdir. Bilgi alma ise suçtan zarar gören ile diğer kişiler hakkında söz konusu olabilir¹³⁸.

İfade ve sorgu usulü hakkındaki düzenlemeler CMK'de belirtilmiştir. Ayrıca ifade alma ile ilgili hükümleri Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde de görmekteyiz. Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda; polisin ifade alma yetkisi 15. maddede düzenlenmiştir. Buna göre polis; “yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerine lüzumu olan şeyleri sorar.” Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğünün 16. maddesinde de; "polis, yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerinden lüzumlu olan şeyleri sorar. Tahkikat için ifadesine müracaat edilmesi lazım gelen şahsın polis tarafından vuku bulacak davete icabet etmeleri ve ifade vermeleri mecburidir.” hükmü bulunmaktadır.

¹³⁸ BOYDAĞ, Özenbaş Nazmiye: “Soruşturma Evresi İşlemleri Delilerin Toplanması”, in: Ceza Muhakemesi Hukuku, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005, s.132.

II. BÖLÜM

ZOR KULLANMA KAVRAMI VE KAPSAMI-ZOR KULLANMA YETKİSİNİN SINIRLARI VE ŞARTLARI-POLİSİN ZOR KULLANABİLECEĞİ HALLER-ZOR KULLANMA YÖNTEMLERİ-BİR ZOR KULLANMA ŞEKLİ OLARAK POLİSİN SİLAH KULLANMA YETKİSİ

I- ZOR KULLANMA KAVRAMI VE KAPSAMI

Güven içinde yaşamak insanın temel ihtiyaçlarından biridir. Günümüzde dünyada, hemen hemen her ülkede güven ortamının oluşturulmasında kolluk kuvvetlerinin önemli bir işlevi vardır. Bir grup veya topluluk içinde bir araya gelenler, birlikte yaşamayı mümkün kılacak şekilde normlar oluşturmak ve bunlara uyulmasını sağlayacak düzenlemeler yapmak zorundadırlar. Polis, bu sistem içerisinde kamu düzenini korumak, çıkarları çakışan ve çatışan insanların bir arada yaşamalarını olanaklı kılan yasal düzenlemelerin geçerliliğini ve uygulanırlılığını denetlemek, kontrol etmek ve ilgili kişilerin bu düzenlemelere uymasını sağlamak için gerekli önlemleri almak gibi çok önemli temel işlevleri yerine getiren bir kurumdur¹³⁹.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda belirtildiği üzere polis, geniş bir yelpaze içinde yer alan çok çeşitli görevler yapar. Polislerin her durumda cesur olmaları, insani duygular olan korkuyu, şoku, şaşırma ve incinmeyi hatta çok daha ciddi olarak yaşam-ölüm ikilemiyle karşılaştıkları zaman dahi bunu belli etmemeleri beklenir. Polislerin bunlara ek olarak sakin ve soğukkanlı olmaları, mantıklı ve çabuk karar vermeleri beklenir. Yine, tehdit edildiği, incitildiği, sözel veya fiziksel olarak taciz edildiği durumlarda dahi polisin vatandaşa saygılı davranması beklenir.

Doğrudan doğruya kuvvet kullanılması, “kişi veya eşya üzerinde vücut kuvvetine yardımcı araçlar” kullanılmasıdır. Polis, yakalanması gereken kişi ve dağıtılması gereken topluluğun direnmesi veya saldırıda bulunması halinde zor

¹³⁹ SÖZEN, Süleyman: “Kolluğun Görev ve Yetkilerine Genel Bir Bakış”, in: Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s.3.

kullanabilir¹⁴⁰. Kanunilik ilkesinin bir sonucu olarak, diğer yetkiler için geçerli olduğu gibi, kuvvet kullanan polisin kuvvet kullanmasını gerektiren durumlar iç hukukta açık ve net olarak belirtilmelidir. Ancak bu sayede polis, kişilere karşı hangi durumlarda zor kullanma yetkisine sahip olacağını bilecek, toplumu oluşturan kişilerinde, polisin kendilerine karşı hangi durumlarda, ne dereceye kadar zor kullanabileceğini bilmeleri mümkün olacaktır.

Polisin verdiği emirler bir tek kişiye veya topluluğa, gerçek veya hükmi şahıslara yönelik olabilir. Söz, yazı ve işaretlerle verilebilir. Mesela, polis bir fabrikada yapılmakta olan tehlikeli bir işe son verilmesi için işlem yapabilir veya tehlikeli bir yerde yürümekte olan bir kişiye düdük çalarak sudan çıkmasını emredebilir. Polisin vereceği emirlere herkes uymak mecburiyetindedir. Verilen emir, kamu düzeninin korunması veya bozulan düzenin yeniden kurulması için verilmiş olabilir¹⁴¹.

Polisin emirleri genellikle muhatapları tarafından gönüllü olarak yerine getirilebilir. Örneğin park yasağı olan bir yere otomobilini park etmiş olan sürücüdün polis arabasını oradan çekmesini ister. Sürücü aracını oradan çekerek polisin bu emrini yerine getirir. Aynı şekilde bildirimsiz ve izinsiz yapılan bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde idare göstericilere derhal dağılmalarını emreder. Gösteri yürüyüşünü yapan kişiler bu emre uyararak yürüyüşe son verirler. Ancak bu örneklerde verildiği üzere polisin emrinin muhatabı olan kişiler bu emirleri yerine getirmezlerse, örneğin sürücü aracını park yasağı olan yerden çekmezse, göstericiler dağılmazsa, polis “zor kullanarak” verdiği emirleri bizzat kendisi yerine getirir¹⁴².

Polis, kamu düzenini sağlamak ve korumak amacıyla aldığı önlemlere uymayanlara karşı gerektiğinde yargı kararlarının uygulanması sırasında da zor kullanabilir. Polis aldığı önlemleri uygularken az ya da çok mutlaka bir karşı koyuş veya direniş ile karşılaşır. Bu safhada polis, görevini engelleyici veya kendisine karşı yapılan bir saldırı olması durumunda, bu karşı koyuşlara zor kullanma ile karşılık

¹⁴⁰ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.320.

¹⁴¹ YENİSEY, s.64–65.

¹⁴² GÖZLER, Kemal: İdare Hukuku Dersleri, Bursa, 2006, s.588.

verir¹⁴³. Bu bağlamda zor kullanma kavramını; “kişinin ellerine, bacaklarına takılan kelepçe, giydirilen gömlek, kollarına girilerek hareket yeteneğinin kısıtlanmasını temin eden alet kullanılması gibi araçlar veya hareketlerde zor kullanılmasını ifade eden alet veya eylemler olarak, tanımlayabiliriz¹⁴⁴ .

Başka bir ifade ile zor kullanma kavramını; “bir olay veya suç anında, zanlı veya zanlıların polise karşı koymalarını, direnmelerini veya saldırılarını etkisiz hale getirme” veya “polis fail, şüpheli veya suç işleme şüphesi altında bulunanlara karşı onları men etme, etkisiz hale getirme veya yakalanmalarını sağlamak amacı ile kullandıkları taktikler” olarak da tanımlayabiliriz¹⁴⁵ .

Zor kullanma, direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirilecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder¹⁴⁶ . Nitekim 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 4. maddesi ile Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun 16. maddesini yeniden düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre;

“Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

a) Bedenî kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü,

b) Maddî güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî

¹⁴³ YAŞAR, s.313.

¹⁴⁴ DÖNMEZER s.100.

¹⁴⁵ TUTKUN, K.Yücel: Silah Kültürü ve Atış Becerisi, 2005, s.14; DÖNMEZER, s.105.

¹⁴⁶ MERAN, Necati: Kamu Görevlisine ve Adliyeye İlişkin Suçlar, Ankara, 2006, s.126; DÖNMEZER, s.105.

engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını, ifade eder.” denilmektedir. Zor kullanma, polise kanunlarla tanınan devlet yetkisidir. Zor kullanma, bir muhakeme hukuku işleminde belirli bir kişinin zor kullanılarak yakalanması veya davet edilmesinin zor şekli olarak değerlendirilmektedir¹⁴⁷.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği 4. maddesinde ise zor kullanma; “kanunsuz toplu hareket haline gelen bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya saldırı veya direnişin derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılması hali” olarak tanımlanmıştır.

Uygulaması zorunlu olan bir tedbir her zaman ilgilinin rızası ile yapılmaz. Bazen zor kullanma bir zorunluluktur. Bir tehlikenin veya ihlalin ortadan kaldırılması zorunlu ise, polis önceden idari bir işlem yapmaksızın zor kullanabilir. Bu daha önceden değinmiş olduğumuz gibi, polisin önleme veya bastırma görevi kapsamına girer¹⁴⁸.

II- ZOR KULLANMA YETKİSİNİN SINIRLARI VE ŞARTLARI

1. Zor Kullanma Yetkisinin Sınırları

Kolluk kuvvetleri, mevzuatın kendilerini yükümlü kıldığı kamusal düzeni koruyucu, her bakımdan güvenliği sağlamaya, insanların barış içerisinde birlikte yaşamalarını kolaylaştırmaya, suçları önlemeye, suçun eser, iz, emare ve delillerini saptayıp bunları toplamaya ilişkin görevlerini yerine getirirken, halin gereklerine bağlı olarak zor hatta silah kullanmak durumunda kalabilir. Ancak bu yetkinin insan haklarına saygılı bir hukuk düzeninin koşullarına uyularak kullanılması, demokratik bir toplum için vazgeçilmez bir şarttır¹⁴⁹.

Polislik mesleği ve görevi genelde zor kullanmayı gerektirir. Yani kuvvete dayanan bir iş veya meslektir. Bu nedenle polise zor kullanma yetkisinin verilmesi normaldir. Aslında bu, bazı temel hakların teminat altına alınması bakımından da

¹⁴⁷ GÜZEL, s.86.

¹⁴⁸ ESEN, EROL: Güvenlik Teşkilatında Suçlu Taşıma, Yakın Savunma Teknikleri, Ankara, 1997, s.7.

¹⁴⁹ DÖNMEZER, s.101.

önemlidir. Aşağıdaki kanun maddelerinde de belirtildiği üzere polise verilmiş bulunan diğer yetkiler kullanıldığı halde gereken görev yerine getirilemediği takdirde, görevden vazgeçilemeyeceğine göre, polis zor kullanma yoluna gider. Fakat yine de ilgili kanunlarda bu yetkinin sınırları belirtilmiştir¹⁵⁰.

Polisin zor kullanma yetkisi, kullanım sınır ve biçimi çeşitli kanunlarda gösterilmiştir. Zor kullanma kavramı içerisinde bulunan silah kullanma yetkisi ile ilgili yetki veren kanun maddeleri bir sonraki bölümde silah kullanma yetkisi başlığı altında incelenecektir. Bu nedenle bu kısımda sadece polise zor kullanma yetkisi veren kanun maddelerini inceleyeceğiz.

Kuvvet kullanımının, yaşama ve vücut dokunulmazlığı hakları ile sıkı bir ilişkisi mevcuttur. Zira polisin kuvvet, özellikle silah kullanması halinde kişinin vücut dokunulmazlığı ve yaşam hakkına müdahale söz konusu olmaktadır. Yaşama hakkı savaş ve diğer olağanüstü hallerde dahi ihlal edilmesi mümkün olmayan önemli kişisel haklardan biridir. Ancak bu hakka da kanunla belirli hallerde sınırlama getirilebilir¹⁵¹. Nitekim AİHS'nin 2. maddesine göre, herkesin yaşama hakkı kanunla korunur. Öldürme; bir kimsenin kanun dışı şiddete karşı korunması, kanuna uygun olarak yakalama yapılması veya kanuna uygun olarak yakalanan ve tutuklanan bir kişinin kaçmasının önlenmesi, ayaklanma veya isyanın kanuna uygun olarak bastırılması durumlarından birinde kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz.

Benzer şekilde Anayasamızda da; kişinin yaşam hakkı en önemli hak olması nedeni ile güvence altına alınmıştır. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, uluslar arası standartlarda bir düzenlemenin yapılmış olduğunu görüyoruz. Yaşam hakkı Anayasamızın 17. maddesinde; “herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabii

¹⁵⁰ SÖNMEZ, Nevzat: Emniyet Teşkilatı ve Polis Meslek Hukuku ile Polisin Görev ve Yetkileri, Ankara, 2005, s.376-377.

¹⁵¹ ERYILMAZ, s.174.

tutulamaz. Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz; kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu hüküm doğrultusunda, meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde zor kullanımının kanunda yazılı hallerde gerçekleşmesi durumunda, bu madde uyarınca uluslararası sözleşmelere uygun bir düzenlemenin olduğunu söyleyebiliriz.

Yine Anayasamızın 13. maddesinde; “temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir.” hükmü mevcuttur¹⁵².

AIHM içtihatlarına göre,

- Zor kullanımı, gerekli olan ölçüyü aşmamalıdır.
- Zor kullanmada zorunluluk olmalıdır.
- Zor kullanma karşılaşılan fiille orantılı olmalıdır¹⁵³.

2. Zor Kullanma Yetkisinin Şartları

a) Yetkinin Kanundan Kaynaklanması

Zor kullanma, direnme ve saldırmanın mahiyetine ve derecesine göre, şüpheliyi etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkisini içermektedir¹⁵⁴.

Zor kullanma, kanuna uygun olmalıdır. Polisin hangi hallerde zor kullanma yetkisine başvurabileceği kanunlarda açıkça gösterilmiştir. Görevin gereği zor kullanma gerektiren nitelikte olmalıdır. Zor kullanmanın her şeklinde yasalara uyulmalıdır¹⁵⁵. Polis canının istediği anda ve şekilde zor kullanamaz. Aksi takdirde suç işlemiş olur.

¹⁵² GÜZEL, s.177.

¹⁵³ DURMUŞ/ ERDEM/ SANCAKTAR/ ÖNOK, s.82–83.

¹⁵⁴ YENİSEY, s.66.

¹⁵⁵ SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2005, s.369; ŞAFAK/ BIÇAK, s.198.

Kanun koyucu, hem kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi ve hem de kişi haklarının çiğnenmemesi için zor kullanma konusunda, bazı sınırlayıcı kurallar koymuştur. Bu yolla keyfi davranışların önüne geçilmek istenilmiştir. Zor kullanma yetkisinin kullanılmasında sorumlu duruma düşmemek için, zor kullanmanın aşağıda açıklayacağımız şartlarını ve yasal düzenlemelerini bilmek gerekmektedir.

b) Mecburiyet Şartı

Polisin adli veya idari görevini yerine getirirken zor kullanmaktan başka bir çaresi kalmamalıdır. Zaruret mecburi olmalıdır. Örneğin toplu hareketlerde yağmaya girişenlerin yakalanması, kelepçe takılması vb gibi¹⁵⁶.

c) Denge Şartı

Zor kullanma tedbirleri ile olay arasında bir denge olmalıdır. Yani zorun şekli, derecesi, vasıtası ve görevin amacı arasında mevcut şartlar ve imkânlar karşısında bir uygunluk bulunmalıdır. Zorunluluk sınırını aşan gereksiz bir davranış suç niteliği kazanabilir. Ne ölçüde zor kullanmaya ihtiyaç duyulmuş ise, o ölçüde zor kullanılmalı, kademeli olarak artırılarak uygulanmalı ve ölçü taşmamalıdır. Örneğin, bir sanık veya mahkûmu basit yöntemlerle yakalamak mümkün iken, silah kullanmak saldırı veya zor kullanma ile orantılı bir hareket değildir. Aynı şekilde, kimlik bildirme kanunu hükümlerine uymamış bir otel sorumlusunu, karakola silah tehdidi altında götürme halinde, saldırı ile zor kullanma arasında orantıdan söz edilemez. Elleri kelepçeli olarak karakola götürülen bir kişinin ayaklarını da koşmayı önlemek için bağlamak, görevin yerine getirilmesi ile orantılı sayılmaz¹⁵⁷.

d) Zor Kullanma Emri

Polis memuru, emri altında bulunduğu amir tarafından emredildiğinde doğrudan doğruya zor kullanmaya mecburdur. Ancak; verilen emir, kişi onurunu ihlal eder nitelikte ise veya göreve ilişkin değil ise, sözlü emre uyma zorunluluğu yoktur. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz üzere, konusu suç teşkil eden emir verildiğinde emri yerine getirende sorumluluktan kurtulamaz.

¹⁵⁶ DÖNMEZER, s.105; ŞAFAK, s.190.

¹⁵⁷ YAŞAR, s.314.

5681 sayılı kanunla Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinde yapılan değişikle; “polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direniş kırırmak amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir. Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.” denilmektedir.

III- POLİSİN ZOR KULLANABİLECEĞİ HALLER

1. Genel Olarak

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ek-6. maddesinde belirtildiğı üzere, polisin zor kullanmaya başvurmak durumunda kaldığı veya zor kullanabileceğı halleri dört başlık altında toplayabiliriz. Polis;

1. Polisin verdiği kanuni bir emir ve direktiflere uyulmaması,
2. Polisin belirlediğı yasal kural ve tedbirlere uyulmaması,
3. Polisin görev yapmasının engellenmesi,
4. Polise mukavemet edilmesi hallerinde, zor kullanma yetkisini kullanabilir¹⁵⁸.

Nitekim Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek-6. maddesinde; “Zor kullanmada kanuni şartlar gerçekleştiğinde kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.” denilmektedir.

Yukarıda belirtilen ek madde hükmünün yürürlüğe girdiğı 16.06.1985 tarihine kadar polisin zor kullanma yetkisinden söz edildiğı halde Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda zor kullanmaya ilişkin bir hüküm bulunmamakta idi. Eklenen bu ek madde

¹⁵⁸ SÖNMEZ, s.376-377.

ile zor kullanma yetkisi belirtilmiştir. Ayrıca son fıkrada zor kullanma yetkisinde emir verme makamı olarak da polisin amirleri gösterilmiştir.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun bu maddesinde zor kullanma yetkisinin,
— Yakalanması gerekli kişinin direnmesi, saldırıya yeltenmesi veya saldırıda bulunması,
— Dağıtılması gereken topluluğun direnmesi, saldırıya yeltenmesi, hallerinde kullanılacağı belirtilmiştir.

Ancak, yukarıdaki düzenlemelere 14 Haziran 2007 tarih ve 5681 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla yeni bir düzenleme getirilmiş ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek-6. maddesi değiştirilerek polisin zor kullanma yetkisi 16. maddede düzenlenmiştir.

Yeniden düzenlenen Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun 16. maddesine göre polis; görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direniş kırım amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtar yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir. Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir. Polis, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunur.

Polis;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direniş kırım amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir.

Polis, men yetkisini kullanırken, kişinin kimliğini sorduğunda direnişle karşılaşır, karşılaştığı direniş zor kullanarak bertaraf etmediği takdirde sorun çıkacaktır. Bu gibi hallerde Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 17. maddesi uygulanacaktır¹⁵⁹.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 17.maddesine göre,

a) Kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik ve ittihaz eylediği tedbirlere riayetsizlik edenler;

b) Vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadıyla polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerinde devam etmeleri melhuz bulunan şahıslar; karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilirler.

CMK'nın 90. maddesine göre ise; kişiye suç işlerken rastlanması, suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması hallerinde kolluk görevlilerinin, tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet Savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.

TCK 25. maddesinde, meşru savunma ve zorunluluk hali düzenlenmiştir. Buna göre, gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara

¹⁵⁹ YAŞAR, s.316.

göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. Bu bakımdan, görev esnasında polisin de, herkes gibi, meşru müdafaa ve zorunluluk hükümleri çerçevesinde zor kullanması ve son çare olarak silah kullanması mümkündür. Örneğin, bir kişiye ateş ederken gördüğü kişinin saldırısının durdurulması için polis, meşru müdafaa kapsamında zor kullanabilir veya gerekirse ateş edebilir. Yine, sahipli bir köpeğin saldırısına uğrayan kişiyi kurtarmak için polisin köpeği öldürmesi halinde, onun, üçüncü kişi lehine zorunluluk hali dolayısıyla TCK'nın 151/2. maddesi uyarınca mala zarar verme suçundan sorumluluğu söz konusu olmayacaktır.

Bunların dışında 1402 sayılı SYK'nın 4. maddesinde, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 253. maddesinde, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 18. maddesinde, İcra İflas Kanunu'nun 81. maddesinde, Türk Silahlı Kuvvetler Kanunu'nun 87. maddesinde, AMBFÖDK'nin 2. maddelerinde zor kullanmaya yer verilmiştir.

2. Zorla Getirme ve Yakalama Emri Üzerine Zor Kullanma Yetkisi

a) Zorla Getirme Emri Üzerine Zor Kullanma Yetkisi

Zorla getirme emri üzerine zor kullanma yetkisi; sanık, tanık, mağdur ve bilirkişinin bir muhakeme hukuku işleminin yapılabilmesi için yargılama yapacak makama zorla getirilmesidir. İhzar kavramı hazır bulunmak, bir şeyi hazırlayıp ortaya koymak, meydana getirmek anlamına gelir. Burada hazır bulundurulacak şey veya kişi bir başkasının irade ve isteğiyle arzulanen yerde hazır bulundurulmuş olmaktadır. Ceza yargılamalarında en son yapılan değişikliklere göre, zorla getirme emri vermeye yetkili makamlar yargılama makamları ve savcılardır¹⁶⁰.

¹⁶⁰ ŞAFAK, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis, s.186–188.

Buna karşılık Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesinin 16. maddesinde; “polis yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerinden lüzumlu olan şeyleri sorar. Tahkikat için ifadesine müracaat edilmesi lazım gelen eşhasın polis tarafından vuku bulacak davete icabet etmeleri ve ifade vermeleri mecburidir.” hükmü ile polise karakola davet yetkisi verilmiş ancak bu maddede zorla getirme yetkisinden bahsedilmemiştir. Bu itibarla, polisin tahkikat için ifadesine müracaat edeceği kişiyi zorla karakola götürme yetkisi bulunmamaktadır.

Yine, CMK’nın 43 ve 44. maddeleri uyarınca; tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır. Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz. Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir. Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir. Bu düzenlemeye göre, kolluk görevlileri, çağrıya rağmen gelmeyen tanığı zorla getirme yetkisine sahiptir.

CMK’nın 145. maddesinde; “ifadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır; çağrılma nedeni açıkça belirtilir; gelmezse zorla getirileceği yazılır.” denilmektedir. Bu kanunun 175 ve 176. maddelerde ise; “iddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar. Mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır. İddianame, çağrı kâğıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur. Tutuklu olmayan sanığa tebliğ olunacak çağrı kâğıdına mazereti olmaksızın gelmediğinde zorla getirileceği yazılır.” düzenlemesi ile sanığın zorla getirilmesi hükme bağlanmıştır¹⁶¹.

Mağdur ve şikâyetçi de zorla getirilebilir. Nitekim CMK’nın 233. maddesine göre, mağdur ile şikâyetçi, Cumhuriyet Savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim

¹⁶¹ ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006, s.269.

tarafından çağrı kâğıdı ile çağırılıp dinlenir. Bu hususta yapılacak çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümler uygulanır. Bu bakımdan, CMK açısından mağdur ve şikâyetçi de, tanık gibi işleme tabi tutulmuştur. Buna göre bu kişiler de kural olarak çağrı kâğıdı ile çağrılacaktır.

Yukarıda belirtilen kanun maddelerinden de anlaşılacağı üzere; zorla getirme, davet etmeye rağmen kişinin gelmemesi, davetin neticesinin sonuçsuz kalması halinde başvuru bir yoldur. Bu nedenle, kural olarak önce davet işlemi yapılır. Buna rağmen kişi gelmez ise, zorla getirme tedbirine başvurulur. Bazen de davet etmeden zorla getirmeye başvurulabilir. Ancak bunun şartları vardır. Bunlar şunlardır.

— **Zorla getirmenin maddi şartları:** Zor kullanılması zorunlu olmalıdır. Böyle bir zorunluluk kural olarak önceden yapılmış davete uyulmaması ön şartına bağlı olmalıdır.

— **Zorla getirmenin şekli şartları:** Kural olarak bir karar alınmış bulunmalıdır. Bu karar verme yetkisi hâkime aittir. Savcının da polise istekte bulunması mümkündür. Sözlü emir en kısa sürede yazılı hale getirilir¹⁶².

Ayrıca CMK'nın 146. maddesinin 4 ve 5. fıkralarında; “zorla getirme kararı ile çağrılan şüpheli veya sanık derhâl, olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç yirmi dört saat içinde çağırılan hâkimin, mahkemenin veya zorla getirmeyi isteyen Cumhuriyet Savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır. Zorla getirme, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hâkim, mahkeme veya zorla getirmeyi isteyen Cumhuriyet Savcısı tarafından, sorguya çekilmenin veya ifade alınmasının sonuna kadar devam eder.” hükmü mevcuttur.

Tanıklar, sanıklar, mağdur ve bilirkişiler hakkında zorla getirme kararı verilebilir. Zorla getirme günlük veya günsüz olabilir. Haklarında polise zorla getirme emri verilmiş bulunanların özgürlüklerinin polis tarafından kısıtlanması söz konusudur. Bu nedenle polisin yasada belirtilen haklı görülecek bir zamanda mevcutlu olarak

¹⁶² YAŞAR, s.313.

getirme işini ve şartını iyi ayarlaması gerekmektedir¹⁶³. Bu nedenle polis, hakkında yakalama emri verilmiş bulunan bir kişi hakkında ne şekilde bir yakalama ile yakalandığını belirten tutanakla en seri şekilde ilgili yere teslim etmelidir.

b) Yakalama Emri Üzerine Zor Kullanma Yetkisi

Birinci bölümde açıklamış olduğumuz üzere yakalama, kişinin geçici bir süre için nezaret altına alınarak, özgürlüğünün kısıtlanması demek olup, ya bir tehlikenin önlenmesi için veya suç işlendikten sonra sanığın ele geçirilmesi için yapılır¹⁶⁴.

Yakalama emri¹⁶⁵, polise zor kullanarak hakkında yakalama emri düzenlenmiş bulunan kişiyi ilgili yerlere teslim etme yetkisini vermektedir. Yakalama emrinin çeşitleri CMK'nın 98. maddesinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre, soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine sulh ceza Hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir. Ayrıca, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir. Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler. Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri resen veya Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından düzenlenir. Yakalama emrinde, kişinin açık eşkâli, bilindiğinde kimliği ve yüklenen suç ile yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir.

Yine Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 19.maddesi uyarınca, hükümlü, hapis cezası veya güvenlik tedbirinin infazı için gönderilen çağrı kâğıdının tebliği üzerine on gün içinde gelmez, kaçar ya da kaçacağına dair şüphe

¹⁶³ ŞAFAK/ BIÇAK, s.83.

¹⁶⁴ YENİSEY, s.83.

¹⁶⁵ Belirtelim ki, CMK açısından eski CMUK'daki gıyabi tutuklama kararı yerine yakalama emri öngörülmüştür. Gıyabi tutuklama kararı CMK'nın 248/5 ve 5320 sayılı CMK'nın Yürürlük Kanununun 5. maddeleri gereğince yurt dışında bulunan kaçaklara ilişkin olarak kabul edilmiştir.

uyandırır, Cumhuriyet Savcısı yakalama emri çıkarır. Burada, yakalama emrinin amacı, hürriyeti bağlayıcı cezanın infazını sağlamaktır¹⁶⁶.

3. Toplumsal Olaylarda Zor Kullanılması

a) Toplumsal Olay Kavramı ve Polise Toplumsal Olaylarda Müdahale Yetkisi Veren Kanunlar

Günümüzde kişilerin, iktisadi, sosyal ve siyasi örgütlenmelerin sahip oldukları hak, yetki ve yükümlülüklerin, anayasa başta olmak üzere belirli metinlerde belirtilmeleri, çağımız hukuk düzenlerinin vazgeçilmez özelliklerindedir. Özellikle anayasalarda yer alan temel hak ve hürriyetlerin korunması ve uygulama olanaklarının oluşturulması amacıyla kurulan kurum ve kuruluşların varlığı, fonksiyonel açıdan, neredeyse anayasaların varlığıyla özdeştir ve olmak zorundadır. Çünkü toplumda yaşayan fertlerin büyük bir çoğunluğu, anayasalarda kendilerine tanınan temel hak ve hürriyetleri tüm kapsamıyla bilmekten uzaktır. Ancak, bu fertler, kendilerine tanınan temel hak ve hürriyetleri, içinde yaşadıkları sosyal organizmanın içerisinde yetişmeleri sebebi ile hissedebilmektedir. Yani bir fert açısından asıl önemli olan, anayasalarda yer alan formüllerden daha çok yaşadıkları hayat sebebiyle neleri, ne şekilde yapıp yapamayacakları konusunda oluşmuş bilinçtir¹⁶⁷.

Toplumların gelişimi ile ideoloji, inanç, ırk, milliyet, kültür, ekonomik, sosyal veya politik amaçlı resmi veya gayri resmi örgütlenmeler doğmuş ve güçlerini artırma yollarını aramışlardır. Günümüzde derneklerin veya vakıfların üyelerinin sayılarını, siyasi partilerin seçmenlerini artırmaya çalışmalarının amacı, diğer insanlarla birliktelikten elde edilen maddi, manevi gücün veya doyumun bireyler için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Bu sebeptir ki insanlar bir arada, dayanışma içinde olmaya çalışırlar.

¹⁶⁶ YENİSEY, Feridun: İnsan Hakları Açısından Arama, El Koyma, Yakalama ve İfade Alma, Ankara, 1995, s.97-99.

¹⁶⁷ ÇEVİK KUVVET POLİSİNİN TOPLUMSAL OLAYLARDAKİ ÇALIŞMASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER, in: Polis Dergisi Sayı: 21, Yayın No: 127, Araştırma No: 24, Emniyet Genel Müdürlüğü Basım Evi, Ankara, s.100. (Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Araştırması)

Topluma güvenlik hizmeti sunan polis, bu tür faaliyetleri toplum güvenliğine bir tehdit oluşturmamaları bakımından takip eder. Ancak bu tür faaliyetler normal şartlarda polisiye değil sosyal olaylar arasında yer alır. Sosyal olaylarda amaç bir şeye topluca taraftar olmak, sevinci ve kederi paylaşmak, yardımlaşmak, eğlenmek ve benzeri durumlar söz konusudur. Ancak polisiye olay olarak niteleyebileceğimiz toplumsal eylemlerde bir görüş veya düşünceyi paylaşmak yanında genellikle bir takım kişi, kurum veya düşünceyi paylaşmak yanında genellikle bir takım kişi, kurum veya durumlara tepki de vardır. Örnek olarak, futbol milli takımımızın kazandığı önemli bir başarıyı meydanlarda kutlamamız sosyal bir olaydır. Ancak, Ankara Kızılay meydanında protesto gösterisi yapmak isteyen bir grubun eylemine katılanların şiddet eğilimleri ve kışkırtma nitelikli hareketleri doğru orantılı olarak aşağıda belirteceğimiz kanun maddeleri uyarınca polisin görev alanına girer¹⁶⁸.

Anayasamızın 34. maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı; “herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir” şeklinde düzenlenmiştir.

TGYK'nin 2. maddesinde ise “Toplantı” ve “Gösteri Yürüyüşü” kavramlarına değinilmektedir. Buna göre, **toplantı**, Belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu oluşturmak sureti ile o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarıdır.

Gösteri yürüyüşü ise, belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu oluşturmak sureti ile o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşler veya mitingdir.

¹⁶⁸ HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMLARI KAYNAK DERS KİTAPLARI: Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.331.

Bu kanunun 3. maddesinde ise; “herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.” hükmü ile Anayasamızın 34. maddesinde belirtilen, “herkesin, önceden izin almaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının hangi sınırlarda yapılabileceği belirtilmiştir.

Bu sınırlar şunlardır;

- a) Şehir düzeninin bozulmasını önlemek için yetkili idari mercii, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir.
- b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil şart ve usuller bu kanunda düzenlenmiştir.
- c) TGYK'nın 17. maddesi uyarınca yetkili merci tarafından, kanunun göstermiş olduğu çerçeve ve alanı ihlal eden toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunun vermiş olduğu sınırlar dâhilinde iptal edilebilir veya ertelenebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı bir hale gelmesi durumunda, bu kanunun 24. maddesine göre;

- a) Hükümet komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini bizzat veya düzenleme kurulu aracılığı ile topluluğa ilan eder ve durumu en seri vasıta ile mahallin en büyük mülki amirine bildirir.
- b) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hallerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Bu gelişmeler hükümet komiserince tutanaklarla tespit edilerek en kısa zamanda mahallin en büyük mülki amirine tevdi edilir. (a) ve (b) bentlerindeki durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü maddesi (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.” hükmü ile polise, kanunsuz hale dönüşmesi durumunda toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale ederek gerekirse zor kullanma yetkisi verilmiştir.

Nitekim Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği 25/b maddesinde de; “kanuna uygun olan ve olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları belirtilmiştir. Buna göre, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde, mahallin mülkiye amiri veya görevlendirileceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar aracılığı ile önce kendisini topluluğa tanıtır, sonra kanuna uyararak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağını bildirir.” denilmektedir.

Keza, bir meydana hukuka uygun olmayan, örneğin gece yarısı gösteri yürüyüşü yapmak isteyen kişilerin, dağılmaları hususunda çağrıda bulunan emniyet görevlilerinin bu çağrısına rağmen, grup dağılmaz ise, emniyet güçleri grubu dağıtmak için kuvvet kullanabilirler. Burada polisçe kullanılan kuvvetin, hukuka aykırı olarak gösteri yürüyüşünü yapan grubun dağılmasını sağlamaya yetecek kadar olması

gerekmektedir. Zira bu ölçünün dışında kuvvet kullanılmasının çeşitli sorumlulukları da beraberinde getireceği muhakkaktır¹⁶⁹.

b) Polis Çevik Kuvvet Birimi

Polisin, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale eden birimi çevik kuvvettir. Kuruluşu, çalışması, görev ve yetkileri ile emniyet teşkilatında çok geniş bir şekilde yer alan Çevik Kuvvet Birimi özellikle toplumsal olaylar alanında önleyici bir kuvvet olarak görev yapar. 1965 yılında kurulan “toplum polisi”, 1982 yılında “çevik kuvvet” olarak teşkilatlanmıştır. Çevik kuvvet, TGYK’ye göre, bilhassa toplumsal olaylarda görev yapmak üzere kurulmuştur¹⁷⁰.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği 7. maddesinde, çevik kuvvet biriminin kuruluş esasları; “polis, çevik kuvvet birimi bir il sınırları içerisinde toplumsal olaylara hassas olan sadece bir merkezde veya gerekli görülmesi halinde diğer yerlerde kurulur.” olarak belirtilmiştir.

Ayrıca aynı yönetmeliğin 19. maddesine, bu birimin görevleri:

- a. Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini sağlamak,
- b. Kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirleri almak
- c. Grev ve lokavt sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçmek, bu yerlerde devriye hizmetleri yürütmek,
- d. Kanunu aykırı sokak ve meydan hareketlerini önlemek,
- e. Toplumsal olayda, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddi ve manevi varlıklarını tecavüzlerden korumak,
- f. Diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde, her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerini almak ve düzeni sağlamak

¹⁶⁹ YALVAÇ, s.240; MERAN, s.126.

¹⁷⁰ ÇEVİK KUVVET POLİSİNİN TOPLUMSAL OLAYLARDAKİ ÇALIŞMASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER, s.100.

g. Özel Timlerin yer almasını gerektirecek diğer operasyonları yapmak,

h. Yukarıdaki bentlerde gösterilen durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayları gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek.” olarak tanımlanmış ve polise zor kullanma yetkisi verilmiştir.

c) Toplumsal Olaylarda Çevik Kuvvetin Güç Kullanımı

Toplumsal olaylarda kuvvet uygulamaları ayrı bir başlık altında ele almayı gerektirecek kadar farklılık taşır. Toplumsal olaylara müdahalede en etkin faktör olarak güvenlik personelinin toplumsal olaylara bakışı ve bu alanda almış olduğu eğitim önem taşımaktadır.

Her şeyden önce, toplumsal olaylarda görev yapan personel gösteri yapan kitle kim olursa olsun, onları yasal ve meşru bir hakkı kullanan insanlar olarak görmelidir. Başarılması zor ama imkânsız olmayan bu görev anlayışının, güvenlik güçlerinin uygulamalara yansıtması zorunludur. Görev yapan personelin bu uygulamayı özellikle güç kullanımının kaçınılmaz olduğu olaylarda ortaya koyması, soğukkanlı ve ölçülü olması gerekmektedir.

Toplumsal olaylara müdahalede personel asla bireysel davranışlarda bulunmamalıdır. Verilecek emirler toplu olarak uygulanmalı, bu sayede personelin dağılımının veya aşırı güç ve suiistimallerinin önüne geçilmelidir.

Toplumsal olaylarda topluluğa müdahale etmenin çeşitli aşamaları vardır. Bunlar şunlardır:

— **Kuvvet Teşhiri:** Kuvvet teşhinde yer ve zamanın çok iyi ayarlanması gerekir. Tıpkı kuvvet kullanımı gibi her imkân ve fırsatta kuvvet teşhiri yoluna gidilmemelidir. Kuvvet teşhiri, henüz toplumsal olay başlamadan görevlilerin gösteri yapılacak yer güzergâhında veya çevresinde gelen kalabalığa görüntü vermesidir. Bu durum, önleyici ve engelleyici zorlama tedbiridir. Bu şekilde kalabalığın polisin tedbirlerinden olumsuz etkilenecek taşkınlık yapmasının önüne geçmek hedeflenir. Toplumsal olayların ilk aşamasında kullanılan bu uygulamanın bazı olaylarda oldukça etkin olduğu gözlemlenmektedir. Bu konuda, örnek olarak, çevik kuvvet biriminin

maçlarda statlarda veya izinsiz bir gösteride gösteri alanının çevresinde tam teçhizat olarak hazır bekletilmesi verilebilir.

— **Caydırıcılık Unsuru:** Toplumsal olay öncesi polisin kullanacağı kuvvet teşhiri faktörü karşı tarafı amacından caydırıcı bir safhada olmalıdır. Görevliler kararlı olmalı, ayrıca araç, gereç, donanım ve personel olarak karşı tarafa karşı daha güçlü ve üstün bulunduğu net bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir. Bir toplumsal olay öncesi polisin panzerleri, akrepleri, şortlandları, kalkanları, kaskları, köpekleri, copları ve gaz silahları ile hazır bir görüntü sergilemesi caydırıcılık unsuru için oldukça önemlidir.

— **Yasal ikazlar:** Toplumsal olayın kanunsuz bir hal alması durumunda polis, kendisine önceden kanunla verilmiş olan uyarı ve ikaz kullanma görevini yerine getirmelidir.

— **Zor Kullanma:** Yapılan bu uygulamalar neticesinde topluluk halen dağılmıyor veya güvenlik güçlerine çeşitli şekillerde karşılık veriyorsa, polis zor kullanma yetkisini kullanarak topluluğu dağıtır. Burada ilk aşamada topluluk üzerine panzerlerle tazyikli su uygulaması gerçekleştirilir. Kalabalık suyun etkisi ile dağılırsa başka bir zor kullanma tedbirine gerek duyulmaksızın topluluğun dağılımı sağlanır. Ancak topluluğun dağılımı gerçekleşmezse ve direniş devam ederse polis, bu aşamada göz yaşartıcı gaz uygulamasını gerçekleştirir. Bu ilk iki zor kullanma tedbiri yer ve mekânın durumuna göre uygulamada yer değiştirebilir. İlk iki müdahale personelle kalabalığı karşı karşıya getirmemesi bakımından önem taşır. Böylece olayların karşılıklı hale dönüşmesi engellenmiş olur.

Şayet her iki uygulamadan da sonuç alınamazsa, ilk olarak grupla karşılıklı olarak çevik kuvvet biriminin özel amaçlı koruyucu kıyafetleri bulunan Robokop olarak tabir edilen personeli kalabalığı cop ve kalkanın yardımı ile dağıtmak üzere ileri sürülür. Bütün uygulamaların emir komuta zinciri içerisinde yapılması oldukça önemlidir. Bu

birimin kullanmış olduğu cop; “saldırma amaçlı”, kalkan ise; “savunma amaçlı” bir teçhizatır¹⁷¹.

IV- ZOR KULLANMA YÖNTEMLERİ

1. Genel Olarak

Polis sunmuş olduğu hizmetlerin doğası gereği zaman zaman kuvvet kullanmak durumunda kalmaktadır. Fakat kuvvet kullanmayı gerektiren durumlar birbirinden farklı olabileceği için, kullanılacak olan kuvvetin şekli ve derecesi de farklılık gösterecektir. Polisin, zor kullanma yetkisini büyük bir titizlikle kullanması gerekir. Bu yetkinin mutlaka yasal ve meşru sınırlar içerisinde uygulanması zorunludur. Zor kullanmanın meşru olması için sadece yasalara uygun olması anlaşılmalıdır. Aynı zamanda söz konusu işlem veya görev yapma yöntemi konusunda polis ile halk arasında bir uzlaşma da sağlanmış olmalıdır¹⁷².

Zor kullanımı doğurmuş olduğu sonuçlar açısından çok önem taşıyan ve sadece zor kullanan ile zor kullanılan tarafları değil, tüm toplumu ilgilendiren uygulamadır. Zor kullanma eğilimini en fazla etkileyen şüphesiz onu kullanan kişinin kendi hür iradesidir. Normal şartlar altında bir kimse bir durum karşısında zor kullanıp kullanmayacağına kendi hür iradesi ile karar verir. Zor kullanan kişinin bu kararı bir yandan bazı iç dinamikler ile şekillenirken, öte yandan dış çevrenin de bu karar üzerinde önemli oranda etkisi olabilmektedir. Zor kullanımı üzerinde dolaylı olarak da olsa kültür ve çevrenin bir oranda katkısı olmaktadır. Gerçekten, zor kullanma eğilimini artıran iç ve dış faktörler mevcuttur.

Zor kullanma eğilimini artıran iç faktörlerin başında kişide var olan sorunları zor kullanarak çözme eğilimi gelir. Böyle bir kişi kendini güçlü görüyorsa karşılaşmış olduğu bir sorunu kendisine göre en makul çözüm yolu olan zor kullanarak aşma eğilimi gösterir. Yine kişinin saldırganlığı veya zor kullanma eğilimi her zaman onun

¹⁷¹ CERRAH, İbrahim: “Kuvvet Kullanımı Uygulamalarına Teorik Yaklaşımlar”, in: Güvenlik Görevlileri için Yakın Savunma Teknikleri, Teori ve Pratikleri, Ankara, 1999, s.44–47.

¹⁷² CERRAH, s.22–25.

kendisini güçlü görmesinden kaynaklanmayabilir. Olay anında korku, heyecan, endişe ve paniğe kapılma da kişiyi saldırgan yapabilir. Aynı şekilde, kişiyi zor kullanma eğilimine sık olarak başvuran bir kişiyi saldırgan yapan iç faktörlere kişinin kendisine güveninin olmaması da ilave edilebilir.

Zor kullanma eğilimini artıran dış faktörlerin başında ise, zor kullanan güvenlik görevlisinin görevini yapma gayesini gösterebiliriz. Yani görevli o görevini yapması için zor kullanması gerekiyorsa kanuni sınırlar dâhilinde zor kullanarak görevini yerine getirmelidir.

Toplumun güvenliği sağlayan polisten beklentisi de zor kullanma üzerinde etki eden faktörlerdendir. Sosyal çevre, olaylar karşısında polisin kuvvet kullanmamasını çoğu zaman tenkit etmektedir. Hatta bazı durumlarda emniyet teşkilatının kuvvet kullanma konusundaki çekimsizliği veya hiç kuvvet kullanmaması adeta teşkilatın ve hatta devletin acziyeti olarak algılanmaktadır. Diğer bir anlatım ile vatandaş devletini ve güvenlik güçlerini güçlü görmek istemekte ve kuvvet kullanmayı da bunun bir göstergesi olarak algılamaktadır. Halkta var olan bu beklenti ve hatta talep bazı durumlarda polisin olaylar esnasında kuvvet kullanma eğilimini artırmaktadır. Ayrıca ölümcül kuvvet kullanılan bazı terör olayları sonrasında halkın polisi alkışlayarak desteklemesi ve adeta kahramanlaştırması bir yandan halkın kuvvet kullanımına sıcak baktığını gösterirken; öte yandan bundan sonraki olaylarda kuvvet kullanma eğilim ve ihtimallerini de artırabilmektedir. Oysa kuvvet kullanımı ancak yasal olarak gerekli şartlar oluştuğunda başvurulacak ve kesinlikle duygular ile yönlendirilmesi gereken teknik bir uygulamadır. Böyle bir uygulamada personelin kararında çevrenin beklentileri değil sadece yasalar ve mesleki normlar belirleyici olmalıdır.

Bir ülkede kamu hizmeti sunan personel o ülkede yaşayan insanların arasından çıktığı için doğal olarak o ülkenin insanları ile birçok benzerlik gösterecektir. Kamu hizmeti sunan kurumlardan birisi olan polis teşkilatı personelinin uygulamalarında da içinde yaşadıkları toplumun değer yargılarından uzak olması düşünülemez. Buradan çıkarılacak sonuç ise polis tarafından olaylar esnasında zor kullanımı konusunda sadece polislerin değil, aynı zamanda halkın da sağlıklı bir yaklaşıma sahip olması gerektiğidir.

Sorunların çözümü için her zaman zor kullanımını meşru gören bir halk güvenlik görevlilerini zor kullanmaya teşvik edebileceği gibi, böyle bir toplumun bireyleri arasından seçilen polisin de zaten zor kullanma eğilimi fazla olacaktır¹⁷³.

Zor kullanımı öncesi psikolojik hazırlık olarak ise; güvenlik hizmeti yürüten polisin, görev yaptığı esnada duygusal olmaması gerekmektedir. Profesyonel olarak görev yapan polisten kendilerine yapılan bir hareket karşısında hemen tahrik olmaması ve karşılık vermemesi beklenir. Ancak yine de personelden psikolojik etkileşime tabii olanları ortadan kaldırmak mümkün değildir. Özellikle, zor kullanım esnasında her iki taraf üzerinde yoğun bir psikolojik etkileşim bulunmaktadır. Personelin zor kullanma işlemi öncesinde psikolojik ve mental olarak bu işleme hazır bulunması gerekmektedir. Bu itibarla;

— **Personel, dikkatli ve uyanık olmalıdır:** Polis ne kadar iyi eğitim almış olursa olsun zor kullanması gerektiği bir durumda psikolojik ve zihni olarak hazırlıklı değilse başarılı olamaz. Zor kullanmaya hazırlıklı olmak temel esastır. Personel çevresinde kendisine yönelik olası bir tehlikeyi değerlendirirken ölçülü olmalıdır. Bir tehlikeye küçümsemek onun hayatına mal olabileceği gibi her davranışa tepki göstermesi de onu erken, gereksiz veya aşırı zor kullanmaya itebilir. Zor kullanma esnasında olayın özelliğine göre hangi derecede ve ne şekilde bir zor kullanma tekniğinin kullanılacağı bir önceki bölümde işlenmiştir.

— **Personel, kararlı ve çabuk olmalıdır:** Zor kullanmanın gerekçeleri ile kısa ve uzun dönemdeki sonuçları, değerlendirildikten sonra kararlı bir şekilde seçilmiş olan zor kullanma tekniği uygulanmalıdır. Personelin zor kullanmaya teşebbüs ettikten sonra göstereceği kararsızlık veya çekimserlik belirtileri saldırganı veya karşıdaki kişiyi cesaretlendirecektir. Savunma için saldırmak kaçınılmaz olduğu zaman artık personel saldırgan olmalıdır.

— **Personel, soğukkanlı ve sakin olmalıdır:** Zor kullanma anında personelin psikolojik olarak gerilimli olması kaçınılmazdır. Ancak bu gerilimin bastırılarak kontrol

¹⁷³ CERRAH, s.10–13.

altına alınması yararlı olacaktır. Bir çatışmada başarılı olabilmenin temel unsurlarından birisi de personelin soğukkanlılığını koruyarak duyguları üzerindeki kontrolünü kaybetmemesidir. Duygular üzerinde kontrol kurabilmek ancak bu alanda personele bir eğitim vermekle mümkün olabilir¹⁷⁴.

Zor kullanma yöntemlerinde yararlanılan silah ve teçhizat, kullanılan şiddetin yoğunluğuna göre birkaç kategoriye ayrılabilir. Aslında bu yöntemlerde kullanılan araçtan daha çok uygulamanın sonucu göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, ateşli silahlar genelde ölümcül bir araç sayılırken, cop, kelepçe ve benzeri malzemeler daha az tehlikeli görülebilir. Kısacası, bir zor kullanım olayı esnasında, uygulamanın ölümcül olup olmaması sadece kullanılan araç ile değil bu aracın ne kadar yoğunluklu bir kuvvetle ve nasıl kullanıldığına bağlıdır¹⁷⁵.

Zor kullanılırken temel kriterin yasa olmasının yanı sıra kamu yararı olduğu da gözetilmelidir. Yukarıda belirtmiş olduğumuz yasalarda belirtilen şartlar oluştuğunda polis için zor kullanmak artık kişisel tercih değil zorunluluktur. Bu bağlamda polisin zor kullanmadan önce başvurması gereken bazı yöntemler vardır¹⁷⁶.

2. Düşük Yoğunluklu Kuvvet Uygulaması Yöntemi

Kuvvet kullanma sadece fiziki güç kullanılarak yapılan bir uygulama değildir. Personelin uygulayabileceği kuvvet “düşük yoğunlukta kuvvet” uygulaması ile “ölümcül kuvvet” uygulaması arasında geniş bir yelpaze içerisinde gerçekleşebilir. Bir polisin sadece bir yerde bulunuyor olması, bir tür kuvvet uygulaması olarak görülebilir. Bu aşamada herhangi bir silah veya teçhizat kullanılmaz. Personelin üniforması ve üzerinde bulunan silahlar pasif olarak bir kuvvet etkisi oluşturur.

¹⁷⁴ CERRAH, s.30–32.

¹⁷⁵ YAŞAR, s.318.

¹⁷⁶ CERRAH, s.22–25.

Kuvvet kullanımının en alt seviyesini oluşturan bu aşamayı personelin beden dili, duruş, yüz ifadeleri ve sözlü uyarıları izler. Bütün bu uygulamalar kişi üzerinde bir etki oluşturabilen düşük yoğunluklu kuvvet uygulamalarıdır¹⁷⁷.

a) Barışçıl Metotlar Kullanma

Görevli polis memuru aşağıda belirteceğimiz sözlü ikaz yolu öncesi ikna yolu ile barışçıl bir ortam oluşturarak karşısındaki şahsı ikna yoluna gitmelidir.

b) Resmi Sıfatın Kullanılması

Polisin yapmış olduğu hizmetlerin birçoğu herhangi bir şekilde kuvvet kullanmayı gerektirmeden yerine getirilebilecek türdendir. Çoğu zaman bir yerde, özellikle üniformalı bir güvenlik personelinin bulunması bir dereceye kadar uyarıcı bir etki yapabilir. Bir olay anında sivil polise oranla karşılarında resmi üniformalı polisleri gören kişilerin uysal bir yapıya büründükleri görülmektedir. Bu konuda örnek olarak sivil görevlilerce bir kap kaç olayı sonrası yakalanarak saldırgan bir yapı gösteren şüphelinin, resmi görevlileri görünce bütün agresif yapısından arınarak uysal, kabullenici bir yapıya girmesini gösterilebilir.

c) Duruş ve Vücut Dili Kullanma

Üniformalı polisin halk ve suçlu kişiler üzerindeki etkisi kadar bu üniformayı taşıyan, giyen personelin tutum ve davranışları da önem arz etmektedir. Personelin tamamen barışçıl metotlar kullanılarak ikna olabilecek bir kişiye, agresif bir tutum ve görüntü sergileyerek müdahale etmesi sivil halka güven vermeyeceği gibi müdahale etmek üzere olduğu kişi üzerinde de olumsuz bir etki oluşturacaktır.

d) Fiziki Mesafenin Kullanılması

Bir sorunun konuşma ile çözülmeye çalışılması durumunda her iki taraf arasındaki fiziki mesafe, konuşmanın içeriği ve tarafların güvenliği açısından önemlidir. Mesafenin çok uzak olması durumunda konuşulan kişi üzerinde etki kurulamayacaktır. Taraflar arasındaki mesafenin çok yakın olması durumunda ise bir yandan kişi üzerinde tahrik edici bir etki yaparken, öte yandan personelin güvenliğini riske atacaktır.

¹⁷⁷ CERRAH, s.32-34.

Uzmanlar kişinin içerisinde bulunduğu fiziki çevreyi birbirini çevreleyen üç ayrı daire şeklinde ele almaktadır. En dış daire kişinin “dikkat ve ilgi alanını”, ikinci daire “savunma alanını” ve kişiyi çevreleyen en dar daire ise “saldırı alanı” olarak tanımlanmaktadır. Bu dairelerin en küçüğü olan ve personelin el ve kollarının uzanabileceği çevreyi içeren mesafe kişinin saldırı alanıdır.

Polis kişi ile konuşurken bu alana girmesi durumunda, bir yandan gereğinden fazla yaklaştığı için karşı tarafı tahrik edebileceği gibi, öte yandan kendi savunmasını zorlaştırarak kendini riske atmaktadır. Etkin bir savunmanın yapılabilmesi için belli bir mesafeye ihtiyaç vardır. İki kişi arasında gerçekleşen konuşmanın tahrik etmeden güvenli olması için “saldırı alanı” dışında gerçekleşmesi gerekir.

Saldırı alanının, yani kişinin el ve kol gibi uzuvlarının uzanabileceği mesafenin, sınırlarının bittiği yerden itibaren “savunma alanı” başlar. Konuşmanın bu alanın içerisinde gerçekleşmesi olası bir saldırıya karşı personele kendini savunması için zaman ve mekân kazandıracaktır. Bunun dışındaki alanlarda meydana gelen olaylar da tarafların birbirini etkilemesi söz konusu değildir.

e) Konuşma Anında Yüz İfadeleri ve El Hareketlerini Kullanma

Bir polisin en sık kullandığı ve en etkin silahı konuşmadır. İki taraf arasındaki konuşma ve bu konuşmalarda kullanılan sözlerin seçimi çok önemlidir. Aynı şekilde konuşma esnasında yapılacak olan el hareketleri konuşmanın akışını etkileyebilir. Kullanılacak el hareketleri karşı tarafı sakinleştirebileceği gibi, tahrik de edebilir. Bu bakımdan, polis konuşma anında kullandığı ve yapmış olduğu el hareketlerini kullanırken karşı tarafı tahrik edici hareketlerden kaçınmalıdır¹⁷⁸.

Polisin görev yaptığı esnada meydana gelen olaylarda genellikle suç işlemiş veya suça karışmış olan kişilerin sivil giyimli polis ekiplerine karşı daha aktif bir tutum sergiledikleri ve direnmelerinin söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak olaya müdahale eden polis ekiplerinin resmi kıyafetli olmaları ve suç işlemiş veya suça karışmış kişiye karşı otoriter bir şekilde yaklaşımda bulunmaları neticesinde bu kişilerin

¹⁷⁸ CERRAH, s.22–25.

polislere karşı fazla bir direniş göstermedikleri görülmektedir. Resmi üniforma ve otoriter bir yaklaşımın suçlu üzerinde bir baskı oluşturduğu bir gerçektir.

3. Orta Yoğunlukta Kuvvet Uygulaması

Bu aşamada aktif bir şekilde kuvvet kullanımı söz konusudur. Personelin kişiye fiziki olarak dokunması ile başlamış olan bu aşamada bir saldırıyı durdurmak veya personelin kendisini koruması gereklidir. Judo, Karate ve Aikido gibi yakın savunma sanatlarının kullanılabilceği bu aşamada cop, kelepçe ve kalkan gibi araçlar da kullanılabilir. Son zamanlarda kullanımı artan sprey türü kimyasal araçlar da bu kategoriye girer¹⁷⁹.

Zanlının ele geçirilme yöntemlerini beş grupta ele alabiliriz. Olaylarda, olayın özelliğine göre, bu beş safhayı uygulamak veya birinden, bir diğerine geçme süresi bazen bir, iki saniye olabileceği gibi bazen bir, iki gün sürebilir. Bu beş unsur şunlardır:

a) Sesle İkaz

Zanlıyı kaçmaması için ani, habersiz şekilde ele geçirmek esastır. Bu mümkün değil ise; teslim olması için çağrı yapılır. Bazen kişi davet şeklinde ikaz edilebilir. Ses ile yapılan ikazlar aşağıda belirtilen şekillerde olabilir:

— **Söz ile ikaz:** Zanlıya sözlü olarak hitap edilir. Bazı durumlarda sesi yüksekten mekanik veya elektronik megafonlar veya ışıklı yazı kullanılabilir.

— **Siren sesi ile ikaz:** İşlenmekte olan bir olayın mahalline ekip otosunun sireni açılarak gidilir. Burada amaç suçun işlenmesini önlemek veya suçu tamamlamadan bırakmasını sağlamaktır. Bir şahsın dövülmesi veya çok sayıda kişinin karıştığı kavgada yaklaşım, şüpheli kişilerin bir evin veya otosunun etrafına dolanmalarını önlemek için başvurulur. Amaç, suçun işlenmesini önlemek veya işlenmekte olan bir suçun devamını önlemektir.

¹⁷⁹ CERRAH, s.32-34.

— **Düdük sesi ile ikaz:** Polisin vazgeçilmez donanımlarından biri olan düdük, siren sesi kadar etkilidir. Düdük sesi her insanın zihninde yer etmiştir ve otoriteyi temsil eder. İşlenmekte olan bir olayın üzerine gelen veya işlenecek bir suçü önlemek için olay yerine yaklaşan polis, çaldığı düdük ile caydırıcı olacaktır. Kavganın hırsı içerisinde kendini kaybetmiş, karşısındaki kişiyeye saldıran bir kişiyeyi, “dur, yapma, sakin ol” gibi insan sesi ile uyarmak veya kolundan tutmak sureti ile ayırmak çok zordur. Kavga eden kişiy kolunu tutan polisi darp edebilir. Burada düdük çalarak yapılacak bir müdahale, kişiyinin şuur altındaki otorite bilincini uyacaktır¹⁸⁰.

b) Kas Gücü ile Müdahale

Sesli ikazlar ile teslim olmayan, direnen veya kaçmaya çalışsan zanlıyı yakalamak için şahsın kolundan, elbisesinden tutmak gerekir. Cüssesi ve kondisyonu zanlıdan iyi olan polis bu durum karşısında zorlanmayacaktır. Ancak aksi durumda zanlı kaçacaktır. Kas gücü ile müdahalede, kişiyinin karşı koyması halinde polis aşağıda gösterilen çeşitli yollara başvuracaktır.

— **El ve Kol kıvrırma:** Meslek eğitimlerinde yakın savunma dersi almış olan polis bu iş için yeterli bilgiye sahiptir.

— **Kelepçe Takma:** Yakalamada etkin bir yoldur. 5271 sayılı CMK’de 1412 sayılı CMUK’de bulunmayan bu husus düzenlenmiştir. Buna göre CMK’nın 93. maddesine göre, yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğery bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına, kendisi veya başkalarının hayat ve bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hallerinde kelepçe takılabilir.

YGAİAY’nin 6. maddesinde; “yakalanan kişiyinin kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önlemek amacıyla kaba üst araması yapılarak, silâh ve bunun gibi unsurlardan arındırılması sağlanır. Kolluk kuvveti tarafından yapılan yakalama hâlinde işlem, yakalanan kişiy ve uygulanan tedbirler derhâl Cumhuriyet Savcısına bildirilir. Yakalama sırasında suçun iz, emare, eser ve delillerinin yok edilmesini veya bozulmasını önleyecek tedbirler alınır.” alınır hükmü ile yakalama

¹⁸⁰ TUTKUN, s.10–13.

esnasında polisin bir takım tedbirler uygulayabileceği hükme bağlanmıştır. Aynı yönetmeliğin, 7. maddesinde ise yakalanan kişinin;

- direnmesi,
- saldırıya yeltenmesi,
- saldırıda bulunması, durumunda kelepçe takılır denilmektedir.

Polis, disiplinine, merasimi ve topluluklardaki rolüne ve polis karakolları teşkilatı ve vazifelerine dair talimatnamenin 237/B maddesi, sanık durumunda olan veya herhangi bir nedenle gözaltına alınan şahısların veya mahkûm durumunda olanların, bir yerden başka bir yere sevkleri sırasında daha güvenli bir şekilde bu sevk işleminin yapılabilmesi için polise kelepçe takma yetkisi vermiştir.

Şartları doğmadan kelepçe kullanılması durumunda Anayasamızın 17. maddesi ve AİHS 5. maddede belirtilen kişilere insan haysiyeti ile bağdaşmayan aşağılayıcı muamele yasağı engeli ile karşılaşılabılır. AİHM'ye göre kelepçe takma eylemi bazı şartlarda, sözleşmenin 3. maddesi çerçevesinde, aşağılayıcı muamele sayılabilir. Bu şartlar şöyle sıralanabilir:

— Yakalamanın hukuka uygun olması gerekir.

— Kelepçe takma ile kişiye verilen fiziksel ve ruhsal zararın belirli bir seviyeye ulaşması gerekir. Muamelenin bu seviyeye ulaşıp ulaşmadığının değerlendirilmesinde işlem süresi, fiziksel ve ruhsal etkisi, mağdurun cinsiyeti, yaşı ve o anki sağlık durumu gibi etkenler dikkate alınmalıdır.

— Kelepçe takma ile mağduru aşağılama, kendisine olan saygısını kaybettirme amacı taşıması ve eylem sonucu mağdurun kişiliğinin olumsuz etkilenmesi gerekir. Bu noktada, eylemin kamuoyu önünde gerçekleşmesi dikkate alınması gereken bir etkidir. Bununla beraber, kelepçelemenin kamuoyu önünde meydana gelmesi eylemin aşağılayıcı muamele sayılmasının olmazsa olmaz şartı değildir. Kelepçelemenin sonucunda mağdurun kendisine olan saygısını kaybetmesi yeterlidir.

— Kelepçelenme, yakalanan kişinin direnmesi, kendisine veya başkasına zarar vermesi ihtimali, kaçma şüphesi veya delilleri karartma tehlikesi gibi haklı bir sebebe dayanmalıdır¹⁸¹.

Daha önce kanunda bu yetki mevcut değildi. Özgürlük kısıtlayıcı bir işlem olduğu için bunun yasalarca düzenlenmesi isabetli olmuştur. Esas olan kelepçe takılmaması olmakla beraber yukarıda sayılan belirtilerin varlığı hallerinde bu yetkinin kullanılması mecburiyeti doğar.

Anayasamızın 13. maddesinde; “temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir.” denilmektedir. Kelepçe takmak özgürlük alanı ile ilgili olduğundan yakalamanın daha önceki bölümde değindiğimiz üzere hukuka aykırı olmaması gerekmektedir¹⁸².

YGAIAY’nin 18. maddesinde, küçüklerle ilgili özel hükümler başlığı altında 18 yaşından küçüklere kelepçe takılması konusu düzenlenmiştir. Bu maddenin 10. fıkrasında 18 yaşından küçüklere kelepçe takılması ile ilgili olarak; “küçüklerle ilgili işlemler mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli görevliler tarafından yerine getirilir. Küçüklere kelepçe takılamaz.” hükmü bulunmaktadır.

Çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. ÇKK’nın 18. maddesindeki; “çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.” hükmüne ve YGAIAY’nın 7. maddesindeki; “zorunlu hallerde şüpheli veya sanığın kaçmasına, kendisinin veya başkasının hayat, beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemlerin alınır.” hükümlerine göre gerektiği durumlarda polisçe çocuklara kelepçe takılabilir. Ancak, bu

¹⁸¹ ERYILMAZ, s.174.

¹⁸² YILDIZ, Arif/ KESKİN, H. İbrahim/ SAYAR, Özgür: Ceza Muhakemesi Kanunu ve Kolluğun Adli Yetkileri, İstanbul, 2005, s.39.

hallerin varlığında dahi bir zorunluluk olmadığı unutulmamalıdır¹⁸³.

— **Yere Yatırmak Sureti ile Koruma:** Yakalanan zanlı elleri kelepçeli veya serbest olarak polisin tam kontrolünde etraftan yapılacak muhtemel saldırılara hedef almaması için yüzü zemine gelecek şekilde yere yatırılabilir. Amaç ele geçen zanlının hasımları veya diğer şahıslar tarafından yapılacak saldırılardan korunmasıdır.

— **Ekip Otosuna Bindirmek:** Yakalanan şüphelinin ekip otosuna bindirilmesin de dikkatli olunmalıdır. Şüpheli otoyola binmek istemeyebilir. Bu bakımdan kendisine zarar vermeden araca binmesinin sağlanması gerekmektedir.

— **Kapalı Bir Yere Koymak:** Yakalanan şüphelinin muhafazası mümkün değil ise veya ekip otosu da mevcut değil ise şahıs kapalı güvenli bir yere konulabilir. Amaç, tahmin edilmeyen tehlikelerden şüpheliyi korumaktır.

c) Zor Kullanma

Zor kullanmanın amacı cezalandırmak değil, şüpheli veya şüphelilerin polise karşı koymalarının, direnmelerinin etkisiz hale getirilmesidir. Zor kullanma, bir taktiktir. Mesela, tazyikli su, polis köpekleri, cop gibi araçları kullanmak bu taktiklerden bazılarıdır¹⁸⁴.

d) Göz Yaşartıcı Gaz Kullanmak

Kişilerin gözlerine ve solunum sistemlerine etki ederek etkisiz kalmalarını sağlar. İnsan sağlığına etki eden ve kısa süreli kullanım özelliği bulunduğundan daha çok toplumsal olaylarda ve uzman kişiler tarafından kullanılmalıdır¹⁸⁵.

¹⁸³ YOKUŞ, “Yakalama”, s.50–51.

¹⁸⁴ ŞAFAK/ BIÇAK, s.196–197.

¹⁸⁵ CERRAH, s.32–34.

4. Düşük ve Orta Yoğunlukta Kuvvet Kullanımı ile İlgili Örnek Olaylar

Uygulamada, zanlının ele geçirilme yöntemlerinden yüksek yoğunlukta kuvvet uygulaması hariç polisin karşılaşmış olduğu olayları çeşitli örneklerle inceleyebiliriz.

— Bir sabah öğrenci (A), bakkalda alışveriş yaparken üç polis memuru tarafından kendisine bir gün önce izinsiz olarak düzenlenen öğrenci eylemine katıldığının video kayıtları ve olay yerinde çekilen fotoğrafların incelenmesinden anlaşıldığı bildirilir. Polis memurlarına göre, (A)'nın bu eylemi TGYK'ye muhalefet teşkil etmektedir. Ayrıca (A)'ya çıkan olaylarda ölen kişilerden birinin muhtemel faili olduğundan şüphelenildiği bildirilir. Bu nedenle, (A)'ya yakalandığı ve karakola kadar kendilerine eşlik etmesi gerektiği söylenir. (A), hiçbir toplantıya katılmadığını ve kimseyi öldürmediğini, hangi toplantıya ne zaman katıldığını ve kimi öldürdüğünün açıklanmasını ister. Polis memurları sorulara cevap vermeden (A)'yı en yakın polis karakoluna götürmek isterler. (A) gitmek istemez ve direnir. Polis memurları bunun üzerine kuvvet kullanma yetkisine başvurur. Çıkan arbedede (A) polis memurlarından birinin yüzünü tırmalar, bir diğerrinin ise burnunu kırar, (A)'nın gözünde de bu esnada geçici körlük oluşur. Üçüncü polis memuru silahını çıkarıp havaya iki el ateş eder. Sesten korkan (A) duraksayınca polis memuru kelepçesini çıkarır ve (A)'yı kelepçeleterek etkisiz hale getirir¹⁸⁶.

Görüldüğü üzere ilk aşamada polis memurları şahsın yüzüne karşı isnat edilen suçu kibar bir şekilde sözlü olarak iletmışler. Şahsın direnmesi üzerine önce kas gücü ile zor kullanılmış ancak, müdahale başarısız olunca havaya ikaz manasında silahla ateş edilmek sureti ile şahıs etkisiz hale getirilmiştir.

— Boyabat ASLCM' sinin 03.02.2005 gün ve 2004/112–2005/14 sayılı kararında; iki şahsın kavga etmesi nedeniyle olaya müdahale eden sanık polislerin, şahısların alkolün etkisi ile direnmesi sonucunda kuvvet uygulamalarında; polislerin suç kastı ile hareket etmedikleri, ihbar edilen adli vaka neticesinde olaya müdahale ettikleri, müştekilerin adli görevi engellemek ve bununda ötesinde etkili eylem kastı altındaki

¹⁸⁶ ERYILMAZ, s.174

davranışlarını bertaraf etmek için polislerin kendilerine tanınan yasal sınırlar çerçevesinde güç kullandıklarını karara bağlamıştır¹⁸⁷.

— Yine Akçaabat ASLCM'nin 19.01.2005 günlü, 2003/70–2006/2 sayılı kararında; sanık polislerin olay günü statta hakemleri korumakla görevli oldukları, maç sonucu seyircilerce sahaya ve dolayısı ile hakemlere doğru atılan taş ve benzeri maddeler nedeni ile sanık polislerin hakemleri korumak amacı ile kolluk olarak zor kullandıkları ve olayın oluş şekli nazara alındığında kullanılan zorun ölçülü olduğu, zor kullanma yetkisinin aşılmadığı kararı verilmiştir¹⁸⁸.

Örnek mahkeme kararlarında da görüldüğü üzere, kuvvet kullanımının olaya ve olaya karşı kullanılan kuvvetin oranına göre değerlendirildiği ve polisin uyguladığı zor kullanımın kanuni sınırlar dâhilinde yapılması durumunda polisin sorumlu tutulmadığı görülmektedir.

5. Yüksek Yoğunlukta Kuvvet Uygulaması

Kuvvet kullanımının nihai boyutlu ölümcül kuvvet kullanımınıdır. Gerekli yasal şartlar oluştuğunda ve diğer tüm barışçıl tekniklerin kullanımın uygun olmaması veya kullanılmasına rağmen istenilen sonucun alınamaması durumunda “son çare olarak” ölümcül kuvvet uygulanabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi her ne kadar birçok araç ile ölümcül kuvvet uygulanabilirse de, ölümcül kuvvet uygulaması denildiğinde akla ilk gelen ateşli silahlardır. Zira silah kavramı içerisine delici, kesici her türlü madde ile göz yaşartıcı gaz türü zehirli maddeleri de sayabiliriz¹⁸⁹. Polisin silah kullanma yetkisi aşağıdaki başlıkta ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

¹⁸⁷ KAYGUSUZ, Ziyaettin: “Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi”, Yayınlanmamış Tez, 2005, s.42.

¹⁸⁸ KAYGUSUZ, s.43.

¹⁸⁹ CERRAH, s.32–34.

V- BİR ZOR KULLANMA ŞEKLİ OLARAK POLİSİN SİLAH KULLANMA YETKİSİ

1. Genel Olarak

İkinci Meşrutiyetin ilanını takip eden 18 Şubat 1912 tarihine kadar polisin silah kullanma yetkisi bulunmuyordu. Bin bir zorluk içinde görev yapan polislerin herhangi bir resmi silahları olmadığı gibi, kendi imkânlarıyla aldıkları silahları da kılıf içerisinde bir ziynet eşyası gibi taşıyordu. Bu silahları polisiye görevlerin yerine getirilmesi doğrultusunda kullanamıyorlardı. Zira mesleki gereklilik doğrultusunda silah kullanma yetkisiyle elleri güçlendirilmemişti. Hiçbir kanun veya nizamnamede bu hakkın önemi takdir edilmemiş, emir vazedilmemişti. Silah kullanma yetkisinin verilmesi gündeme gelinceye kadar sadece Ceza Kanunda nefsi müdafaa etme hususundaki maddenin dışında; silah kullanma yetkisi tanınmamıştı. Bu madde hükümleri sadece nefsi müdafaa için hüküm arz etmesine karşılık bu hakkın hatalı kullanılması sonrasında büyük zorluklar yaşanıyordu. Ceza Kanununda öngörülen hak, saldırıya uğrayan kişiye nefsinin ve ırzını müdafaa için çok kısa bir zaman içinde karar verme ve kararını uygulama hakkı tanımıştı. Polislerde ancak böyle hal karşısında silah kullanma hakkına sahip bulunuyorlardı. Bu yetkinin, kanunun emrettiğinin aksine kullanılması halinde, silah kullanan polisler yargılanarak mahkûm ediliyorlardı.

Toplumun huzur ve güvenini sağlama konusunda olan inzibat güçlerinin bunu sağlamak için otoriteye ihtiyaç duymalarına karşılık, bu otoriteyi sağlayacak güç ve yetkileri yoktu. Böylesine zor şartlar içersinde görev yapmak şüphesiz ki polis için çok büyük güçlükler doğuruyordu. İkinci Meşrutiyetin ilanı ile birlikte Zaptiye Nezaretinin ortadan kaldırılarak yerine Emniyet Umumiye Müdüriyeti kuruldu. Yeni yapılanma bünyesinde görev yapan amir ve memurların görev ve yetkilerinin modern manada oluşturulması için de Avrupa devletlerinde inceleme yapmak üzere bir heyet oluşturuldu. Heyet, sırasıyla Avusturya, Almanya, Fransa İngiltere ve İtalya giderek buraların polis yapılanması üzerinde incelemelerde bulundu. Avrupa polisinin adli ve idari yapılanmasının incelenmesiyle elde edilen bilgiler doğrultusunda yerli yapılanmalara gidildi. Bahse konu heyet tarafından yapılan incelemeler neticesinde, Avrupa polisinin görev ve yetkileri mercek altına alınarak benzeri yetkilerin Türk

polisine de verilmesi gündeme geldi. Bahse konu bilgi ve belgeler göz önüne alınarak, 18 Şubat 1912 tarihi itibarıyla Polis Nizamnamesi'ne eklenen on üç maddelik geçici kanunun birinci ve ikinci maddeleriyle polisin silah kullanabileceği haller karar altına alındı. Sonuç itibarıyla de polisin görevini yerine getirirken karşılaştığı yetkisizlikten doğan pasif görünümlü zorluklar bir nebze olsun ortadan kaldırıldı.

Polise tanınan silah kullanma yetkisi ile güvenlik güçlerinin (başta polis olmak üzere) pasif görünümü ortadan kaldırılmış olmakla beraber, silah kullanma yetkisi tamamen güvenlik güçlerinin inisiyatifine bırakılmamıştır. Bu yetkinin kullanılmasında görev ve yetki alanını düzenleyen kanunlar zaman içerisinde değişiklikler yapılarak günümüze kadar düzenlene gelmiştir¹⁹⁰.

Silah kullanma yetkisi görev ve yetkiden kaynaklanır. Görev ve yetki kavramları farklı hukuki kavramlar olup görev; pozitif normlardan doğan bir yükümlülüğü, yetki ise bundan farklı olarak bir konuda yine pozitif normlara uygun olarak kamusal bir gücü kullanmayı içermektedir. Dolayısıyla bir kamu hizmetinin yürütülmesine katılan her görevli kişi aynı zamanda ve mutlaka o hizmet için kamusal bir takım yetkileri de kullanabilen kişi anlamına gelmez. Görev ve yetki kuralları kamu düzenine ilişkin olup tarafların iradeleriyle değiştirilemez¹⁹¹. Bu nedenle, polisin silah kullanma yetkisini açıklamadan önce silah kavramı, polise silah kullanma yetkisi veren hukuki düzenlemeler ve polisin hangi hallerde silah kullanabileceğinin ele alınması yerinde olacaktır.

2. Silah Kavramı

İnsan var olduğundan bu yana beslenerek yaşamını sürdürmek ve kendisinden güçlü hem cinslerinden korunabilmek ihtiyacını duymuş; bu zorlama ile saldırı ve savunma için, kendi gücünden başka araçlar kullanmıştır¹⁹².

¹⁹⁰ ŞAHİN, s.35–39.

¹⁹¹ DURMUŞ, Tezcan/ ERDEM, Ruhan Mustafa/ SANCAKDAR, Oğuz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara, 2004, s.116–117.

¹⁹² TUTKUN, s.22.

Suçla mücadele eden polis, Emniyet Teşkilatı Kanununun 4. maddesinde belirtildiği üzere; silahlı icra ve inzibat kuvvetidir. Bu nedendir ki polisin, yurt içinde silahlı bir güç, bir kuruluş ve silah taşımaya yetkili bir kurum olduğu kanunla belirlenmiştir¹⁹³. Bunun sonucu olarak polis; gerektiğinde kendisini koruyabilmek veya suçlularla mücadele etmek amacı ile karşılaştığı olaylarda silah kullanabilir¹⁹⁴. Silah kullanma yetkisi bir anlamda bir önceki bölümde ayrıntılı olarak ele almış olduğumuz zor kullanma yetkisinin en son ve en şiddetli derecesi sayılabilir. Zira zor kullanma kavramından anlayacağımız, önemli olmayan güç kullanımınıdır¹⁹⁵.

Polisin silah kullanma yetkisinin sınırları vardır. Silah en son araç olarak ve düzeni bozan kişiyi saldıramaz veya kaçamaz hale getirmek amacıyla kullanılabilir. Bu nedenle, diğer zorlama tedbirleri, kolluğun kendisine verilen görevleri yerine getirmesinde yetersiz kalmışsa ve en son çare olarak silah kullanmanın zorunlu olduğu açıkça anlaşılmişsa, ayrıca eşyaya karşı zor kullanılması ile de amaca ulaşamamış ise, polis kişilere karşı silah kullanabilir.

Kişilere karşı silah kullanılması, sadece bu kişilerin saldırıda bulunmasını veya kaçmasını önlemek amacıyla kabul edilebilir. Kesine yakın bir ihtimalle ölüme neden olabilecek bir atış yapılabilmesi için, silah kullanmanın halen mevcut bir hayati tehlikenin ortadan kaldırılmasının veya vücut bütünlüğüne yönelik ağır bir tehlikenin önlenmesinin tek aracı olması şarttır. Silah kullanma yetkisinin sınırlarına ilerde ayrıntılı olarak değinilecektir¹⁹⁶.

TCK'nin 6. maddesinin f fıkrası hükmüne göre; **silah** deyiminden;

1. Ateşli silahlar,
2. Patlayıcı maddeler,
3. Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet,

¹⁹³ ÖZDEMİR. Adnan/ YAVUZ, Mehmet/ CANDEMİR, Ersin/ GÖKTEPE, Ferhat: Silah & Atış, Ankara, 2003, s.33.

¹⁹⁴ SÖNMEZ s.378.

¹⁹⁵ DONAY, İçel: Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım, İstanbul, 1993, s.7

¹⁹⁶ POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, s.320.

4. Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler,

5. Yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler anlaşılmaktadır.

Silah genel anlamı ile “uzaktan veya yakından, canlıları öldürebilen, yaralayan, etkisiz bırakan, canlı organizmaları parçalayan, yok eden araç ve aletlerin tümü” olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁷.

Ateşli silah ise; “mermi adı verilen özel, şekil, ağırlık, büyüklük ve vasıftaki cisimleri, barut gazı basıncı ile uzak mesafelere atan aletler” olarak tanımlanmaktadır. Silahları ateşli ve ateşsiz silahlar olarak ikiye ayılabılırız:

— **Ateşsiz silahlar;**

- a) Delici silahlar. (Şiş, Sivri Uçlu Bıçaklar vb.)
- b) Kesici silahlar. (Bıçak, Keserin veya Baltanın keskin yüzü vb.)
- c) Ezici silahlar. (Gürz, Topuz, Çekiç vb.)

— **Ateşli silahlar;**

- a) Ağır ateşli silahlar. (Top, Havan vb.)
- b) Hafif ateşli silahlar. (Uzun Namlulu, Kısa Namlulu Tüfekler. Tabancalar ve Av Tüfekleri)¹⁹⁸.

Silah tabiri, sadece tabanca veya tüfek olarak anlaşılmamalıdır. Silah tabirinin içerisinde daha öncede belirttiğimiz gibi; ateşli silahlar, patlayıcı maddeler, her türlü kesici, delici veya bereleyici aletler, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler ve boğucu, kör edici gazlar girmektedir.

¹⁹⁷ HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMLARI KAYNAK DERS KİTABI, s.435.

¹⁹⁸ TUTKUN, s.22–24.

Buna göre polis, silah kullanması gerektiğinde bu mahiyetteki herhangi bir aleti kullanabilecektir. Ancak kullanılan silahın, Emniyet Genel Müdürlüğünce dağıtımı yapılan ve böylelikle kullanılmasına izin verildiği anlaşılan aletlerden olması şarttır. Tabanca, tüfek, göz yaşartıcı gaz vb. gibi¹⁹⁹.

3. Polisin Silah Kullanma Yetkisinin Sınırları

Emniyet ve asayişin sağlanmasında görevli olan polis, devletin silahlı bir icra ve inzibat kuvveti olması münasebeti ile silah kullanma gibi önemli bir yetkiye sahiptir. Kanunlar, polisin hangi hallerde silah kullanacağını saymıştır. Silah kullanılacak hal ve şartları bilmeyen polis, suç işlemiş olacaktır. Bütün polis amir ve memurlarının silah kullanma yetkisinin kanuni şart ve sınırını tam olarak bilmesi zorunludur.

Silahlı kullanacağı yerde bu yetkisini yerine getirmeyen polis, otoritesini zedeleyeceği ve mesul olacağı gibi, şartları tam olmadan silahını kullandığı takdirde de adli bir suç işlediğinden mahkûm olacaktır. Polisin genel zabıta olarak silah kullanma yetkisinin bulunması, görevinin niteliği icabı olarak zor kullanma yetkisinin en ağır derecesi ve tabii bir sonucudur. Aksi takdirde, belli nitelikteki görevleri yapma gücü olmaz. Polis silah kullanma yetkisini, her zaman rasgele ve istediği zaman kullanamayacaktır.

Yasalar hangi hallerde silah kullanılacağını sayarak, yetkinin sınırlarını belirlemiştir. Silah en son çare olarak ve düzeni bozan kişiyi kaçamaz ve saldıramaz hale getirmek amacıyla kullanılmalıdır. Polis kendisine verilen görevleri yerine getirirken, diğer zorlama tedbirleri yetersiz kalmış ve silah kullanılma zorunluluğu ortaya çıktığı takdirde, en son çare olarak silah kullanacaktır. Bu itibarla polis nerede, ne zaman, hangi şartlarda, ne şekilde silahını kullanacağını çok iyi bilmek durumundadır²⁰⁰.

¹⁹⁹ ÖZDEMİR/ YAVUZ/ CANDEMİR/ GÖKTEPE, s.33.

²⁰⁰ ÖZDEMİR/ YAVUZ/ CANDEMİR/ GÖKTEPE, s.33; ÖZTÜRK/ ERDEM, s.149; DÖNMEZER, s.106.

Genel olarak polisimize hangi hallerde silah kullanma yetkisi verildiğini ve ne gibi sınırlamalar getirildiğini görmek için kanunlarımızı kısaca inceleyelim.

Yaşama hakkı ile ilgili olarak AİHS'nin 2. maddesi ve Anayasamız 17. maddesini daha önce incelemiştik. Bu bağlamda AİHS'nin 2. maddesinde yer alan ifadeleri kapsadığı görülen Anayasamızda “zorunluluk ve orantılık” kısaca “ölçülülük” koşulu ile yasanın ilgili maddelerinde belirtilen koşullarda polise silah kullanma yetkisi verdiği görülmektedir²⁰¹.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesine göre;

“a) Nefsini müdafaa etmek;

b) Başkasının ırz ve canına vuku bulan ve başka suretle men'i mümkün olmayan bir taarruzu savmak için;

c) Ağır cezayı müstehzim bir suçtan maznun olarak yakalanıp nezaret altında bulunan veya her hangi bir suçtan mahkûm ve mevkuf olup ta tutulması veya nakil ve sevki polise emir ve tevdi olunan şahısların kaçmaları veya bu maksatla polise taarruzları halinde yapılacak ihtarlar itaat edilmemiş ve kaçmağa ve taarruza mani olmak için başka çare bulunmamışsa;

d) Muhafazasına memur olduğu mevki veya elindeki silaha yahut kendisine verilmiş veya teslim edilmiş olan karakol hane ile şahıslara karşı vuku bulacak taarruzu başka suretle defa imkân olmamışsa;

e) Ağır cezayı müstehzim ve meşhut cürüm halinde bulunan suçlarda suçlunun saklı olduğu yerin arandığı sırada o yerden şüpheli bir şahıs çıkararak kaçtığı ve dur emrine kulak asmadığı görülerek başka suretle ele geçirilmesine imkân bulunmamışsa;

f) Ağır hapsi müstehzim bir suçtan dolayı maznun veya mahkûm olup ta zabıtaca aranmakta olan bir şahsın yakalanmasına teşebbüs edildiği sırada kaçır ve dur emrine de kulak asmayarak başka türlü ele geçirilmesi kabil olmazsa;

g) Vazife esnasında polise tecavüze veya karşı koymağa elverişli aletlerin ve silahların teslimi emredildiği halde emrin derhal yerine getirilmeyerek karşı gelinmesi veya teslim edilmiş silah ve aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılmışsa;

²⁰¹ DURMUŞ/ ERDEM/ SANCAKDAR, s.118.

h) Polisin vazifesini yapmasına yalnız veya toplu olarak fiili mukavemette bulunmuş veya taarruzla mümanaat edilmişse;

1) Devlet nüfuz ve icraatına silahlı olarak karşı gelinmişse;" polis, belirtilen hallerin ortaya çıkması durumunda silah kullanmaya yetkili sayılmıştır PVSK 16. maddede öngörülen silah kullanma yetkisi halinde, görevin ifası söz konusudur. Burada kanun hükmünü yerine getirme mevcuttur²⁰².

Ancak Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununda 14 Haziran 2007 gün ve 5681 sayılı değişikle 16. madde yeniden düzenlenmiş ve burada polisin; "zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullana bileceği belirtilmiştir.

Ayrıca bu madde hükmüne göre Polisin;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, silah kullanmaya yetkili olduğu belirtilmiştir.

AMBFÖDK'nin 1. maddesine göre de;

a) 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinde yazılı hallerde,

b) (a) bendindeki yetkiler saklı kalmak üzere, idam veya ağır hapis cezasını gerektiren suçlardan bir veya birkaçını işlemekten sanık veya hükümlü olup da haklarında tevkif veya yakalama müzekkeresi çıkarılan ve silahlı dolaşarak emniyet ve asayiş tek başına veya toplu olarak fiilen tehdit ve ihlal ettikleri anlaşılmalardan, teslim olmaları için İçişleri Bakanlığınca tespit edilen tarihte başlamak üzere 10 günden az ve 30 günden çok olmamak şartıyla verilecek mühlet ile ad, san ve eylemleri de belirtilerek

²⁰² DEMİRBAŞ, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Ankara, 2006, s.260; ÖZGENÇ, "Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler", s.270.

sanık veya hükümlünün dolaştığı bölgelerde mutad vasıtalarla ve uygun görülen yayın organlarıyla radyo ve televizyonla da ilan edilenlerin belirtilen süre sonuna kadar adli makamlara, zabıtaya veya herhangi bir resmi mercie teslim olmamaları hallerinde.” polis, diğer kanun ve tüzüklerde yazılı yetkileri saklı kalmak üzere, yukarıda yazılı hallerde de silah kullanmaya yetkili sayılmıştır.

Aynı kanunun 2. maddesinde de; “birinci maddenin (b) bendinde sayılan hallerde:

a) Sanık veya hükümlünün teslim olması için yapılan (Teslim ol) ihtarından sonra,

b) Polis veya jandarmaya karşı silah kullanmaya fiilen teşebbüs etmeleri halinde ise ihtara lüzum olmaksızın, silah kullanılır. Müsademe sırasında; sanık veya hükümlüye müsademe veya kaçmada yardımcı olanlar haklarında da birinci fıkra hükmü uygulanır.” hükmü ile polise silah kullanma yetkisi verilmiştir.

SYK’ye göre, sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde şüpheli görülen kişiler, dur ikazına uymayıp kaçarsa. Sıkıyönetim komutanlığı emirlere uymaz ve güvenlik kuvvetlerine silahlı saldırıda bulunursa, silah kullanılır hükmü mevcuttur.

Yine TMK’nın 20. maddesinde; “kamu görevlileri, görevlerinden ayrılmış olsalar dahi terör suçluları tarafından kendilerine veya eş ve çocuklarının canına vuku bulan bir taarruzu savmak için silah kullanmaya yetkilidirler.” hükmünü görmekteyiz.

KMTDK’da ise; “gümrük kapıları dışında yurda girip çıkması yasak olan yerlerden geçilmesi ile kaçakçılık olaylarında, kaçakçılık sırasında dur emrine uymayan ulaşım araçlarına (deniz yolları hariç), dur emrine uyulmaz ise, başka türlü de durdurulması mümkün olmazsa, silah kullanılır.” hükmü mevcuttur. Belirtmiş olduğumuz kanunlara benzer yaklaşık iki yüzden fazla kanun polise zor kullanma veya silah kullanma yetkisi vermektedir.

OHK’nın 23. maddesinde de; “olağanüstü hal ilanından sonra kolluk kuvvetleri ile kendilerine görev verilen özel kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetler mensupları,

görevlerini yerine getirirken kanunlarda silah kullanmayı icap ettiren hal ve şartlardan herhangi birinin tahakkuku halinde, silah kullanma yetkisini haizdirler. Olağanüstü halin, bu Kanunun 3 üncü maddesinin (b) bendi gereğince ilan edilmesi halinde, silah kullanma yetkisini sahip bulunan güvenlik kuvvetlerinin teslim ol emrine itaat edilmemesi veya silahla mukabeleye yeltenilmesi veya güvenlik kuvvetlerinin meşru müdafaa durumuna düşmeleri halinde görevli güvenlik kuvvetleri mensupları doğruca ve duraksamadan hedefe ateş edebilirler.

Yukarıda belirtilen görevlilerin devlet otoritesini, can ve mal güvenliğini korumak için silah kullanmalarına ilişkin olarak bölge valisi ve il valisinin bu maddeye göre verdiği emirler, uygun araçlarla ilan edilir” hükmü ile silah kullanma yetkisi verilmektedir.

4. Polisin Silah Kullanmasının Genel Şartları ve Bu Hususta Dikkat Edilmesi Gereken Konular

Polisin silah kullanma yetkisinin sınırlarının çizilmiş olduğu kanun maddelerinde de öngörüldüğü üzere; polis, bir kişinin vücudu veya hayatı bakımından halen mevcut bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için silah kullanabilir. Böyle bir tehlike, polisin silahlı bir şüpheliye rastlaması halinde gerçekleşir. Bu nedenle, polis silah veya patlayıcı madde kullanarak veya taşınarak işlenen, işlenmekte veya işlenmek üzere olan bir suçun önlenmesi amacıyla silah kullanabileceği gibi, polis tarafından yakalanan veya kimliğinin tespit edilmesi istendiği sırada rastlanan kişinin cürüm işlemiş bulunduğu hakkında kuvvetli bir şüphe sebebinin mevcut olduğunu gösteren olaylar varsa ve bu somut, belirli olaylar o kişinin üzerinde silah ve patlayıcı maddeler taşıdığını gösteriyorsa; mahkemece verilmiş bir karar varsa ve bu kararın veya tutuklama kararının yerine getirilmesi istendiğinde, o kişinin silah veya patlayıcı madde taşıdığını kabul etmeyi haklı gösteren olaylar ortaya çıkarsa polis silah kullanabilmelidir.

Silah kullanma, kamu düzen ve güvenliğinin bozulmamasının ve bozulan düzenin tekrar düzeltilmesi için polisin zor kullanarak yapacağı fakat esasları önceden belirtilmiş tamamıyla hukuku bir müdahaledir. Polisin hangi hallerde silah kullanacağı

maddeler halinde en açık biçimde Polis Vazife Ve Salahiyet Kanununda belirtilmiştir. Silah Kullanma, son çare (ultimo ratio) olup, öncelikli olarak kişiye en az zarar verecek olan kişiyi etkisiz kılma yöntemlerine başvurulmalıdır²⁰³.

Silah, önce, kaçan şüpheli, sanık veya mahkûmu korkutup, yakalanmasını sağlamak için kullanılabilir. Böyle bir durumda (mesela havaya ateş etmek gibi) silah kullanılmasının kişinin hayatı ve vücut bütünlüğü üzerinde doğrudan herhangi bir olumsuz etkisi yoktur. Bu hususta kanunda bir düzenleme yapılmasa dahi, güvenlik görevlilerinin kaçan, şüpheli, sanık veya mahkûmu yakalayabilmek için bu şekilde silah kullanmasının görevlerinin tabii sonucu olduğu yargısına varmak mümkündür.

Silah, kaçan şüpheli, sanık veya mahkûmun vücut bütünlüğü üzerinde yakalanmasını kolaylaştıracak derecede tesir icrasını sağlamak için de kullanılabilir. Yani, kaçan şüpheli, sanık veya mahkûmun yakalanmasını temin amacıyla, mesela silahla ayağından yaralanabilir²⁰⁴.

Zira Yargıtay, şüphelileri yakalamak kastıyla kendilerine silah kullanma yetkisi verilmiş kolluk görevlilerinin, silah kullanmaktan başka çare kalmadığı hallerde, suçlunun öldürülmesinden ziyade yaralanarak yakalanmasına dikkat etmeleri gerektiğine dikkat çekmektedir²⁰⁵.

Mevzuatımızda güvenlik görevlilerine verilen silah kullanma yetkisinin, kaçan şüpheli, sanık veya mahkûmun vücut bütünlüğü üzerine yakalanmasını kolaylaştıracak derecede tesir icra edecek mahiyette olduğunu söyleyebiliriz²⁰⁶.

²⁰³ ÖZTÜRK, Bahri/ ERDEM, Ruhan Mustafa: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Baskı, Ankara, 2006, s.149.

²⁰⁴ ÖZGENÇ, İzzet: Terörle Mücadele Kanunu, Ankara, 2006, s.109.

²⁰⁵ YCGK, 23.03.1999, 47. (HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuku, 5. Baskı, 2007, s.162–163; DÖNMEZER, s.106.)

²⁰⁶ ÖZGENÇ, “Terörle Mücadele Kanunu”, s.109.

Polisin silah kullanırken uyması gereken genel şartları;

- 1- Taarruz ve tecavüzü başka bir şekilde defetmeye imkân olmamış ise,
- 2- Silah kullanılması gereken failin başka bir şekilde ele geçirilmesine imkân bulunmamış ise,
- 3- Taarruzla karşı gelinmiş ise,
- 4- Silahlı olarak karşı gelinmiş ise, olarak tanımlamak mümkündür²⁰⁷.

Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğü 17. maddesinde; “Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesi mucibince polis için silah kullanmak salahiyetinin kabul edildiği hallerde silah kullanılması silah kullanmaktan başka bir çare bulunmadığı hallere münhasırdır. Bu takdirde mümkün olduğu kadar suçlunun öldürülmekten ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi ve kalabalık yerlerde silah kullanmaktan imkân nispetinde sakınılması icap eder.” hükmü bulunmaktadır. Buna göre polisin:

1. Silah kullanmadan başka çaresi olmamalıdır. Yani polis önce her imkânı kullanacak ve sonunda havaya ateş ederek şahsın mukavemetini ve maneviyatını kırarak sonuca ulaşmayla çalışılacaktır. Ancak bazı durumlarda buna imkân olmayabilir. Örneğin, karşısına silahla çıkan ve ateş eden veya namluyu polise çevirerek ateşe hazır olan şahsı, polisin beklemesi beklenemez. Ortada polisin kendisine siper edeceği yerde yoksa olayda nefsi müdafaa ve taarruz hali mevcuttur²⁰⁸.

Nefsi müdafaa; bir kimsenin kendisine, başkasına ya da mallarına yönelik haksız bir fiil ya da saldırıyı önlemek ve uzaklaştırmak maksadıyla yapmak zorunda kaldığı tepkidir. Öldürülme tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir kimsenin kendisini savunmak için karşısındakini bu nedenle yaralama veya öldürmesini örnek olarak verebiliriz.

Meşru müdafaa veya nefsi müdafaa durumunda bazı şartların gerçekleşmiş olmasına bakılır. Polisin kendisini ya da başkaları için meşru müdafaa hak ve yetkilerini kullanırken sorumlu duruma düşmemesi için aşağıdaki hususlara dikkat etmesi gerekmektedir.

²⁰⁷ YAŞAR, s.344.

²⁰⁸ ESEN, s.164–165.

a) Saldırı haksız olmalıdır. Yani yapılan hareketin hukukta belirtilen sınırlar dışında suç kapsamına girmesi dolayısı ile hukuka uygun olmaması gerekir. Hukuka uygunluk nedenleri genellikle hukuk tarafından tanınan bir yetkiye dayanır.

b) Saldırı bir hakka yönelik olmalıdır. TCK'nın 25. maddesinde belirtildiği üzere; gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı söz konusu olmalıdır.

c) Meşru müdafaa hakkı veya yasanın tanıdığı meşru müdafaa yetkisi saldırı anında kullanılmalıdır. Yani meşru müdafaa suçüstü halinde kullanılması gerekmektedir.

d) Saldırımı önlemek için, suç olan fiili uygulamaktan başka çare olmamalıdır. (öldürmek, yaralamak gibi). Meydana gelmekte olan olayı daha basit bir şekilde def etme imkânı bulunmamalıdır.

e) Ölçü olmalıdır. Yapılan saldırı ile kullanılan müdahalenin birbirini önleyecek biçimde olması gerekmektedir²⁰⁹.

2. Polis silah kullanırken “mümkün olduğu kadar” suçlunun öldürülmesinden ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edecektir. Silah kullanmaktan amaç, adam öldürmek olmayıp, temel esas görevin yerine getirilmesidir. Bu nedenle de, mümkün olduğunca kişinin yaralayıcı yerlerine doğru ateş edilmelidir²¹⁰.

3. Kalabalık yerlerde silah kullanmaktan mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Polisin toplu halde bulunan insanlar üzerinde silah kullanması, orada olan ve suçsuz olan kişiler içinde tehlike doğuracağı unutulmamalıdır. Bu nedenle topluluk içinde silah kullanılması prensip olarak kabul edilmemelidir²¹¹.

4. Polisin gençler ve çocuklar ile ilgili özellikle 14 yaşından küçükler üzerinde silah kullanması prensip olarak kabul edilmemelidir.

²⁰⁹ YAŞAR, s.349-352.

²¹⁰ ÖZTÜRK/ERDEM, s.149; DÖNMEZER, s.106.

²¹¹ YENİSEY, s.73.

5. Polise karşı silah kullanılması ve yellenilmesi halinde doğrudan ve duraksamadan silah kullanılmalıdır.

6. Toplu kuvvet olarak karşı koyulan olaylarda polis kanunlardaki silah kullanma yetkileri saklı kalmak üzere, toplu kuvvetin başındaki amirin emri olmadıkça kendiliğinden silah kullanmamaya özen gösterilmelidir.

Günümüzde, polis görevini yerine getirirken bazı mihraklar kasıtlı olarak sert hareketlerle polisi tahrik etmektedir. Böyle durumlarda sabırlı, temkinli, dikkatli olunması ve oyuna gelinmemesi gerekir. Bu sebeple, hangi hallerde olursa olsun mümkün olduğunca silah kullanmamaya özen gösterilmelidir. Ancak, şartlar gerçekleştiğinde de, silah kullanmaktan çekinmemelidir.

O halde, mevzuat hükümlerimiz ve ilgili içtihatlar çerçevesinde özetlemek gerekirse, güvenlik güçleri tarafından silah kullanımı açısından şu koşullar ortaya konabilir.

— Silah kullanılması, ancak kamu düzeninin sağlanmasına ilişkin konularda mümkün olabilir.

— Silah kullanılması, önlenmek istenen tehlikenin ağırlığı ile orantılı olmalıdır. Silah kullanılan durumlarda dahi, kişiye en az zarar verecek şekilde davranılmalı ve yaşam hakkının korunmasına özen gösterilmelidir. Bu açıdan, mümkün olduğu kadar failin öldürülmesinden ziyade yakalanmasına, kalabalık yerlerde silah kullanmaktan kaçınmaya dikkat edilmelidir.

— Orantılılık ilkesinin bir uzantısı da kademeliliktir. Yani, basit beden kuvveti, bazı yardımcı araçlar suretiyle kuvvet kullanma ve ateşli silah kullanma arasında bazı aşamalar vardır. Bunlardan, olayın gerektirdiği en hafif araç kullanılmalı ve bu kafi gelmezse, kural olarak bir üst aşamaya geçilmelidir.

— Silah kullanma son çare olup diğer hiçbir önlem sonuç vermemiş ise buna başvurulmalıdır.

— Silah kullanılacağı ihtar edilmelidir. Silah kullanma ile güdülen asgari amaç sağlandığında, kullanımına derhal son verilmelidir²¹².

²¹² DURMUŞ/ ERDEM/ SANCAKTAR/ ÖNOK, s.86-87.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, polisin silah kullanma yetkisi sadece sınırlanmakla kalmamış, kanuni usullere uyulmaktan ayrı olarak, esas yönünden de sanıkların veya hükümlülerin, aktif veya pasif direnişte bulunanların hayatlarına karşı bu yetkinin nasıl kullanılacağına dikkat çekilmiştir²¹³.

5. Polisin Silah Kullanma Yetkisini Kullanabileceği Haller

Polis şu hallerde silah kullanabilir: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 16. madde açısından;

— Polisin nefisini müdafaa etmek, başkalarının ırz ve canına vuku bulan ve başka suretle meni mümkün olmayan bir taarruzu savmak için polisin silah kullanması.

Polis, diğer kanunlarla kendisine tanınan silah kullanma yetkileri saklı kalmak üzere, Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinin a ve b bentlerinde belirtildiği üzere; nefisini savunmak için veya başkasının ırz ve canına yönelen ve başka bir şekilde önlenmesi mümkün olmayan saldırıları savmak için silah kullanmaya yetkilidir. Meşru müdafaa hali daha sonra ayrıntılı incelenecektir.

— Yetkili merciinin emriyle polisin silah kullanılması.

Polis, diğer kanunlarla kendisine tanınan silah kullanma yetkileri saklı kalmak üzere, Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinin c bendinde belirtildiği üzere; ağır cezayı müstelzim bir suçtan maznun olarak yakalanıp nezaret altında bulunan veya her hangi bir suçtan mahkûm ve mevkuf olup ta tutulması veya nakil ve sevki polise emir ve tevdi olunan şahısların kaçmaları veya bu maksatla polise taarruzları halinde yapılacak ihtarlar itaat edilmemiş ve kaçmağa ve taarruza mani olmak için başka çare bulunmamış ise silah kullanabilecektir.

Burada polisçe dikkat edilecek hususlar şunlardır.

1. Silah kullanmak durumunda kalınan kişinin işlediği suç ağır cezalı bir suç olacaktır. Hangi suçların ağır cezayı gerektirdiği TCK 45, 46, 47, 48, 49. maddelerde belirtilmiştir.

²¹³ ESEN, s.164–165.

2. Sanığın yakalanmış ve nezaret altına alınmış olmalıdır. Nezaret altına almadan sanığın henüz herhangi bir adli karar yokken polis tarafından muhafaza altına alınmasıdır.

3. Sanık muhafaza altında iken “kaçmaya” teşebbüs edecek ve bu amaçla polise saldıracaktır. Örneğin, sanığın bulunduğu yerden cama yönelerek kaçmak istemesi ve bu esnada polise saldırması.

4. Polisçe yapılan İHTAR’a uyulmaması gerekir. İhtarlar sesle bağırma türünde olabileceği gibi düdük, havaya ateş etme vb. materyallerle de yapılabilir. Yapılan bütün ihtarlar rağmen sanık kaçmaya devam ederse polis silah kullanabilecektir.

Tutuklu veya hükümlü olup ta tutulması veya nakli veya sevki için polise emir ve tevdi olunan şahısların kaçmaları veya bu amaçla polise taarruzları halinde, kaçmaya veya taarruza mani olmak için başka çare bulunamamış ise, yapılacak ihtar binaen polis silah kullanabilecektir. Bunun için;

- a) Kişi herhangi bir suçtan tutuklu veya hükümlü olacaktır.
- b) Şahısla ilgili olarak polise emir verilmiş olmalıdır.
- c) Şahısların kaçmaları veya bu amaçla polise taarruzları bulunmalıdır.
- d) Polisçe gerekli ikaz yapılmış olmalıdır.
- e) Silah kullanmaktan başka çare kalmamış olmalıdır.

TCK’nın “kanunun hükmü ve amirin emri”, başlıklı 24. maddesine göre, kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez. Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilmez²¹⁴. Bu nedenle yetkili merciinin emrine dayanarak, suç oluşturma dışında, amirin emri üzerine usulüne uygun olarak silah kullanan polis memuru sorumlu tutulamaz. Yetkili merciinin emri suç teşkil ederse örneğin, kendisine yetki verilmeyen karakol amirinin şüpheli olmayan bir kimseye karşı

²¹⁴ SOYASLAN, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.369.

ateş etme emrini vermesi halinde bunu yerine getiren polis memuru yaptığı eylemden dolayı sorumlu olur²¹⁵.

— Muhafazasına memur olduğu mevki veya elindeki silaha yahut kendisine verilmiş veya teslim edilmiş olan karakol ile şahıslara karşı vuku bulacak taarruzu başka suretle defa imkân olunmaması halinde polisin silah kullanması.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununu 16. madde d fıkrası gereği silah kullanabilmesi için aşağıdaki şartların oluşması gerekmektedir.

1. Görevlendirme olmalıdır.

2. Saldırı, korumakla görevli olduğu bu yerler ile karakollara ve korumakla görevlendirildiği şahıslara veya elindeki silahlara karşı olacaktır. Karakollar, muhafaza altına alınan sanık veya hatalı davranışlarından dolayı bizzat polis görevlilerine karşı halkın saldırısına uğrayabilir. Bu durumda da polis başka çare yoksa saldırıyı önlemek amacıyla silah kullanabilecektir. Polisin üzerindeki, elindeki veya karakoldaki silahları almak içinde saldırı yapılmış olabilir. Bu halde de başka çare yoksa polis silah kullanacaktır.

3. Saldırıyı önlemek için başka çare olmayacaktır. Burada, saldırının amaca ulaşacak nitelikte ve şiddette olup olmadığına dikkat edilmelidir. Örneğin uzaktan taş atılması şeklinde yapılan ve binaya girilmesi amacı gütmeyen saldırılara karşı koyulmamalıdır. Korumakla görevli olunan yere saldırı öldürücü, yanıcı, tahrip edici gibi özelliklere sahip vasıtalarla veya silaha yapılmakta ise, silah kullanılacaktır.

— Ağır cezayı müstelzim ve meşhut cürüm halinde bulunan suçlarda suçlunun saklı olduğu yerin arandığı sırada o yerden şüpheli bir şahıs çıkararak kaçtığı ve dur emrine kulak asmadığı görülerek başka suretle ele geçirilmesine imkân bulunmaması halinde polisin silah kullanması.

Bu hale göre polisin silah kullanabilmesi için aşağıda belirtilen şartların bir arada bulunması gerekir.

²¹⁵ ÖZBEK, Veli Özer/ BACAŞIZ, Pınar/ DOĞAN, Koray: Ceza Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, Ankara, 2006, s.148–153; SOYASLAN, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.371.

1. Ağır cezayı gerektiren ve suçüstü hükümlerine tabi bir suç işlenmiş olmalıdır. Yani suçun işlenmekte olması gerekmektedir. Suçun işlenmesinin hemen ardından polisin zarar gören şahıs veya fiili gören şahıslar tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suçta suçüstü hükümlerine göre incelenir. Suçu işleyip bitirmiş fakat henüz olay yerinden ayrılmamış bulunan şüphelinin yakalanması da suçüstü halidir.

2. Ağır cezayı gerektiren henüz işlenmiş suç failinin saklandığı yer polis tarafından aranmakta olmalıdır. Arama konusuna birinci bölümde değinilmiştir.

3. Polisçe aranan yerden, arama sırasında bir kimse çıkarak kaçabilir. Burada polis çok dikkatli olmalıdır. Zira kaçan şahıs aranan şahıslardan olmayabilir. Bu nedenle aramaya katılan görevliler arana şahıs veya şüphelinin eşkâlini tam olarak bilmelidir. 20–25 yaşlarında bir şüpheli aranıyor ve arama sırasında olay yerinden 50–60 yaşlarında bir şahıs kaçarken polis tarafından vuruluyorsa burada polisin sorumluluğu ortaya çıkar. Fakat sanığa eşkâli uyan ve yapılan ikazlara rağmen durmayan şahsa karşı silah kullanılmışsa burada polisin sorumluluğundan söz edilemez.

4. Kaçan kişiye “DUR” ihtarı yapılacak ve kişi buna uymamış olacaktır.

5. Ele geçirmek için silah kullanmaktan başka çare olmayacaktır.

Burada önemli olan bir diğer husus ise; şayet, kaçan şahsın kimliği biliniyorsa, bu şahsın daha sonradan yakalaması yapıla bileceğinden silah kesinlikle kullanılmayacaktır

— Ağır hapsi müstehzim bir suçtan dolayı maznun veya mahkûm olup ta zabitaca aranmakta olan bir şahsın yakalanmasına teşebbüs edildiği sırada kaçır ve dur emrine de kulak asmayarak başka türlü ele geçirilmesi kabil olmaz ise polisin silah kullanması.

Polisin aranan bir şahsın kaçması durumunda silah kullanabilmesi için;

1. Kaçan kişi, ağır hapsi gerektiren bir suçtan hükümlü veya sanık olacaktır.

2. Kaçan kişi şüpheli değil, bizzat aranan kişinin kendisi olacaktır.

3. Aranan kişi ağır hapsi gerektiren suçtan sanık veya hükümlü olacak ve polis bu şahsın aranmasıyla görevlendirilmiş olacaktır. Mahkeme kararına dayanılarak hükümlüyü yakalamayı Cumhuriyet Savcısının emretmiş olması, sanık şahıs hakkında yakalama emri ve tevkif müzekkeresi gönderilmiş olmalıdır.

4. Sanık veya hükümlü yakalanmasına çalışıldığı sırada kaçmalıdır.

5. Başka şekilde yakalanması mümkün olmamalıdır.

— Vazife esnasında polise tecavüze veya karşı koymağa elverişli aletlerin ve silahların teslimi emredildiği halde emrin derhal yerine getirilmeyerek karşı gelinmesi veya teslim edilmiş silah ve aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılmasında polisin silah kullanması.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanununu 16. maddesinin g bendi hükmünü iki şekilde incelemek mümkündür

1. Görev esnasında polise tecavüz veya karşı koymaya elverişli silahların ve aletlerin teslimi emredildiği halde, emrin yerine getirilmeyerek karşı gelinmesi durumunda polisin silah kullanması.

Bu durumda;

a) Polis görevli olduğu sırada tecavüz veya karşı konulmalıdır. Polisin görevli sayıldığı hususlar Emniyet Teşkilatı Kanunu 62. madde ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanununu ek 4.maddede belirtilmiştir. Buna göre, polis, görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve suç delillerini tespit, muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkilidir.

b) Kişide; polise karşı koymaya ve saldırmaya elverişli alet ve silahlar olacaktır. 6136 sayılı ASBDAHK yasaklanmış olan ateşli ve ateşsiz silahları, polise karşı kullanabilecek alet ve silahlar olarak sayabiliriz. Bu kanun kapsamı dışında olan ancak,

polise saldırmaya veya karşı koymaya elverişli olan diğer ateşli silah (Molotof kokteyli, yanıcı maddeler, tırpan, orak gibi) ve aletler bu kapsam içinde mütalaa edilir.

c) Polise karşı koymaya ve saldırmaya elverişli silahların teslimi polis tarafından emredilecek ve bu emre uyulmayacaktır. Burada aranılan şey saldırganların saldırmak amacıyla ellerinde alet ve silahları olmalarıdır. Polis, bu silahları teslim etmelerini istediğinde amaç, alet ve silahların polise getirilip teslim edilmesi değil, kullanılmayacak hale getirilmesidir. Örneğin kişinin elinden yere bırakılması gibi. Polisin vereceği emir karşı tarafça mutlaka duyulmalıdır. Verilen emir kısa, kesin ve anlaşılır biçimde olmalıdır. Verilen emir'in işaretle verilmesi faydalıdır. Zira karşı taraftaki şahıs sağır, dilsiz veya yabancı uyruklu olabilir. Verilen emir karşı tarafça hemen yerine getirilmelidir. Şayet şahıs elinden silahı veya aleti bırakmıyor ve doğrudan doğruya polise doğrultuyorsa silah kullanılmalıdır.

2. Vazife sırasında polise saldırı ve karşı koymaya elverişli alet ve silahların teslim edilmesinden sonra tekrar zorla alınması halinde;

a) Daha öncede belirtildiği gibi polis vazife başında olmalıdır.

b) Polise teslim edilen ve zorla geri alınmaya çalışılan alet ve silah, saldırı ve tecavüze elverişli olmalıdır. Polis kendisine teslim edilen silahın mermilerinin boşalttıktan sonra, zorla geri alınmaya çalışılan tabanca saldırıya ve karşı koymaya elverişli alet sayılmaz.

c) Zorla geri alınmaya kalkışılmalı ve çalışılmalıdır.

— Polisin vazifesini yapmasına yalnız veya toplu olarak fiili mukavemette bulunmuş veya taarruzla mümanaat edilmiş ise polisin silah kullanması.

Bu hükme göre;

1. Polis, bir görevi yapmakla yükümlü olmalıdır. Örneğin bir aramada bulunulması, haciz işlemine refakat edilmesi gibi.

2. Yalnız veya toplu olarak polise fiili mukavemette bulunmuş veya saldırıyla engelleme olmalıdır.

Polis görevini yaptığı sırada yalnız ve toplu olarak direniş göstermiş veya engellenmiş ise, aktif veya pasif, direniş söz konusu olur. Bu durumda polis başka çare kalmadığında direnişi kırmak amacıyla silah kullanacaktır. Zira görevin yapılması esastır.

Örneğin bir yurdu aramaya giden polisi yurda sokmamak için kapının önüne öğrencileri yığmak, yere yatırıp engellemek pasif direniştir. Keza bu kişiler güçle hücum ederlerse bu da aktif direniştir. Bu durumda başka çare kalmamış ise, (örneğin polis iterek içeri giremiyorsa) aranan şart gerçekleşmiştir.

— Devlet nüfuz ve icraatına silahlı olarak karşı gelinmiş ise polisin silah kullanması.

Devletin otoritesinin koymuş olduğu kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet emirlerine herkesin uyması zorunludur. Devlet otoritesinin zayıfladığı zamanlarda genel güvenlik ve asayiş bozulur. Anayasanın güvencesi altında olan özgürlüklerden fiilen bahsedilemez. Haklı olan değil, güçlü olan haklı duruma gelir. Bu nedendir ki devlet otoritesi kesinlikle zaafa uğratılamaz. Devlet nüfuz ve icraatına karşı gelinmesi halinde ve hele bu silahlı saldırı ve direniş şeklinde ise, silah kullanmak suretiyle karar uygulanır²¹⁶.

Yukarıda açıklamış olduğumuz polisin silah kullanabileceği halleri içeren Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 16. maddesi daha öncede belirttiğimiz üzere 5681 sayılı kanunla değişikliğe uğramış ve bu değişiklikte polisin hangi hallerde silah kullanabileceği yukarıda açıklamış olduğumuz haller kapsamında bu madde hükmünde; “polis;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

²¹⁶ YAŞAR, s.350–363.

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Yüksek yoğunlukta kuvvet kullanımı ile ilgili olarak, 1985 Nisanında Adana’da yaşanmış bir olayı örnek verilebiliriz: Bunalım geçiren (E), ekmek bıçağı ile (B) adında bir şahsı ağır şekilde yaraladıktan sonra, sokakta rastgele önüne gelene saldırmaya başlamıştır. Polis memuru (A)’nın duruma müdahale etmesi üzerine (E) saldırısını ona yöneltmiş ve Polis (A)’yı kovalamaya başlamıştır. Tesadüfen olay yerine gelen diğer polis memuru (M) de olaya müdahale etmek isteyince (E) saldırısını her iki polis memuruna yöneltmiştir. Polis memurları önce kaçmış, saldırganı silahını teslim etmesi konusunda ikaz etmiş, havaya ateş etmişler, fakat şuursuz halde bulunan (E) teslim olmamıştır. Polis memurlarının ifadesine göre (M) önce saldırganın ayaklarına ateş etmiş ve sonrada geri geri çekilirken otonun yanından sıkışıp kaçacak yer kalmayınca da saldırgan kendisine bıçak ile tam vuracağı sırada, göğüs bölgesine iki el daha ateş etmiştir. Saldırgan aldığı bu yaraların tesiri ile ölmüştür. Ancak, 1 Mayıs 1985 tarihli ve “Gaziantep’li Ahmet” imzalı ihbar mektubundaki ifadeye göre, olayın son kısmı şu şekilde cereyan etmiştir. İkinci polis memuru (M) ilk atışı “adamın omzuna sıkmış”, adam düşmemiş bu sefer ayağına sıkmış ve adam yere düşmüştür. Bunun üzerine polis memuru, yüzlerce kişinin önünde, adam yere düştükten sonra yanına gelip rast gele ateş açmaya başlamıştır (Adana 2. ASLCM: 1985/92: Yayınlanmamıştır).

Olayı incelediğimizde, olayda polisin silah kullanma yetkisinin mevcut bulunduğu kabul edilmelidir. Gerçekten Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 16. madde de; “vazife esnasında polise tecavüz ve karşı koymaya elverişli aletlerin teslim edilmesi emredildiği halde, karşı gelinmesi halinde ve polisin nefisini müdafaa etmesi gerektiğinde, silah kullanma yetkisi vardır.” hükmü bulunmaktadır. Bu durum kanunun emrini icra niteliğinde bir hukuka uygunluk sebebidir.

Ancak, kabule göre tartışılması gereken husus bu yetkinin sınırlarının aşılmış olup olmadığıdır. Yetki sınırın aşılp aşılmadığı üçüncü bölümde ayrıntılı olarak anlatılacaktır²¹⁷.

²¹⁷ YENİSEY, s.69–70.

III. BÖLÜM

POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNİ AŞMASINDAN KAYNAKLANAN SORUMLULUK HALLERİ VE YARGILANMA USULÜ

I- POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNİ AŞMASINDAN KAYNAKLANAN SORUMLULUK HALLERİ

1.Genel Olarak

Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlileri, mevzuatın kendilerine görevlerini ifa edebilmeleri için zorunlu hallerde zor kullanma yetkisi tanıdığı kimselerdir²¹⁸.

Polisin zor ya da silah kullanma yetkisi, görevin yerine getirilmesi biçimindeki hukuka uygunluk nedeni ile ilgilidir. Hukuka uygunluk nedenleri genellikle hukuk tarafından tanınan bir yetkiye dayanır. Hukukun tanıdığı bir yetkinin ve yüklediği bir görevin varlığı, hukuk düzeninin kendisiyle çelişkiye düşmezliği ilkesi nedeniyle, suçun öğelerinden hukuka aykırılığı ve dolayısıyla suçu ortadan kaldırmaktadır. Çünkü bir yandan belirli biçimde davranma görevini yükleyen, diğer yandan bu görevi yerine getireni, cezalandıran bir hukuk düzeni düşünülemez²¹⁹. Zira zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlilerinin yapmış oldukları eylemler, hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı durumunda, başlangıcından itibaren suç oluşturmaz. Hukukun karşılığında yaptırım uygulamadığı bir davranış haline gelir. Çalışmamın başında hangi hallerde polisin zor ve silah kullanabileceği ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Polis yetkilerinin kullanılması kişi hak ve özgürlüklerine önemli ölçüde müdahaleyi gerektiren yetkiler olduğundan, bu yetkiler yasalarda teker teker sayılmış ve

²¹⁸ ARTUK, Emin Mehmet/ GÖKCEN, Ahmet/ YENİDÜNYA, Caner: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2006, s.744; ÜZÜLMEZ, s.206.

²¹⁹ EREM, Faruk/ DANIŞMAN, Ahmet/ ARTUK, Mehmet Emin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 1997, s.552.

sınırları belirtilerek kullanılma usul ve şartları açıklanmıştır. Yetkilerin kullanılma esas ve usulleri ile şartları yasalarla ayrı ayrı belirtilmiş olmasına rağmen, bazen görevlilerin bilerek veya bilmeyerek bu yetkilerini mevzuatta uygun biçimde kullanmadığı ve bu nedenle de çeşitli adli ve idari cezalara çarptırıldıkları görülmektedir.

Kuvvet kullanma yetkisine sahip olan memurlar bu yetkilerini kullanırken kanun ve nizamların tayin ettikleri sınırlar haricinde hareket eder veya bir kimseye darp, cebir veya kötü muamelede bulunurlarsa bu hareket ve eylemlerinden dolayı sorumlu tutulurlar. Bu sorumluluk halinden doğan suçun failleri devletin kuvvet kullanma yetkisi vermiş olduğu memurlardır. Hangi memurun bu kuvvet kullanma yetkili olduğu kanunlarda gösterilmiştir. Bunlar arasında polis amir ve memurları, jandarma, bekçi, köy koruyucuları, köy bekçileri, kır bekçisi, belediye zabıta memurları, orman bakım memurları, icra ve iflas memurları sayılabilir²²⁰.

Yetkilerin mevzuata aykırı biçimde kullanılmasına muhatap olan kişiler, memurlar hakkında yasal yollara başvurarak haklarında adli ve idari işlem yapılmasını isteyebilirler. Polisin istenmeyen bu durumlara muhatap olmaması için, hizmetin yapılmasında daha dikkatli davranmaları, yetkilerini ve bu yetkilerinin sınırlarını iyi bilmeleri gerekmektedir²²¹. Buna karşılık, kanuna uygun görevini yapan kamu görevlisine ve dolayısıyla polis memuruna bu görevlerini engellemeye yönelik cebir ve tehdit eylemleri, TCK'nın 265.maddesindeki görevi yaptırmamak için direnme suçunu oluşturabilecektir.

Kamu görevlilerinin işlemiş olduğu suçları iki gruba ayırabiliriz.

— Memuriyet Görevinden Doğan Suçlar:

Suçun memuriyet nedeniyle, memuriyet görevi ve işlemlerinin yapılması dolayısıyla işlenen suçlardır. Suçun işlendiği yer ve zaman önemli değildir. Suçun memuriyet görevinden doğmuş sayılabilmesi için, memuriyet işleriyle alakalı olması

²²⁰ GÖZÜBÜYÜK, Pulat Abdullah: Türk Ceza Kanunu Açıklaması, İstanbul, 4. Baskı, s.253; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA, s.744; ÜZÜLMEZ, s.206.

²²¹ YAŞAR, s.170–171.

gerekir. Bunun için memurun görevini yasa ve diğer ilgili mevzuata göre yerine getirmeyerek, yasalarda suç olduğu belirtilen belli fiilleri işlemiş olması yeterlidir.

— **Görev Esnasında İşlenen Suçlar:**

Bu tür suçlar, memuriyet görevinden doğan suçlardan farklı olarak, herhangi bir kimse tarafından işlenebilecek suçlardır. Ancak, memur tarafından görev sırasında işlenmiş olmaları MDKGYHK'nin uygulanmasını gerektirir. Bu tür suçların oluşabilmesi için memurun görevli olması yeterlidir²²².

Görev doğrudan yasadan kaynaklanabileceği gibi, amirin emrini icra şeklinde de olabilir. Diğer bir ifadeyle, kamu görevlisinin kişiler üzerinde kuvvet kullanması görevi sırasında ve görevinin gereği olduğunda, ancak sınır aşılmışsa cezalandırılır²²³. Zira polis, kanunun tanıdığı olduğu sınırlar çerçevesi dışında zor ve silah kullanma yetkisini kullanırsa, o zaman cezai, idari ve hukuki sorumluluğundan bahsedilebilecektir²²⁴.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise, polisin izinli iken zor kullanma yetkisini kullanması halinde konunun nasıl değerlendirileceğidir. Bu konuda Yargıtay, izinli bulunduğu sırada suç işleyen polis memuru hakkında 765 sayılı TCK'nin 245. maddesi ile ceza tayinini kanuna aykırı saymıştır. Bu bakımdan görevini yapmadığı sırada kişi ve kişilere kötü muamele yapan zor kullanmaya yetkili polis, sınırın aşılıp aşılmadığına bakılmaksızın cezalandırılır. Aynı şekilde görevle ilgisi olmamasına rağmen kişiler üzerinde kuvvet kullanılması halinde de, failin zor kullanma yetkisinden bahsedilemeyeceğinden, eylem baştan itibaren hukuka aykırı olacak ve yaptırımı bağlanacaktır. Ancak burada şunu belirtmek gerekir, ifade edelim ki, Yargıtay 765 sayılı TCK'nin 245. maddesiyle ilgili bir kararında suça el koyan izinli kamu görevlisini, görevde saymıştır.(Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ek-4. Madde hükmü uyarınca)²²⁵.

²²² PINAR, İbrahim: Memur Suçlarında Soruşturma Yöntemi, Ankara, 1994, s.18-22.

²²³ ARTUK/GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s.742.

²²⁴ SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2005, s.531; ŞAFAK, s.194.

²²⁵ MERAN, s.126; ARTUK/GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s.745.

2. Hukuki Sorumluluk

Bilindiği gibi devlet bir tüzel kişi olması nedeniyle toplum yararına genel ihtiyaçları karşılayıp gidermek, ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmak ve anayasada öngörülen diğer ödevlerini mali kaynakların yeterliliği ve olanakları ölçüsünde yerine getirmek için yaptığı faaliyet ve hizmetleri birer gerçek kişi olan memurlar ve kamu görevlileri eliyle yürütür.

Nitekim Anayasamızın 128. maddesinde; “devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.” denilmektedir.

Devlet, iradesini gerçek kişi veya kişi grupları olan organları aracılığıyla kullanır. İşte kamu hizmetlerinin görülmesi sırasında memur ve kamu görevlilerinin üçüncü kişilere (ya da bazen devlete) zarar vermesi her zaman için söz konusu olabilir. Bu durumdan verilen zarardan idarenin mi, yoksa kamu görevlilerinin mi sorumlu tutulacaklardır.

Devlet Memurları Kanununun 13. maddesinde; “kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak, devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kâğıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.” hükmü bulunmaktadır.

Böylece idarenin kusursuz sorumluluğuna doğru bir adım atılmış, ancak sorun istikrarlı bir çözüme kavuşmamıştır. Bu konu ile ilgili uygulamada ve öğretide değişik görüşler bulunmaktadır. Son olarak Anayasamızın 129. maddesinde; “memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı

tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz. Silahlı Kuvvetler mensupları ile Hâkimler ve Savcılar hakkındaki hükümler saklıdır. Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.” hükmü düzenlenmiştir.

Memur hakkında kamu davası açılmayacağına kabulü için üç koşul gerekmektedir. Bu koşullar, memur ya da kamu görevlisi olmak, yasanın verdiği bir yetkinin kullanılması ve hizmetle birleşebilen kusurdur.

Hizmetle birleşebilen bir kusurun mevcudiyetinden söz edebilmek için kusurda kişisellikten bahsetmemek gerekir. Kişisel kusur; memurun kamu görevini yerine getirirken, tamamen kendisinin bir eksiklik veya hatasından kaynaklanan kusurdur²²⁶.

2557 Sayılı İYUK'nin 12. maddesinde de; “İlgililer haklarının ihlal eden bir işlem dolayısı ile Danıştay’a, İdare ve Vergi Mahkemeleri’ne doğrudan doğruya, tam yargı davası, iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi, ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine... tam yargı davası açabilirler.” denilmektedir.

Bu madde ile ilgililere, hukuka aykırı bir işlemin iptali (ortadan kaldırılması) ya da iptali için tam yargı davası açma hakkı tanınmıştır. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, herhangi bir nedenle polisiye yetkiler mevzuata uymayan bir biçimde kullanılmış ise, mağdur edildiğini iddia eden kişiler, Bölge İdare Mahkemesine başvurabilirler.

Örneğin, kapatılması gerekmeyen bir otelin kapatılması halinde, otelin ilgilisi bulunduğu yer İdare Mahkemesine kapatma işleminin iptali için dava açılabilir. Mahkemenin ilgilinin isteği üzerine kapatmanın, yetki, şekil, sebep, konu ve maksat

²²⁶ MALKOÇ, İsmail/ MALKOÇ, Aytaç: Memurlar ve Suçlar (Memurlar ve Kamu Görevlilerinin Hukuki Sorumlulukları), Ankara, 1988, s.579–630.

yönlerinden biriyle hukuka aykırı olduğu kanaatine varır ise, işlemin iptaline karar verir. Bu arada otel ilgilisi, kapatma işleminin belli bir süre devam etmesi nedeniyle maddi ve manevi tazminat davası da açmış ve bunu kanıtlamış ise, İdare Mahkemesi bu zararlar tutarının davacıya ödenmesine de karar verebilir. Bu karar üzerine kapatılan yer açılır ve ilgilinin zararları ödenir. Bu zarar ilgili bakanlıktan tazmin edilir. Ancak kapatmada kusur görevlilerin ise, bakanlık ödediği parayı rücu etmek suretiyle kusuru olan görevliden alır. Bu nedenle yetkililerin işlemlerine dikkat etmeleri gerekir.

Ancak, burada bir konuyu daha belirtmemiz gerekir. Tüm polisiye işlemlerin iptali için dava açmak mümkün değildir. Örneğin arama, yakalama, gözaltına alma, sorgulama, zorla getirme, kimlik sorma, silah kullanma gibi polisiye işlemler hakkında iptal davası açılması mümkün olamaz. Zira bu işlemler genellikle kısa zamanda tamamlanan kapatma gibi devam etmeyen işlemlerdir. Bu tür işlemler aleyhine dava açılrsa bile, işlemin devamı süresinde netice almak imkânsızdır. Ancak bu işlemler mevzuata aykırı yapılmış ise, bu işlemlerle ilgili olarak muhatap, tazminat davası açabilir ve hukuki yollara başvurabilir²²⁷.

3. Cezai Sorumluluk

Polisin zor kullanması, kanun hükmünü icra, amirin emri, meşru savunma ve zorunluluk halleriyle doğrudan doğruya ilgili bulunmaktadır. Zira yasa hükmünü yerine getirmek için yapılan eylemler cezalandırılmaz. Yasanın tanıdığı bir hak veya yetkinin kullanılması, geniş anlamda görevin yerine getirilmesi demek olduğundan, bu durum hakkın kullanılmasının kapsamındadır²²⁸.

Nitekim TCK'nin "kanunun hükmü ve amirin emri", başlıklı 24. maddesine göre, kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez. Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez²²⁹. Aksi takdirde yerine

²²⁷ YAŞAR, s.171-172.

²²⁸ CENTEL, Nur/ ZAFER, Hamide/ ÇAKMUT, Özlem: Türk Ceza Hukuka Giriş, 2006, s.294; DÖNMEZER, s.105; ÜZÜLMEZ, s.30.

²²⁹ DEMİRBAŞ, s.263; ÜZÜLMEZ, s.208.

getiren ile emri veren sorumlu olur. Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur²³⁰.

Yargıtay'a göre, yasadışı örgüte yataklık eden kişinin kaçıma kalkıştığı sırada öldürülmesi, uyarı atışına rağmen durmayan otoyol yapıları atışla ölüm meydana gelmesi, dövülen ve zorla silahı alınmak istenen polisin ateş etmesi kanunun hükmünü yerine getirme kapsamında değerlendirilmelidir²³¹.

Yine, zor kullanmaya yetkili polis memurunun, zorla getirme emrinin infazında gelmemekte direnen kimseyi kolundan tutarak zorla ilgili mercilere götürmeye çalışması, görevin yerine getirilmesinin gerektirdiği ölçüde olduğundan, meşru sayılır. Bu davranışı ile polis memuru, görevin yerine getirilmesinin gerektirdiği ölçüde zor kullanmış olur.

Meşru savunma ve zorunluluk hali ise TCK'nin 25. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. Ancak, Yargıtay mütecevizin yaralanma sonucu yere yıkılması veya hareketsiz kalmasından veya etkisiz hale getirilmesinden sonra failin eylemine devam ederek mütecevizi daha ağır şekilde yaralaması veya öldürmesi halinde meşru müdafaa sınırının aşıldığını kabul etmektedir²³².

²³⁰ MERAN, s.126.

²³¹ CENTEL/ ZAFER/ ÇAKMUT, s.294.

²³² SOYASLAN, "Ceza Hukuku Genel Hükümler", s.385.

Zaruret sınırının aşılması konusunda, failin o anda içinde bulunduğu ruh halini, adil bir tarzda göz önünde tutmak gerekir. Başka bir deyişle hâkimin, failin zaruret sınırını aşma derecesini doğru olarak takdir edebilmesi için, kendisini saldırıya uğrayan ve o anda ruh hali değişmesi icap eden failin yerine koyması gerekir. Zaruret sınırını aşma derecesi ve cezadan yapılacak indirme nispeti, böyle bir inceleme ile tayin ve takdir olunmalıdır.

Hukuk, esasen meşru savunma ve zorunluluk hali düzenlemesi ile haksızlığı yenmek, adaletsizliği, saldırıları yasaklamak amacını güder. Hukuku korumak, haksızlığı yenmek için savaşı kimsenin hareketini ise hiçbir hukuk düzeni hukuka aykırı olarak kabul edemez, bu nedendir ki, savunmanın meşruluğu hukukun kendi görev kavramından doğmaktadır. Hukuk düzeni halkın saldırıya uğramasına izin vermez. Savunmada bulunmak her canlının ve bu arada insanın kendisini ve başkalarını korumak tepkisinin bir sonucudur. Bu tepki aynı zamanda toplumun yararına da uygundur²³³.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan sebepler haricinde, ceza yasalarında, memurların görevleri sırasında veya görevleriyle ilgili olarak suç işleyebilecekleri düşünüldüğünden bu suçların neler olduğu ve cezaları da belirtilmiştir. Polis de devlet memuru olduğuna göre, ceza yasalarımızda belirtilen suçları işlemeleri halinde cezai takibata uğramaları doğaldır²³⁴.

Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması ise, TCK'nın 256. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır²³⁵.

Bir meydana hukuka uygun olmayan, örneğin gece yarısı gösteri yürüyüşü yapmak isteyen kişilerin, dağılmaları hususunda çağrıda bulunan emniyet görevlilerinin bu çağrısına rağmen, grup dağılmaz ise, emniyet güçleri grubu dağıtmak için kuvvet

²³³ HAKERİ, s.162-163.

²³⁴ YAŞAR, s.173.

²³⁵ SOYASLAN, "Ceza Hukuku Özel Hükümler"s.531-532; DÖNMEZER, s.107; ÜZÜLMEZ, s.205.

kullanabilirler. Burada polisçe kullanılan kuvvetin, hukuka aykırı olarak gösteri yürüyüşünü yapan grubun dağılmasını sağlamaya yetecek kadar olması gerekmektedir. Ancak burada gösteri yürüyüşü yapan kişilerin dağılmakta direnmenin ötesinde, polise karşı bir saldırıda bulunmaları söz konusu değil ise polisin bu kişilere karşı vücutlarının yaralanmasıyla sonuçlanacak şekilde silah kullanması halinde, polisin artık burada hukuka uygun bir davranışından söz edilemez. Bu durumda, zor kullanma yetkisine sahip polisin, TCK'nin kasten yaralama suçuna ilişkin hükümlerine göre cezalandırılması gerekir. Ancak burada polisin kasten hareket etmesi gerekir. Aksi takdirde, sorunun hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmasına ilişkin hükümler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir²³⁶.

Görevini yerine getirirken almış olduğu kimseyi tokatlayan, saçlarından tutup çeken, gözlerini bağlayan, ağzını kapayan polis memurunun yapmış olduğu eylem kendisine tanınan yetkinin dışına çıktığından hukuka uygunluk sebeplerinden sayılmaz ve bu madde kapsamında değerlendirilir²³⁷.

Burada TCK'nin 94. maddesini de incelemek gerekmektedir. TCK 94. maddesi, kişiye, insan onuruyla bağdaşmayan şekilde bedensel veya ruhsal yönden acı çektirilmesini işkence olarak tanımış ise de, madde gerekçesinde bu eylemlerin, ani olarak değil, sistematik ve belli bir süreç içerisinde işlenmesinin, işkence suçunu oluşturacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, polis tarafından ani olarak yapılan fakat devamlılık arz etmeyen, fiziksel veya bedensel eylemler nedeniyle kişiye hissettirilen acı, ızdırap veren, dövmek, yaralamak ve benzeri şekildeki hareketlerin TCK'nın 256. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gereklidir²³⁸.

Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçunun **faili**; yalnız memur olabilir. Suçun **mağduru**; zor kullanmaya yetkili kamu görevlisi tarafından görevin gerektirdiği ölçünün dışında zor kullanılan kişidir. **Suçun konusu**; kendisine karşı zor

²³⁶ YALVAÇ, s.240.

²³⁷ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s.742-743.

²³⁸ MERAN, s.127.

kullanılan kişinin vücududur²³⁹. Bu suçun **maddi unsuru** ise; zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanmasıdır. Suçun **manevi unsuru** olarak da; genel kasıttan söz edebiliriz. Yani zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması sırasında, yaptığı hareketin kanunsuz ve keyfi olduğunu bilmeli ve bunu istemelidir²⁴⁰.

Burada şunu da ifade etmek gerekir; polis, kanunların kendisine tanıdığı sınırlar çerçevesinde görevini ifa ederken kendisinin sebep olmadığı neticelerden sorumlu tutulamaz. Zira kanuni sınırlar çerçevesinde zor kullanılan bir olayda öngörülme neticeler ortaya çıkabilir. Örneğin, yasadışı gösteri yapan bir göstericiyi ölçülü şekilde zor kullanarak yakalayan bir polis memuru, göstericinin kalp hastalığı dolayısıyla ölümünden sorumlu tutulamaz²⁴¹.

Eğer zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisi, görevi esnasında ve görevinin gereklerine uygun olarak güç kullanmış, ancak bu gücü kullanırken gerekli dikkat ve özeni göstermemiş ve bunun sonucunda kişiler yaralanmışsa hukuka uygunluk sebebinde sınırın aşılmış olduğu kabul edilir ve fail taksirle adam yaralamadan sorumlu tutulur. Burada failin kastı yoktur. Mesela taşkınlık yapan göstericilerin dağıtılmasının ötesinde ölçüsüz bir şekilde kuvvet kullanılarak insanların yaralanması, zorla karakola götürülmek istenen sanığın direnmesi halinde ellerine kelepçe takılması veya kanuna aykırı gösteri yapan göstericileri dağıtmak için havaya ateş açan polis memurunun, evinin balkonunda bakmakta olan birisini vurmasında kasıt yoktur. Örnek olaylarda olduğu gibi, direnci kırmak için gerçekleştirilen hafif yaralamalar hukuka uygun, ancak aynı amaçla istemeden gerçekleştirilen ölçüsüz güç kullanımı sonucu yaralanmalar halinde, hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın taksirle aşılması söz konusudur²⁴².

²³⁹ MERAN, s.125.

²⁴⁰ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s.735–745.

²⁴¹ GÜLŞEN, Recep: Ceza Hukukunda Sorumluluğu Kaldıran Nedenlerden Kaza, Mücbir Sebep, Cebir ve Tehdit, Ankara, 2007, s.99.

²⁴² SOYASLAN, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.385; DÖNMEZER, s.107.

Polis, kendisine tanınan sınırları aşarak zor kullanması durumunda, ortaya çıkan neticelerden TCK'nin 256. maddesine göre sorumlu olacağını belirtmiştik. Bu madde hükmünde, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması durumunda, ilgili görevlinin kasten yaralamaya ilişkin hükümlerden çerçevesinde durumunun değerlendirileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler başlıklı 86. maddede; “kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kasten yaralama suçunun, silahla, işlenmesi halinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.” denilmektedir.

Bu doğrultuda, suça ilişkin eylemin etkisinin basit bir tıbbi yardımla giderilebilecek ölçüde hafif olması durumunda, TCK'nin 256. maddesi göndermesiyle aynı kanunun 86/2. maddesi uyarınca ceza belirlenmeli, ancak kamu görevinin gerektirdiği nüfusun kötüye kullanılması suretiyle suçun işlenmesi söz konusu olduğundan 86/3. fıkrada öngörülen şekilde cezanın artırılması yoluna gidilmelidir. 86/2. madde uyarınca ceza verilmesi mağdurun şikâyetine bağlı olsa da, 86/3. fıkra uygulamasında şikâyet kovuşturma şartı olarak aranmadığından, suç, doğrudan Cumhuriyet Savcılığınca soruşturulur ve kovuşturulur.

Göreve ilişkin sınırın aşılması sonucu bir kimsenin ölmüş olması da mümkündür. Bu durumda, eylemin kasten işlendiği saptanır ise, TCK'nin 81. maddesi uyarınca hüküm kurulabileceği gibi, yaralama kastiyle hareket edildiği ancak kastedilmeyen ölüm sonucunun meydana geldiğinin saptanması durumunda TCK'nin 256. maddesinin göndermesiyle 87. maddenin 4. fıkrası uyarınca ceza yoluna gidilecektir²⁴³.

Görevi kötüye kullanma başlıklı 257. maddede (765 sayılı eski TCK 230 ve 240. maddeler) ise, görevi kötüye kullanan kamu görevlisi ile ilgili olarak;

(1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden

²⁴³ MERAN, s.127.

olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Görevi kötüye kullanma suçunun oluşabilmesi için bir takım unsurların bulunması gerekir.

(a) Zor Kullanmaya Yetkili Memur Olma: Kanun maddesinden anlaşılacağı üzere görevi kötüye kullanma suçunun faili kamu görevlileridir. Yasada, her hangi bir memurun yerine, görev gereklerini yapmakta aykırı eylem yapan memurların suçun faili olabileceği belirtilmiştir. Suçun Faili devletin zorlama gücünü kullanmaya yetkili memurlardır. Bunlar yasalarla ve Yargıtay kararları ile belirlenmiştir. Devletin zorlama gücünü kullanmaya yetkili memurları; “Polis, Jandarma, Orman Koruma memurları, Çiftçi malları koruma bekçileri, Belediye Zabıta Memurları, Gece bekçileri, Köy koruyucuları, Geçici köy koruyucuları, Ceza evi infaz koruma memurları, İcra ve infaz memurları, Amme alacağını tahsile yetkili memurlar, Özel güvenlik görevlileri.” olarak sayabiliriz.

(b) Suçun memuriyet görevi yerine getirilirken işlenmiş olması gerekir.

Suçu işlemiş olan görevlinin suçu işlediği esnada görevi başında bulunuyor olması ve bu suçu memuriyet görevlerinin gereklerini yerine getirirken işlemiş olması gerekmektedir²⁴⁴.

Yargıtay’a göre, zor kullanmaya yetkili olan sanıkların, trafik denetimi yapmak amacıyla durdurdukları katılana” sen hangi devlete hizmet ediyorsun ulan oğlum”, gibi sözlerle sövüp tartaklamak ve itelemekten ibaret eylemlerinin, eski TCK 245. maddesine uyan kişilere kötü davranma suçunu oluşturduğu düşünülmeden, yazılı

²⁴⁴ Y.4.CD, , 18.03.1997, 1730/1999. (EVLİYAOĞLU, Erkal: Memurlarla İlgili Suçlar, Ankara, 2001, s.728–729.)

biçimde aynı yasanın 482/3 ve 251. maddeleri gereğince cezalandırılmalarına karar verilmesi, nispi harca hükmedilmemesi, yasaya aykırıdır²⁴⁵.”

Yukarıda belirtmiş olduğumuz konular ile ilgili olarak aşağıdaki olayları ve Yargıtay kararlarını örnek olarak verebiliriz.

— ... Maktulün, olay günü saat 16.00 sıralarında, Ç. İlçesi belediye hudutları içerisinde Y.E. isimli kişiye karşı gasp suçunu işlediği ve olay yerinden kaçtığı; olayın polise bildirilmesi üzerine sanık olan polis memurlarının olay yerine gittikleri, maktulü kaçtığı yönde takip ettikleri, gasp yapılan yere 100 metre uzaklıkta yakaladıkları, üzerini aramak istedikleri; maktulün, üzerini aratmadığı, polislere ve onlara yardımcı çalışan kişilere namlu uzunluğu 18 cm. olan bıçakla saldırdığı, kaçmaya başladığı, havaya yapılan uyarı atışlarına karşın görevlileri ölümle tehdit etmeyi ve kaçmayı sürdürdüğü, G.K. isimli kişinin evinin bahçesindeki ardiyeye girip saklandığı, bıçağını at ve teslim ol uyarılarına rağmen uyarılara uymadığı, saklandığı yerden çıkıp bıçakla sanık R. ve L.nin ikişer kez, sanıklar R.Y. ve H.nin birer kez ateş ettikleri, 6 el ateş edildiği halde maktulde biri batında ve öldürücü olan, diğeri sağ dizin 10 cm. kadar üst kısmında ve öldürücü olmayan iki yara bulunduğu, batına isabet eden kurşunun kimin silahından çıktığının saptanamadığı, dar bir alanda meydana gelen olay sırasında, maktulün yakınında bulunan sanıklarca, hedef alınarak, özellikle hayati bölgeler hedef alınarak ateş edilmiş olması halinde, maktulde, özellikle hayati bölgelerde ikiden çok yaranın bulunması gerektiği, oysa böyle bir durumun olmadığı, sanıkların Polis Vazife Salahiyet Kanununun verdiği yetkiler kapsamında ve 765 sayılı TCK'nin 49/1–2. maddelerinde belirtilen koşullarda silah kullandıkları dosyadan anlaşıldığı halde, 765 sayılı TCK'nin 49/1–2. maddesi (5237 sayılı TCK'nin 25. maddesi) gereğince, ceza verilmesine yer olmadığına ve beraat kararı yerine, 765 sayılı TCK'nin 448, 50. maddeleriyle hüküm kurulması...” yasaya aykırıdır²⁴⁶.

²⁴⁵ ÇINAR, Ali Rıza: Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi ve Diğer Yetkilerle İlgili Yargıtay Kararları, (Yayımlanmış Makale, www.giresun.pol.tr/yargkar.htm), 2005.

²⁴⁶ Y.1.CD, 24.05.2003, 2002/4461, 2003/1148. (GÜZEL, s.187–196.)

— Olay günü firari Ekberi yakalamak üzere devriye çıkan polis memurları sanık M. ve arkadaşları, firari E.ye rastladıklarında durmasını ihtar etmişler. E. koşarak uzaklaşmıştır. Polis memurları görevden döndükleri sırada E.nin eniştesi maktul R. Elindeki kürekle onlara saldırarak ilk rastladığı polis memuru Y.yi başından hayati tehlike arz eder şekilde yaralayarak yere yıktıktan sonra sanık polis memuru M.ye de kürekle saldırmış, başı ve omzundan yaralayıp saldırısına devam ettiği sırada, elindeki otomatik silahla atış etmiş ve silahtan çıkan kurşunlar maktulü çeşitli yerlerinden yaralayıp öldürmüştür.

Yerel mahkeme olayda meşru savunma koşullarının oluştuğunu kabul etmekle, beraber, zaruretin tayin ettiği hududun tecavüz edildiği görüşüyle sanık hakkında eski TCK'nin 50. maddesini uygulamıştır.

Olayda, maktule elinde kürekle ilk saldırıyı sanığın arkadaşına yaparak başından hayati tehlike geçirir şekilde ve derecede yaralamış, müteakiben saldırısını sanığa da yöneltince, sanık, görevi icabı kendisine verilen ve atışa hazır halde bulunan silahını ateşlemek sureti ile maktulü çeşitli yerlerinden yaralayarak ölümüne sebep olmuştur. Bu durum sanığın o andaki içinde bulunduğu ruh hali, kendisini yasal savunma zorunluluğunda bırakmış ve zaruretin sınırı da aşılmamıştır²⁴⁷.”

— Hırsızlık suçundan aranan maktul T.nin yakalanması bakımından komiser muavini M.nin komutasındaki bekçi İ. ve polis memurları f. ve M.den oluşan ekip, adı geçen maktulü yakalamak üzere, Güroymak Bucağına gittikleri, Güroymağa gelir gelmez cadde üzerinde rastladıkları maktul Tahsin'in “dur” ihtarına rağmen kaçması ile bekçi İ. ve polis memuru f.nin kovaladıkları ve yakalanmasını kolaylaştırmak için yapmış oldukları ihtar atışlarına rağmen maktulün bu ilk aşamada kaçmayı başardığı, ... ihtar atışlarını duyan jandarma erleri R., S., E. Ve C.nin V.nin komutasında olay yerine gelmek üzere hareket ettikleri, arama sürerken polis memuru M.nin maktulü yeniden görmesi üzerine, kaçan maktule iki el ateş ettiği, bu arada olay yerine gelen jandarma erleri sanıklar R., E., S. ve C.nin de ateş etmeleri sonucunda maktulün aldığı üç isabet sonucu öldüğü, ... anlaşılmaktadır. Komiser muavini M.den oluşan güvenlik ekibi,

²⁴⁷ YCGK, 7.06.1992, 118/267. (MALKOÇ/ MALKOÇ, s.328.)

hırsızlık suçundan sanık ve firari maktul T.'yi yakalamak üzere görevlendirilmişlerdir. Bu itibarla verilen emri yerine getirmekle yükümlüdürler. Yasaya yuğun olarak verilen bu emri yerine getirdikleri sırada kendi yetkileri sınır içinde, yasal şekillere yuğun olarak yapılan fiil ve hareketlerini meşru saymak gerekir.

Sanıkların takip sırasında “teslim ol” çağrısına uymayan ve ihtar atışlarına da aldırmayarak kaçan maktule karşı... ateş etmelerini yasal savunma şartları dahilinde mütalaa gerekir. Bu oluşa göre, sanıklar hakkında 765. sayılı TCK'nin 49/2. maddesi uyarınca ceza tayinine yer olmadığına kara verilmesi gerekir²⁴⁸.

— Zor kullanma yetkisi bulunan polis memurunun, görevi gereği müdahale ettiği kavgada müştekiye tokat atması, etrafa sui muamelede bulunmak suçunu oluşturur²⁴⁹.

— Olay gecesi saat 22 sıralarında... adlı şahsın... polis karakoluna telefon ederek... plaka sayılı... Marka otomobilin... benzin istasyonuna geldiği, bu arabada bulunan kişilerin silah çekerek (kendisine) hakaretlerde bulunduğunu ve... istikametine doğru kaçtıklarını ihbar etmesi; sanığın takibe geçilmesi emri olarak o istikameti gidip, ... aracı yakın mesafeden takibe başladığı; durması için, ... araca doğru bir el ateş ettiği, rasgele yapılan bu atışla her iki araçta hareket halinde oldukları için çıkan kurşunun tesadüfen takip edilen araçta bulunan a'ya isabet ederek ölümüne sebep olduğu... olayda; polis görevlisi olan sanığın silah kullanma şartlarını oluşması nedeniyle, fiilin TCK'nin 49/1. maddesi şartlarında değerlendirilmesi ve fiilin aşırılığa kaçmadığının kabulüne zorunluluk bulunduğu halde; yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi yasaya aykırıdır²⁵⁰.

— Çevik kuvvet polisi olarak görev yapan sanık... bir otunun hızla kendisine yaklaştığını gördüğünde... ellerini havaya kaldırarak yavaşlayıp durmasını temine çalıştığı; ancak oto sürücüsünün yavaşlamadığını ve hızını da artırarak üzerine geldiğini görünce, kendisini kenara atıp silahını ikaz niteliğinde olmak üzere havaya tevcih ile

²⁴⁸ ÖZGENÇ, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.273–274.

²⁴⁹ Y.4.CD, 15.10.1987, 642/8098. (EVLİYAOĞLU, s.738.)

²⁵⁰ Y.1.CD, 18.10.1993, 1551/1982. (ÖZGENÇ, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.276.)

birkaç defa ateşlediği; otonun ilerdeki polis barikatını da geçtiğini gördüğünde otonun tekerleklerine doğru atışlarını sürdürerek durdurabilmeyi amaçladığı, balistik incelemeye göre diğer polislerin 41, sanığın ise 13 el ateş etmesine rağmen maktul sürücünün durdurulabilmesinin mümkün olmadığı; sanıktan vaki atışlardan bir tanesinin otonun arka camından seyirle maktule isabet ederek ölümüne sebebiyet verdiği olayda;

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16. maddesinin F ve H fıkralarına uygun şekilde yetki hudutlarını aşmaz düzeyde silah kullandığı anlaşılan sanığın 12 el ateş etmesine ve bu atışlarını muhataba isabet ettirmeyen bir titizlikle yapmış olmasına rağmen, onun durdurulmasını temin edemediği ahvalde; tek bir mermi ile yaralanmasında aşırılıktan söz edilemeyeceği; 12 merminin ikaz mahiyetinde atılmasının da sanık lehine yorumlanmak yerine aleyhte değerlendirilerek zaruret sınırını aşmak mahiyetinde kabul edilmemesi gerektiği; bu ahvalde sanık polis memurunun gerek içinde buldukları teyakkuz hali ve gerekse maktulün ısrarlı kaçıyla yarattığı kuşku ortamında silahını kullanmasının, TCK'nin 49/1. maddesinde tanımını bulan “yasal görevi icra” niteliğini aşmadığı sabit iken; ... TCK'nin 50. maddesi mucibinde mahkûmiyet hükmü tesisi doğru değildir²⁵¹.

— Maktulenin de dâhil olduğu üç kız ve üç erkek arkadaştan oluşan grup, olay akşamı bir araya gelmişler, bir pastaneye giderek oturup eğlenmişlerdir. Pastaneden çıktıklarında N.İ.nin kullandığı, bir yakınına ait kartal marka otomobille şehir içinde dolaşmaya başlamışlardır. Maktule, şoförün yanındaki ön koltuğa, diğer arkadaşları da arka koltuğa oturmuşlardır. Saat 24.00 sıralarında evine bırakılmak istendiğinde maktule, oturduğu sokağı gösterememiş ve bir bekçiden adres sorulmuştur. Bekçinin, otomobildekileri yüzükçü sanması ve hırsızlık yapabileceklerinden kuşkulanıp telefonla merkeze bildirmesi üzerine durum, telsiz anonsu ile polis ekiplerine bildirilmiştir. Polis ekipleri, otomobili takibe başlamışlardır. Sürücü belgesi olmayan N.İ. korkarak polisten kaçmaya başlamış, önüne çıkan ekip otosundan da kurtulmuş ve şehir içinde kovalamaca başlamıştır. Otomobilin gidiş yönünde olan R. köprüsünde, sanığın da içinde bulunduğu polis ekibi tarafından önlem alınmış, otoyula köprünün çıkışı kapatılmıştır. Köprüye gelen N.İ. barikat kurulduğunu görünce köprü girişinde durmuş, geri geri gitmiş ve köprü, girişindeki yan yola sapmıştır. Bu sırada, köprüde bulunan

²⁵¹ Y.1.CD, 02.11.1993, 2053/2196. (ÖZGENÇ, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.276.)

sanık(polis memuru) ateş etmiş, önde oturan 1979 doğumlu olan maktule, sağ kulak girişinin buruna doğru 1cm. Uzağından giren kurşunun beyin içi harabiyeti ve kanamaya neden olması sonucu ölmüştür. Maktulenin öldüğünün anlaşılması üzerine, arabadakiler 400 metre kadar ileride aracı terk edip kaçmışlardır. Araçta bulunan N.D. ile H.D. ve H.G. girdikleri bir evde saklanırken ve N.İ. ile U.A. da bilahare yakalanmışlardır.”

Gece bekçisinin arabada bulunanlardan şüphelenip telefonla durumu karakola bildirmesi ve polis ekiplerince takip edilen otomobilin kaçması, dur ihtarına rağmen durmaması, yarım saat kadar süren bir kovalamacadan sonra köprü girişinde durup geri geri giderek soldaki yan yola girdiği, bu sırada köprü üzerinde bulunan sanığın kaçmakta olan aracı durdurmak ve şüphelileri ele geçirmek amacıyla Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16/E maddesinin verdiği yetkiye dayanarak silah kullandığı. Ancak, havaya, otomobilin lastiklerine ve alt kısımlarına doğru ateş etme imkânı varken, doğrudan doğruya arabada bulunanlara ateş ettiği, sağ ön kapı camının kırıldığı ve maktulenin başından aldığı yara sonucu öldüğü, bir merminin de çamurluğa isabet ettiği ve mermi yönünün mevcut beyanları doğruladığı saptanmıştır. Sanığın, kaçmakta olan şüphelileri yakalamak kastıyla silah kullanması yasa gereğidir.

Ancak Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 17. maddesi uyarınca silah kullanmaktan başka çare kalmamışsa, suçlunun öldürülmesinden ziyade yaralayarak yakalanmasına dikkat edilmelidir. Sanık tarafından bu hususa dikkat edilmeyerek otomobilde oturanların hayati bölgelerine isabet edecek şekilde ateş edilmiş, böylece yasal hükümlere uyulmamış olduğundan, zaruretin tayin ettiği sınır aşılmıştır. Öte yandan, açıklanan delillere, oluşa ve dosya kapsamına göre sanıkla öldürme kastı olmayıp, şoförü yaralayıp otoyolu durdurmak amacıyla ateş ettiği ve hedefte yanılma sonucu şoförün yanında oturan maktulenin ölümüne neden olduğundan 765 sayılı TCK'nin 52. maddesi delaletiyle 452, 50. maddelerinin uygulanması gerektiği sonucuna varıldığı, gerekçesiyle ve açıklanan nedenlerle;

Sanığın adam öldürme suçunu kastın aşılması suretiyle işlediğine, olayda görev nedeniyle yasal savunma koşullarının bulunduğu, suçun yasal savunma sınırlarının aşılması suretiyle işlendiğine karar vermiştir²⁵².

— Emniyette görevli gece bekçisi olan sanık... nin ölen polis memuru... ve polis memuru... ile birlikte, hırsızlık yapan M.yi yakalamak için peşine düştükleri; ... nin... ye “dur” ihtarında bulunup arkasından havaya silahı ile ateş ettiği; buna rağmen... nin kaçmaya devam edip oradaki bir evin çatısına çıktığı; arkadaşından... de çatıya tırmandığı, bu sırada çıkmaz sokak içerisinde beklemekte olan sanığın, duvardan çatıya tırmanan kişinin... olduğunu sanarak gece karanlığında bir el ateş ettiği, bu atış sonucu... nin başından yaralanarak öldüğü olayda; ... sanığın 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16/e maddesinin verdiği yetkiye dayanarak silah kullandığı, en iyi eğitilmiş bir atıcının bile gece karanlığında hareket halinde bir şahsı istediği bölgeden yaralayamayacağı da göz önünde tutulduğunda, sanığa TCK'nin 49/1. maddesinin uygulanmasında zorunluluk bulunduğu halde yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır²⁵³.

4. Disiplin Sorumluluğu

Disiplin yaptırımı gerektiren fiiller veya disiplin suçları denilince, kısmi sosyal düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınan fiiller anlaşılır. Buna karşılık ceza hukuku anlamında suçlar ise, genel sosyal düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış fiillerdir. Bazen ceza hukuku alanındaki bir suç, disiplin suçu olarak da kabul edilebilir. Örneğin, bir memurun iş takibi için gelen bir kişiyi dövmesi gibi. Disiplin suçları ve suçlar arasındaki ilişki bakımından, suçla ilgili olarak ceza mahkemesinin kararı, idari organ için bağlayıcı iken, idari organın verdiği karar, ceza mahkemesi için bağlayıcı değildir.

Memurların birlikte bulunmasının ve düzenli olarak çalışmasının sağlanabilmesi için uygulanan yaptırımlardan biri de disiplin cezalarıdır. Bir kurumda çalışan

²⁵² YCGK, 23.03.1999, 1999/1-13, 1999/475. (ÇINAR, 2005.)

²⁵³ Y.1.CD, 6.12.1989, 3495/3477, (ÖZGENÇ, “Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler”, s.276.)

memurların, kurumun düzenini bozucu davranışlarına karşı uygulanan yaptırımlara kısaca, disiplin cezası denilmektedir²⁵⁴.

Disiplin suçları ile suçları aşağıdaki noktalar bakımından birbirinden ayırt etmek mümkündür.

a) Fail bakımından: Suçları herkes işleyebilirken (genel sosyal düzen), disiplin suçlarını belirli bir gruba mensup kişiler (kısmi sosyal düzen) işleyebilir.

b) Kanunilik ilkesi bakımından: suçta kanunilik ilkesinin gereği olarak, suçlar kanunda açık olarak düzenlenip, genel ibarelere yer verilmez iken; disiplin cezasını gerektiren fiiller bakımından, “öğrencilik sıfatıyla bağdaşmayan hareket” gibi genel ibareler kullanılır.

c) Yaptırım uygulayacak organ bakımından; disiplin suçları idari nitelik taşıdığından yaptırımı uygulayacak organ da bu nitelikte olacaktır. Suçun bakından yaptırım bağımsız mahkemeler tarafından uygulanır.

d) Güvence usul bakımından: devlet, ceza verme yetkisini bağımsız mahkemeler eliyle kullanır. Disiplin suçları bakımından ise idari makamlarca bu yetki kullanılır.

e) Yaptırım bakımından: Suçun yaptırımı olan ceza korkutucu ve ağır iken; disiplin cezaları ise, uyarma, kınama, maaş kesimi gibi uyarıcı özellik taşır²⁵⁵.

Polis yetkilerini kullanırken ve görevlerine yerine getirirken disiplin kurallarına uymak zorundadır. Hangi eylemlerin disiplin suçu olduğu Emniyet Genel Müdürlüğü Disiplin Tüzüğünde belirtilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Disiplin Tüzüğünde gösterilen disiplin cezaları uyarma, kınama ile hafiften başlayan ve giderek memuriyetten ihraca kadar uzanan ve ağırlaşan türdendir. Bu cezalara neden olan polisin davranışları ve ceza türleri ise şunlardır:

— Görev sırasında veya dışında yasaklanan tutum ve davranışlarda bulunmak, görev dışı işlerle uğraşmak, haklı bir neden olmadan iş sahiplerini bekletmek, gereksiz işi uzatacak ve savurganlığa neden olacak biçimde görüş bildirmek veya sormak, yer,

²⁵⁴ GÖZÜBÜYÜK/ TAN, s.977.

²⁵⁵ DEMİRBAŞ, s.57-58.

yol ya da bir kişiyi soranlara cevap vermeyip baştan savmak, bildirimleri süresi içinde yerinde ulaştırmamak **kınama cezasını** gerektirir.

— Görevde kayıksızlık göstermek, savsaklamak veya geçerli neden olmaksızın zamanında bitirmemek, iş sahiplerine veya halka karşı onur kırıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak **aylık kesimi cezasını** gerektirir.

— Amirin izni olmaksızın iş sahiplerinin ya da polisle iş ilişkisi bulunabilecek kişilerin yemek ve eğlence çağrısına gitmek, iş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere hakaret etmek, doğrudan ya da aracı eliyle astlarından, iş sahiplerinden hediye ya da borç almak, borçlanıp ödememeyi alışkanlık haline getirmek **kısa süreli durdurma cezasını** gerektirir.

— İş sahiplerini ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenleri dövmek, kadın ve genç erkeklere söz atmak, sarkıntılık etmek, hizmet içinde resmi sıfatın gerektirdiği saygınlığı ve güven duygusunun sarsacak eylem ve davranışlarda bulunmak, sanık veya suçluların önlem almamak yüzünden kaçmasına neden olmak, yakalama görevini savsaklamak **uzun süreli durdurma cezası** gerektirir.

Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapmak veya emniyet mensupları arasında bu yolda ayırım yapıcı tutum ve davranışlarda bulunmak, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, irtikâp, rüşvet, zimmet... gibi bazı suçları işlemek veya buna yeltenmek yetkisini veya nüfusunu kendisine yada başkalarına çıkar sağlamak amacıyla veya kin veya dostluk nedeniyle yada başkalarına çıkar sağlamak amacıyla veya kin ve dostluk nedeniyle kötüye kullanmak, korunması ya da götürülmesiyle görevli olduğu sanık ya da suçlunun kaçmasına bilerek veya isteyerek imkan sağlamak, suç kanıtlarını yok etmek veya bilerek veya isteyerek yok olmasına neden olmak, saklamak ya da saklanmasına yardımcı olmak, kasıtlı olarak gerçek dışı rapor vermek, görevi sırasında yardım isteyen güvenlik görevlilerine yardım etmemek veya kaçınmak, bildiği veya gördüğü bir suçun izlenmesi ve suçluların yakalanması için gerekli girişimlerde bulunmamak, iş

sahiplerine ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere işkence yapmak **meslekten çıkarma cezası** gerektirir.” olarak sayabiliriz.

Disiplin cezası verme yetkisi kural olarak disiplin amirine veya atamaya yetkili amire verilmiştir²⁵⁶. Kuvvet kullanmada sınırın aşılması halinde, yapılacak disiplin soruşturması sonucunda, olayın oluş şekli, niteliği ve diğer unsurlar bir bütün halinde dikkate alınarak disiplin amirince veya disiplin kurullarınca ilgili personelin eylemi, yukarıda yer verilen hükümler kapsamında değerlendirmeye tabi tutulabilecektir²⁵⁷.

II- POLİSİN ZOR VE SİLAH KULLANMA YETKİSİNİ AŞMASINDAN KAYNAKLANAN SORUMLULUK HALLERİ AÇISINDAN YARGILANMA USULÜ

Zor ve Silah kullanma yetkisinde sınırlarının aşılması veya bu yetkinin kullanılmasından doğan sorumluluk hallerinde polis hakkında kimin işlem başlatacağı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ek-9. maddede belirtilmiştir.

Buna göre, bu kanun ve diğer kanun hükümlerine göre gerekli hallerde; önleyici, caydırıcı, düzenleyici ve koruyucu kolluk hizmetlerine dair görevlerin ifası sırasında silah kullanmak zorunda kalan polis hakkında, cezai sorumluluğun tespiti bakımından Memurun Muhakematı Hakkında Kanununa göre işlem yapılır. (2.12.1999 tarih ve 4483 sayılı MDKGYHK, Memurin Muhakematı Hakkında Kanununu yürürlükten kaldırmıştır.) Adliyeye ilişkin vazife ve işlerle ilgili bir hizmeti yerine getirirken silah kullanmak zorunda kalan polis hakkında, soruşturma bizzat Cumhuriyet Savcıları veya yardımcıları tarafından yapılır.

Sanık polis, hakkında dava açıldığı takdirde duruşmadan varestede tutulabilir. Olayın mahiyetine ve kusurun derecesine göre, İçişleri Bakanlığınca durumu uygun görülen polisin vekâlet verdiği avukatın ücreti, Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine konulacak ödenekten karşılanır. Avukat tutma ve ücret ödeme usul ve esasları yönetmelikte gösterilir.

²⁵⁶ GÜNDAY, s.562-564.

²⁵⁷ KAYGUSUZ, s.84.

AMBFÖDK'nın 3. maddesinde de; “bu kanun hükümleri dairesinde silah kullanan polis veya jandarma hakkında hazırlık soruşturması Cumhuriyet Savcıları veya yardımcıları tarafından bizzat yapılır. Dava açıldığında sanık duruşmadan varestede tutulabilir ve hakkında açığa alma, işten el çektirme işlemi uygulanmaz.” denilmektedir.

MDKGYHK'ye göre, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında uygulanır. Görevleri ve sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usullerine tabi olanlara ilişkin kanun hükümleri ile suçun niteliği yönünden kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin hükümler saklıdır. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir. Disiplin hükümleri saklıdır. TCK'nin kapsamı alanında açılacak olan soruşturma ve kovuşturmalarda bu kanun hükümleri uygulanmaz. Memurun bir suç işlediği doğrudan doğruya veya şikâyet, ihbar ve iddia üzerine anlaşılır. İhbar ve şikâyet hakkında CMK'ye göre işlem yapılır.

Memurların suçlarının ortaya çıkmasından sonra soruşturma izni vermeye yetkili merciler; ilçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında kaymakam, ilde ve merkez ilçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında vali, bölge düzeyinde teşkilatlanmış kurum ve kuruluşlarda görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında görev yaptıkları ilin Valisi, Başbakanlık ve Bakanlıkların merkez ve bağlı veya ilgili kuruluşlarında görev yapan diğer memur ve kamu görevlileri hakkında o kuruluşun en üst idari amiridir. Bunların yokluklarında ise vekilleri tarafından bu yetki bizzat kullanılır.

Yetkili mercilerin saptanmasında, memur veya kamu görevlisinin suç tarihindeki görevi esas alınır. Ast memur ile üst memurun aynı fiile iştiraki halinde izin, üst memurun bağlı olduğu merciden istenir.

Vali, Kaymakam veya Şube idare amirleri, soruşturma işini bizzat yapabilecekleri gibi, bu iş için görevlendirilmiş müfettiş veya muhakkikler vasıtasıyla da yapabilirler. Soruşturma izne vermeye yetkili merciler memurun, MDKGYHK kapsamında işlemiş olduğu suçları; Cumhuriyet Başsavcılarının, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin herhangi bir ihbar veya

şikâyet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ve hakkında ihbar veya şikâyette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurmaksızın evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni istemesinden öğrenirler.

Diğer makam ve memurlarla kamu görevlileri de, bu kanun kapsamına giren bir suç işlendiğini ihbar, şikâyet, bilgi, belge veya bulgulara dayanarak öğrendiklerinde durumu izin vermeye yetkili mercie iletirler. Bu kanuna göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi ve/veya olay belirtilmesi zorunludur. MDKGYHK'ye aykırı bulunan ihbar ve şikâyetler, Cumhuriyet Başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum, ihbar veya şikâyette bulunana bildirilir.

Memurun görevle ilgili herhangi bir suç işlediğinde izin vermeye yetkili merciler suçu bizzat veya devlet organları ile öğrendiklerinde bir ön inceleme başlatırlar. Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişiler, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren mercinin bütün yetkilerini haiz olup, kanunda hüküm bulunmayan hususlarda CMK'ye göre işlem yapabilirler. Hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesini de almak suretiyle yetkileri dâhilinde bulunan gerekli bilgi ve belgeleri toplayıp, görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar. Ön inceleme birden çok kişi tarafından yapılmışsa, farklı görüşler raporda gerekçeleriyle ayrı ayrı belirtilir. Yetkili merci bu rapor üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu kararlarda gerekçe gösterilmesi zorunludur.

Yetkili merci, soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine ilişkin kararını Cumhuriyet Başsavcılığına, hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisine ve varsa şikâyetçiye bildirir. Soruşturma izni verilmesine ilişkin karara karşı hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisi; soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı ise Cumhuriyet Başsavcılığı veya şikâyetçi itiraz yoluna gidebilir.

Soruşturma, suç konusu olan olayı incelemek ve varsa ihbar eden veya şikâyet edenin iddialarını dinlemek, delilleri toplamak, gerekirse, bilirkişi dinlemek, sanık memurun savunmasını almak, şeklinde yapılır. Soruşturma yapılırken açıklık bulunan hallerde MDKGYHK'nın hükümleri, açık bulunmayan hallerde ise, CMK'nın hükümleri uygulanır. Bundan sonra takip edilecek prosedür Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ek-9. madde hükümlerine göre yürütülmektedir²⁵⁸.

4483 sayılı MDKGYHK'nın 2. maddesinin 3. fıkrasına göre, 765 sayılı TCK'nin 245. maddesi kapsamında açılacak soruşturma ve kovuşturmalarda bu kanun hükümleri uygulanmaz. Böylece, bu soruşturmada idari izin gerekmemektedir. 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekilleri Hakkında Kanunun 3. maddesine göre, mevzuatta, yürürlükten kaldırılan Türk Ceza Kanununa yapılan yollamalar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda bu hükümlerin karşılığını oluşturan maddelere yapılmış sayılır. Yani eski TCK'nin 245. maddesinin karşılığı yeni TCK'nin 256. maddesi oluşturmaktadır²⁵⁹. Bu durum, polisin adli görev çerçevesinde işlediği zor ve silah kullanma haline ilişkin olarak anlaşılmalıdır.

Silahını kullanmada cezai sorumluluğun tespiti bakımından dava açıldığı takdirde polisin duruşmalarda devamlı bulunmak zorunluluğu, dava neticeleninceye kadar başka yere atandığında yargılanmakta olduğu eski görev yerine gidip gelme külfeti ve yaraladığı veya öldürdüğü kimsenin akrabalarının saldırılarına uğrayabileceği ihtimaline karşı mahkeme tarafından duruşmalarda bulundurulmayabilir. Böylece sanık yerinde bulunması önlenmiş bulunmaktadır.

Memur hakkında dava açıldığı takdirde burada avukatı polis kendi tutmaktadır. Ancak olayın niteliğine, silahı kullanmada bir kusuru bulunup bulunmadığına ve kusur derecesine göre, İçişleri Bakanlığı avukatın ücretinin ödenip ödenmeyeceği karar verecektir. Bu hükme göre her sanık polisin kendi seçtiği avukatın ücretinin ödenmesi söz konusu olmayacaktır. Kural olarak polisin sanık durumuna düşmesine neden olan

²⁵⁸ PINAR, s.18-22.

²⁵⁹ GÖKCAN, Hasan Tahsin/ ARTUÇ, Mustafa: Ceza Usul Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı ve Özel Soruşturma Usulleri, Ankara, 2007, s.399.

görevin hukuka uygun yapılması sırasında doğmalıdır. Örneğin meslekte acemilikten kaynaklanan kusura dayanan suçtan yargılanması halinde avukatlık ücreti ödeneceği halde, görevin kötüye kullanılmasından doğan suçlarda bu ücret ödenmeyecektir²⁶⁰.

²⁶⁰ YAŞAR, s.364.

SONUÇ

İnsanlar açısından güvenlik ihtiyacı, yaşamak için zorunlu olan fizyolojik ihtiyaçlardan sonra ikinci sırada yer almaktadır. İnsanlar her ortamda kendini güvende hissetmek isterler. Dolayısıyla insanların huzur ve güvenliğinin sağlanması, sağlanan bu güven ortamının devam ettirilmesi düşüncesi tarih boyunca, vazgeçilmez bir olgu olarak devletlerin karşısına çıkmıştır. Her devlet, varlığını sürdürüp iç güvenliğini sağlayacak kanunlara, onları uygulayacak ve uygulatacak kuvvete ihtiyaç duymuştur.

Bu ihtiyacın neticesinde genel adı ile “polis” olarak isimlendiren teşkilatlar kurulmuştur. Polisin vermiş olduğu emniyet hizmeti, diğer kamu hizmetlerinin sahip olduğu genel niteliklerin yanında, bazı mesleki niteliklere de sahip bir kamu hizmetidir. Zira polis, kişisel çıkarları korumak ya da yalnızca bir gruba hizmet vermek amacıyla değil, bütün bireylere ve topluma eşit hizmet vermek için kurulmuş bir teşkilattır.

Polislik görevi, sıradan bir görev değildir. Hiyerarşisi, görev alanı, yetkileri, karşılaştığı insanların kimlikleri ve belki de en önemlisi her an bir tehlike ile karşı karşıya kalınan bir görevdir. Güvenlik güçleri, her zaman hem kendileri, hem de toplum için ciddi tehditler içeren ve ani karar almayı gerektiren durumlarla karşı karşıya kalabilirler. Polisin yapmış olduğu görev risklidir, maddi ve manevi güçlüklerle dolu ve hassasiyet isteyen bir görevdir. Zira polis görevini ifa ederken bir yandan kişilerin temel hak ve hürriyetlerine zarar gelmemesi için çalışırken, diğer yandan karşıdakinin de hak ve hürriyetlerini gözetme hassasiyetini göstermek durumundadır.

Polisin, yakalanması gereken kişi ve dağıtılması gereken topluluğun direnmesi veya saldırıda bulunması halinde zor kullanma yetkisi bulunmaktadır. Bu tanımın içerisine polisin adli ve idari vazifelerini ilgilendiren her türlü konuyu koyabiliriz. Zira yakalama, sadece kaçanı engelleme yetkisini veren bir koruma tedbiridir ancak, yakalananın direnmesi veya saldırıda bulunmasının önlenmesi bakımından, burada, polisin kanunlarda belirtilmiş olan zor kullanma yetkisini kullanması mümkündür. Aynı şekilde polis, CMK 168 uyarınca yetkili mercilerden almış olduğu arama iznine binaen

arama yetkisini kullanırken, aramayla görevlendirilen polis memurları arama yapmalarına karşı konulması halinde, durumun zorunlu kıldığı ölçüde güç kullanarak direnci ortadan kaldıracaktır.

Zor kullanma, direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirilecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder. Polisin zor kullanma yetkisini, karşı gücün şiddeti ölçüsünde, yasaların etkinliği veya suç engellemeye yönelik olarak dengeli kullanması esastır. Zor kullanma yetkisine başvurmadan önce diğer bütün ikna ve ikaz yöntemlerinin denenmesi ve gücün mevcut donanımıyla toplu şekilde kullanılması, bireysel hareket edilmemesini gerektirir.

Polis yetkilerinin kullanılması kişi hak ve özgürlüklerine önemli ölçüde müdahaleyi gerektiren yetkiler olduğundan, bu yetkiler yasalarda tek tek sayılmış ve sınırları belirtilerek kullanılma usul ve şartları açıklanmıştır. Yetkilerin kullanılma esas ve usulleri ile şartları yasalarla ayrı ayrı belirtilmiş olmasına rağmen, bazen görevlilerin bilerek veya bilmeyerek bu yetkilerini mevzuatta uygun biçimde kullanmadığı ve bu nedenle de çeşitli adli ve idari cezalara çarptırıldıkları görülmektedir. Bu itibarla polisimizin, sahip olduğu yetkileri ve kanuni haklarını iyi bilmeleri, kendilerini zan altında bulunduracak tutum ve davranışlardan mümkün oldukça uzak durmaları gerekmektedir. Bu da polisimizin zamana ve ortama göre değişiklik gösteren kişi veya toplulukların tutum ve davranışlarını iyi analiz ederek yetkileri dâhilinde yeni metotlar üretmesi ve kendisini iyi eğitmesi ile mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

AKSOY, Şemsettin: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Uluslararası Yargı ve Yargıtay Kararları Işığında önleme ve Koruma Tedbiri Olarak Arama, Ankara, 2007.

ARTUK, Emin Mehmet/ GÖKCEN, Ahmet/ YENİDÜNYA, Caner: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2006.

ATAY, Ender Ethem: İdare Hukuku, Ankara, 2006.

AYDIN, Hamdi: “Polis Politika ve Uygulamalarında Uzlaşma veya Zor Kullanma”, in: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi:2, Ankara, 1996.

BIÇAK, Vahit: “Arama, Men Etme ve Kapatma Yetkisi”, in: Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004.

BOYDAĞ, Özenbaş Nazmiye: “Soruşturma Evresi İşlemleri Delilerin Toplanması”, in: Ceza Muhakemesi Hukuku, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005.

CAVİT, Akın: “Toplum Düzeninde Polis ve Önemi”, in: Uluslararası Bilgi Şöleni Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polis Sempozyumu, Ankara, 1996.

CENTEL, Nur/ ZAFER, Hamide/ ÇAKMUT, Özlem: Türk Ceza Hukuka Giriş, 2006.

CENTEL, Nur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama, İstanbul, 1992.

CERRAH, İbrahim: “Kuvvet Kullanımı Uygulamalarına Teorik Yaklaşımlar”, in: Güvenlik Görevlileri için Yakın Savunma Teknikleri, Teori ve Pratikleri, Ankara, 1999.

ÇEVİK KUVVET POLİSİNİN TOPLUMSAL OLAYLARDAKİ ÇALIŞMASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER, in: Polis Dergisi Sayı: 21, Yayın No: 127, Araştırma No:

4, Emniyet Genel Müdürlüğü Basım Evi, Ankara.(Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Araştırması).

CEZA YARGILAMASINDA İŞBİRLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ SEMİNER NOTLARI VE İLGİLİ MEVZUAT: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayınları, No: 11, Ankara, 2005.

ÇINAR, Ali Rıza: Kolluğun Zor ve Silah Kullanma Yetkisi ve Diğer Yetkilerle İlgili Yargıtay Kararları, (Yayımlanmış Makale, www.giresun.pol.tr/yargkar.htm Adresinden Alıntıdır.) 2005.

DEMİRBAŞ, Timur: Ceza Hukukun Genel Hükümler, 4. Baskı, Ankara, 2006.

DONAY, İçel: Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım, Filiz Kitap Evi, 1993, İstanbul.

DÖNMEZER, Sulhi: “Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi ve İnsan Hakları”, in: DÖNMEZER, Sulhi/ YENİSEY, Feridun, Ceza Hukukunun Güncel Kaynakları, İstanbul, 2004.

DURMUŞ, Tezcan/ ERDEM, Ruhan Mustafa/ SANCAKDAR, Oğuz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara, 2004.

DURMUŞ, Tezcan/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ SANCAKTAR, Oğuz/ ÖNOK, Rıfat Murat: İnsan Hakları El Kitabı, Ankara, 2006.

DÜNDAR, A.Nihat: Emniyet Teşkilatı ve Hizmetleri, Ankara, 1988.

ERDENER, Yurtcan: Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul, 1986.

EREM, Faruk/ DANIŞMAN, Ahmet/ ARTUK, Emin Mehmet: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 1997.

ERYILMAZ, Mesut Bedri: “Kuvvet Kullanma Yetkisi”, in: Polislin Görev ve Yetkileri, Açık ğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005.

ESEN, Erol: Güvenlik Teşkilatlarında Suçlu Taşıma, Yakın Savunma Teknikleri, Ankara, 1997.

EVLİYAOĞLU, Erkal: Memurlarla İlgili Suçlar, Ankara, 2001.

FINDIKLI, Remzi: “Polislin Görevleri”, in: Polislin Görev ve Yetkileri, Açık ğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004.

GALERİ, AYTEKİN: Önleyici Polislik, Ankara, 2003.

GİRİTLİ, İsmail/ BİLGİN, Pertev/ AKGÜNER, Tayfun: İdare Hukuku, İstanbul, 2001.

GÖKCAN, Hasan Tahsin/ ARTUÇ, Mustafa: Ceza Usul Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı ve zel Soruşturma Usulleri, Ankara, 2007.

GÖZLER, Kemal: İdare Hukuku Dersleri, Bursa, 2006.

GÖZÜBÜYÜK, Pulat Abdullah: Türk Ceza Kanunu açıklaması, İstanbul, 4. Baskı.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref/ TAN, Turgut: İdare Hukuku, Ankara, 2006, 4. Baskı.

GÜNDAY, Metin: İdare Hukuku, Ankara, 2004, 9. Baskı.

GÜLŞEN, Recep: “Arama”, in: Ceza ve Adalet Sistemi Semineri, A.Gaffar Okkan Polis Meslek Yüksek Okulu Müşterek Yayını, Hukuk Serisi: 14, 2006.

GÜLŞEN, Recep: Ceza Hukukunda Sorumluluğu Kaldıran Nedenlerden Kaza, Mücbir Sebep, Cebir ve Tehdit, Ankara, 2007.

GÜLŞEN, Recep: Hürriyeti Tahdit Suçları, Ankara, 2002.

GÜLŞEN, Recep: “Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Arama”, in: Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 3, Nisan, 2005.

GÜZEL İdris: Kolluk Rehberi, Ankara, 2006.

HAFIZOĞLU, Zeki: “Polisin Zor Kullanma Görev ve Yetkisi”, in: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi:2, Ankara, 1996.

HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuku, 5. Baskı, 2007.

HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMLARI KAYNAK DERS KİTAPLARI: Emniyet Genel Müdürlüğü, Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

İÇLİ, Gülşen Tülin: “Güç Kullanma Yetkisi ve Bunun Kullanımında Polisin Çelişkisi”, in: Polis Bilimleri Dergisi, sayı.1/1998.

KAYGUSUZ, Ziyaettin: “Polisin Zor ve Silah Kullanma Yetkisi”, Yayınlanmamış Tez, 2005.

MALKOÇ, İsmail/ MALKOÇ, Aytaç: Memurlar ve Suçlar (Memurlar ve Kamu Görevlilerinin Hukuki Sorumlulukları), Ankara, 1988.

MERAN, Necati: Kamu Görevlisine ve Adliyeye İlişkin Suçlar, Ankara, 2006.

OKAN, Neval: “Koruma Tedbirleri”, in: Ceza Muhakemesi Kanunu, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005.

ÖZAY, İl Han: Gün ışığında Yönetim, İstanbul, 2004.

ÖZBEK, Veli Özer/ BACAKSIZ, Pınar/ DOĞAN, Koray: Ceza Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, Ankara, 2006.

ÖZDEMİR, Adnan/ YAVUZ, Mehmet/ CANDEMİR, Ersin/ GÖKTEPE, Ferhat: Silah & Atış, Ankara, 2003.

ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006.

ÖZGENÇ, İzzet: Terörle Mücadele Kanunu, Ankara, 2006.

ÖZTÜRK, Bahri/ ERDEM, Ruhan Mustafa: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9. Baskı, 2006, Ankara.

PINAR, İbrahim: Memur Suçlarında Soruşturma Yöntemi, Ankara, 1994.

POLİS OKULLARI DERS KİTAPLARI 1, Evren Yayıncılık, Ankara, 1997.

SOKULLU, Füsun: Polis, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları”, İstanbul, 1990.

SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2005.

SOYASLAN, DOĞAN: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2005.

SÖNMEZ, Nevzat: Emniyet Teşkilatı ve Polis Meslek Hukuku ile Polisin Görev ve Yetkileri, Ankara, 2005.

SÖZEN, Süleyman: “Kolluğun Görev ve Yetkilerine Genel Bir Bakış”, in: Polisin Görev ve Yetkileri, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004.

ŞAFAK, Ali: Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis, Ankara, 1991.

ŞAFAK, Ali: Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1992.

ŞAFAK, Ali/ BIÇAK Vahit: Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku ve Polis, Ankara, 1999.

ŞAHİN, Eyüp: “Türk Polisine Silah Kullanma Yetkisinin Verilmesi,” in: Çağın Polisi, Aylık Fikir ve Araştırma Dergisi, Yıl:5, Sayı:52, 2006.

TAŞKIN, Ercan Ozan: “Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri”, in: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2005.

TOROSLU, Nevzat: Ceza Muhakemesi Hukuku, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:821, 2004.

TUTKUN, Kamil Yücel: Silah Kültürü ve Atış Becerisi, 2005.

ÜZÜLMEZ, İlhan: “Zor Kullanma Yetkisine Dair Sınırın Aşılması Suçu”, in: Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 6, Mayıs, 2006.

YALVAÇ, Gürsel: Yeni Türk Ceza Kanunu, Kasım, 2006.

YAŞAR, Yılmaz: Polis Meslek Hukuku, Ankara, 25. Baskı, 2006.

YENİSEY, Feridun: Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul, 1991.

YENİSEY, Feridun: İnsan Hakları Açısından Arama, El Koyma, Yakalama ve İfade Alma, Ankara, 1995.

YILDIZ, Arif/ KESKİN, H. İbrahim/ SAYAR, Özgür: Ceza Muhakemesi Kanunu ve Kolluğun Adli Yetkileri, İstanbul, 2005.

YOKUŞ, Sevük Handan: “Yakalama”, in: Ceza ve Adalet Sistemi Semineri, A.Gaffar Okkan Polis Meslek Yüksek Okulu Müşterek Yayını, Hukuk Serisi: 14, 2006.

YOKUŞ, Sevük Handan: “5271 Sayılı CMK’da Koruma Tedbirleri Olarak Yakalama ve Gözaltı”, in: Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 3, Nisan, 2005.